

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

SENA KASUMOVIĆ

ETNIČKE STRANKE U BOSNI I HERCEGOVINI I SRBIJI
MASTER RAD

Sarajevo, februar 2022.

Sažetak.....	i
Abstract.....	ii
Popis tabela i slika.....	iii
S a d r ž a j.....	1
I UVOD	4
II TEORIJSKO - METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	5
1. Problem istraživanja.....	5
2. Predmet istraživanja.....	5
3. Teorijske osnove	5
4. Ciljevi istraživanja	6
4.1. Naučni cilj.....	6
4.2. Društveni cilj.....	6
5. Sistem hipoteza	7
5.1. Generalna hipoteza.....	7
5.2. Posebne- pojedinačne hipoteze	7
5. Metode istraživanja.....	7
III TEORIJSKE OSNOVE	8
1. TIPOLOGIJA POLITIČKIH SISTEMA	8
1.1. Pojam političkog sistema	9
1.1.1. Predstavnici teorije političkih sistema	10
2. ASPEKTI VLASTI U POLITIČKOM SISTEMU	12
3. NASTANAK I DEFINICIJA POLITIČKIH PARTIJA	15
3.1. Pojam političkih partija.....	17
IV ETNIČKE PARTIJE.....	22
1. ŠTA SU ETNIČKE PARTIJE?.....	22
1.1. Etničke grupe	23
1.2. Razlikovanje etničkih i multietničkih partija	24
1.3. Pokazatelji za klasifikaciju partija kao "etničkih"	25
1.3.1. Klasifikacija na temelju naziva	25
1.3.2. Klasifikacija zasnovana na eksplicitnim apelacijama	26

1.3.3. Klasifikacija zasnovana na eksplisitnim pozicijama izdavanja	26
1.3.4. Klasifikacije zasnovane na implicitnoj aktivaciji etničkih identiteta.....	26
1.3.5. Klasifikacija zasnovana na glasovima grupe	27
1.3.6. Klasifikacija po glasovima stranaka.....	27
1.3.7. Etničko vodstvo	28
1.3.8. Etnička arena osporavanja	28
2. POLITIČKE PARTIJE I ETNIČKI KONFLIKTI	29
3. ODNOS ETNIČKE POLARIZACIJE I KONFLIKATA	32
3.1. Odnos izbornih zakona sa politizacijom etničke pripadnosti.....	32
4. ETNIČKE PARTIJE I KONSOLIDACIJA DEMOKRATIJE	34
4.1. Implikacije za empirijsku demokratsku teoriju.....	36
V PARTIJSKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE	38
1. Bosna i Hercegovina i partijski sistem.....	38
1.1. Politički sistem Bosne i Hercegovine	39
2. ZNAČAJNIJE ETNIČKE PARTIJE NA POLITIČKOJ SCENI BOSNE I HERCEGOVINE	42
2.1. Stranka demokratske akcije (SDA) kao etnička partija	43
2.1.1. Organi i radna tijela SDA.....	44
2.1.2. Program i ciljevi SDA.....	46
2.1.3. Izborni rezultati SDA	48
2.2. Srpska demokratska stranka (SDS).....	49
2.2.1. Program i ciljevi Srpske demokratske stranke	50
2.2.2. Organi Srpske demokratske stranke.....	51
2.2.3. Izborni rezultati SDS-a.....	53
2.3. Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH)	54
2.3.1. Organi Hrvatske demokratske zajednice BiH	54
2.3.2. Program i ciljevi Hrvatske demokratske stranke	57
2.3.3. Izborni rezultati Hrvatske demokratske zajednice BiH.....	58
3. BOSNA I HERCEGOVINA U POSTDEJTONSKOM KONTEKSTU	60
4. NACIONALNA I IDEOLOŠKA SAMOIDENTIFIKACIJA STRANAKA U BOSNI I HERCEGOVINI	62
4.1. Opasnost uplitanja religije u politiku?	63
VI PARTIJSKI SISTEM SRBIJE	64
1. SRBIJA I PARTIJSKI SISTEM	64

2. POLITIČKI SISTEM SRBIJE	65
3. ZNAČAJNIJE ETNIČKE PARTIJE NA POLITIČKOJ SCENI SRBIJE	66
3.1. Savez vojvođanskih Mađara	66
3.1.1 Ciljevi i prioritetni zadaci Saveza vojvođanskih Mađara.....	67
3.1.2. Organi partije Savez vojvođanskih Mađara	68
3.1.3. Izborni rezultati partije Savez vojvođanskih Mađara.....	69
3.2. Stranska demokratske akcije Sandžaka (SDA Sandžaka).....	70
3.2.1. Programske ciljeve SDA Sandžaka	71
3.2.2. Organi Stranske demokratske akcije Sandžaka	72
3.2.3. Izborni rezultati SDA Sandžaka.....	72
3.3. Romske političke partije	73
3.3.1. Politička participacija Roma	74
4. ZASTUPLJENOST ETNIČKIH STRANAKA U SRBIJI	77
VII ZNAČAJ ETNIČKIH PARTIJA ZA POLITIKU I DRUŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE I SRBIJE	80
1. SLUČAJ BOSNE I HERCEGOVINE	80
2. SLUČAJ SRBIJE	82
VII ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	85
VIII BIBLIOGRAFIJA	87

SAŽETAK

U radu se analiziraju etničke partije Bosne i Hercegovine i Republike Srbije, njihovi statuti, programi, programski ciljevi. Bosnu i Hercegovinu, kao i njoj susjednu Srbiju, karakteriše etnička raznolikost naroda. Da bi se pristupilo analizi te komparaciji etničkih partija u ove dvije države, prethodno u radu se predstavlja politički, partijski sistemi država. U radu se također analizira značaj etničkih partija za politiku i društvo Bosne i Hercegovine i Srbije.

Generalna hipoteza je: Političke partije imaju važnu ulogu u upravljanju konfliktima u društvima podijeljenim po kulturnim, jezičkim, vjerskim, regionalnim i drugim osnovama. Cilj ovog rada je dokazati postavljenu hipotezu kroz analizu svih navedenih segemenata Bosne i Hercegovine i Srbije. Etničke partije koje su subjekti ove teme su u Bosni i Hercegovini: Stranka demokratske akcije, Hrvatska demokratska zajednica i Srpska demokratska stranka, dok u Srbiju su: Savez vojvodanskih Mađara, Stranka demokratske akcije Sandžaka i romske stranke. Bitan segmenat ovog rada je analiza izbornih rezultata ovih partija na predsjedničkim i parlamentarnim izborima. Analizirali su se izborni rezultati posljednja dva izborna ciklusa.

Ključne riječi: Partija, etničke partije, konflikt, Bosna i Hercegovina, Republika Srbija, izbori, politički sistem.

ABSTRACT

The paper analyzes the ethnic parties of Bosnia and Herzegovina and the Republic of Serbia, their statutes, programs, program goals. Bosnia and Herzegovina, as well as its neighboring Serbia (post-conflict countries and countries in transition) are characterized by the ethnic diversity of nations. In order to proceed with the analysis of this comparison of ethnic parties in these two countries, the political and party systems of the states are previously presented in the paper. The paper also analyzes the importance of ethnic parties for politics and society of Bosnia and Herzegovina and Serbia.

The general hypothesis is: Political parties have an important role in managing conflicts in societies divided on cultural, linguistic, religious, regional and other grounds. The aim of this paper is to prove the set hypothesis by analyzing all the above segments of Bosnia and Herzegovina and Serbia. Ethnic parties that are subjects of this topic are in Bosnia and Herzegovina: the Party of Democratic Action, the Croatian Democratic Union and the Serbian Democratic Party, while in Serbia are: the Alliance of Vojvodina Hungarians, the Party of Democratic Action of the Sandzak and the Roma Party. An important segment of this paper is an analysis of the election results of these parties in the presidential and parliamentary elections. The election results of the last two election cycles were analyzed.

Keywords: Party, ethnic parties, conflict, Bosnia and Herzegovina, Republic of Serbia, elections, political system.

Popis slika, shema i tabela

Slike:

- Slika 1- Zastava BiH
- Slika 2- Znak Stranke demokratske akcije
- Slika 3- Programska deklaracija SDA
- Slika 4- Znak SDS-a
- Slika 5- Znak HDZ-a
- Slika 6- Potpisivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma
- Slika 7- Zastava Srbije
- Slika 8- Znak partije Savez vojvodanskih Mađara
- Slika 9- Znak SDAS
- Slika 10- Romske političke partije po godini osnivanja
- Slika 11- Etničke grupe u BiH –popis 1991.
- Slika 12- Etničke grupe u Srbiji

Tabele:

- Tabela 1- Funkcije političkih partija
- Tabela 2- Opšta definicija funkcija političkih partija
- Tabela 3- Državne djelatnosti BiH
- Tabela 4- Funkcije organa SDA
- Tabela 5- Opći izbori 2018-SDA
- Tabela 6- Opći izbori 2014- SDA
- Tabela 7- Funkcije organa SDS-a
- Tabela 8- Rezultati Općih izbora 2018-SDS
- Tabela 9- Rezultati Općih izbora 2014-SDS
- Tabela 10- Funkcije organa HDZ-a.
- Tabela 11- Rezultati Općih izbora 2018-HDZ BiH
- Tabela 12- Rezultati Općih izbora 2014-HDZ BiH
- Tabela 13- Izborni rezultati SVM
- Tabela 14- Izborni rezultati SDA Sandžaka
- Tabela 15- Broj i udio Roma u ukupnom stanovništvu, Srbija, 1948.–1991.
- Tabela 16- Pregled troškova Unije Roma Srbije i Romske partije
- Tabela 17- Stanovništvo Srbije

Sheme:

- Shema 1- Struktura pojma političkog sistema
- Shema 2- Uvjeti za zavidan stepen odgovornosti vlasti prema preferencijama građana
- Shema 3- Faze etničkog konflikta
- Shema 4- Implikacije za empirijsku demokratsku teoriju
- Shema 5- Podjela državnih djelatnosti BiH
- Shema 6- Organi Saveza vojvodanskih Mađara

I UVOD

Osnivanje i djelovanje političkih partija temelji se na jednom od osnovnih ljudskih prava i sloboda – prava na udruživanje. Političke partije i slobodni izbori su suština savremene demokratije. To uključuje čitav spektar ljudskih prava i sloboda – od slobode govora do slobode političkog udruživanja i organizovanja. Ono što je veoma važno jeste da političke partije omogućavaju mirnu smjenu vlasti. Partije nude građanima priliku i mogućnost da učestvuju u takmičenju za političke funkcije, a sa druge strane, glasačima da se fokusiraju na najvažnija pitanja i kandidate.

Političke partije igraju važnu ulogu u upravljanju konfliktima u društvima podeljenim po kulturnim, jezičkim, vjerskim, regionalnim i drugim linijama. Sve postojeće definicije u najmanju ruku se slažu da se etnička partija bori za interes jedne etničke grupe. Nasuprot toga, multi-etničke partije se pojavljuju u široj bazi za podršku, i na taj način imaju tendenciju da imaju više centristički uticaj, objedinjavajući različite interese i de-ističući mono-etničke zahtjeve.

Predmet ove uporedne analize je istraživanje sadržaja i načina djelovanja relevantnih etničkih partija iz Bosne i Hercegovine i Srbije. Za ovo istraživanje odabrani su izborni programi i statuti relevantnih političkih partija, koje su bile vodeće vladajuće i opozicione u prethodna dva izborna ciklusa, u dvije susjedne države.

Politika je širok i važan pojam kako u klasičnoj tako i u modernoj društvenoj nauci. Sve društvene aktivnosti kao i odnosni se njime regulišu. Nastajanje partije se odvijalo postepeno što je otežavalo određivanje tačnog vremena kada su labavi oblici političkog okupljanja postali politička partija. Max Weber je jedan od autora koji vjeruje da su partije nastale u srednjovjekovnim gradovima.

Političke partije su odlika savremene demokratije, pravne države, ali i autoritarnih i nerazvijenih država. Njihova uloga je danas veoma velika, posebno u izboru i izbornom sistemu. Osnivanje i djelovanje političkih partija temelji se na jednom od osnovnih ljudskih prava i sloboda – pravu na udruživanje

Etnička partija je ona koja zagovara interes jedne etničke grupe. Ovaj jednostavan odgovor, međutim, postaje komplikovan kada pokušamo klasificirati stvarne političke partije kao etničke, jer nije uvijek jasno što je etnička grupa i kako reći da li partija zastupa svoje interese.

U radu će se analizirati etničke partije u Bosni i Hercegovini i njoj susjednoj Srbiji, kroz njihove programe, djelovanje, misije, ciljeve, izborne uspjehe te uticaje na društvo.

II TEORIJSKO - METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Problem istraživanja

Osnovni problem predstavljenog istraživanja je analiza političkih partija i njihove uloge u upravljanju konfliktima u društвima podijeljenim po kulturnim, jezičkim, vjerskim, regionalnim i drugim linijama.

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u širem smislu čini analiza etničkih stranaka, s posebnim naglaskom na etničke stanke u BiH i Srbiji

3. Teorijske osnove

Političke partije nastale su pre pribliжno dva vijeka u Velikoj Britaniji, „kolijevci demokratije“ i proširile se na ogromnu većinu zemalja na svim kontinentima.

„ Pojam partija vodi poreklo iz latinskog jezika (part-deo, partire-deliti). Političke partije su institucije novijeg datuma i smatra se da su nastale posle američke i francuske revolucije, razvojem parlamentarizma i izbora.“¹ Valja kazati da, osnivanje i djelovanje političkih partija temelji se na jednom od osnovnih ljudskih prava i sloboda – pravu na udruživanje.

„ U zemljama stabilne demokratije partije «prožimaju » sve ostale demokratske institucije: one određuju način rada i sadržaj odluka parlementa; aktivnost vlade zavisi od opredeljenja vladajuće partije (ili koalicija partija); personalni stav učesnika izbora, ishod izbora, takođe, zavisi od odnosa snaga među partijama. „²

Veliki broj građana se emotivno vezuje za partije, to podrazumeva partijsku identifikaciju i partijsku lojalnost, što nije u velikoj mjeri slučaj sa drugim demokratskim institucijama.

---

¹ Orlović S. (2002), Političke partije i moć, Jugoslovensko udruženje za političke nauke, str.15

² Goati V.(2008), Političke partije i partijski sistemi, Podgorica : Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, str.11.

Političke partije i slobodni izbori su suština savremene demokratije. To uključuje čitav spektar ljudskih prava i sloboda – od slobode govora do slobode političkog udruživanja i organizovanja. Ono što je veoma važno jeste da, političke partije omogućavaju mirnu smenu vlasti. Partije nude građanima priliku i mogućnost da učestvuju u takmičenju za političke funkcije, a sa druge strane, glasačima da se fokusiraju na najvažnija pitanja i kandidate.

Političke partije igraju važnu ulogu u upravljanju konfliktima u društvima podeljenim po kulturnim, jezičkim, vjerskim, regionalnim i drugim linijama. Sve postojeće definicije u najmanju ruku se slažu da se etnička partija bori za interes jedne etničke grupe. Nasuprot toga, multi-etničke partije se pojavljuju u široj bazi za podršku, i na taj način imaju tendenciju da imaju više centristički uticaj, objedinjavajući različite interese i de-ističući mono-etničke zahtjeve.

U naučnoj literaturi se identificira nekoliko pristupa za izgradnju održive demokratije u društvima sa etničkom razolikošću. Prvi je da se prizna važnost etničkog porijekla u političkom sistemu te da se etničke partije učine blokovima politike kao što su velike koalicije. Ovaj pristup je povezan sa radom Arenda Lijpharta te predstavlja jednu od najpoznatijih strategija za upravljanje etničkim napetostima u demokratskim sistemima.

4. Ciljevi istraživanja

4.1. Naučni cilj

Ovaj rad će dati doprinos i produbiti stručno znanje o ulozi etničkih stranaka u BiH i Srbiji. Etničke strukture stanovništva ove dvije zemlje su veoma heterogene. Predstavljeni nalazi i zaključci mogu stvoriti polaznu osnovu za buduću sveobuhvatnu analizu Bosne i Hercegovine i Srbije kao multietničkih država.

4.2. Društveni cilj

Stručni radovi i analize na datu temu predstavljaju temelj za dublja saznanja o delovanju političkih stranaka, sa posebnim naglaskom na etničke partije. Razumevanje uloge etničkih stranaka jedan je od uslova za izgradnju kvalitetnih odnosa svih relevantnih političkih i društvenih aktera.

5. Sistem hipoteza

5.1. Generalna hipoteza

Političke partije imaju važnu ulogu u upravljanju konfliktima u društvima podijeljenim po kulturnim, jezičkim, vjerskim, regionalnim i drugim osnovama.

5.2. Posebne- pojedinačne hipoteze

- a) U multietničkim državama kakve su BiH i Srbija, etničke partije su bitne za ostvarivanje interesa zastupljenih etničkih grupa.
- b) Političke partije su od suštinskog značaja za razvoj demokratije u zemljama koje su u procesu tranzicije, sklone etničkim konfliktima.
- c) Antagonističko nadmetanje etničkih partija dovodi do sukoba i extremizma što uništava demokratsku politiku.

5. Metode istraživanja

Metode koje će biti korištene u fazama prikupljanja i obrade podataka su: komparativna metoda i studija slučaja.

U analitičkoj studiji na definisani temu koristit ćemo poznate tehnike istraživanja: analiza dokumenata, analiza medijskog sadržaja.

III TEORIJSKE OSNOVE

1. TIPOLOGIJA POLITIČKIH SISTEMA

Danas je politički sistem bez sumnje najčešće prihvaćena naučna paradigma za objašnjenje i razumevanje ogromnog i komplikovanog polja politike, kao i njenog uticaja na druge podsisteme i sektore života. Proučavanje političkih sistema počelo je 1950-ih u Sjedinjenim Državama, a od tada je steklo popularnost u Evropi.³

Kada govorimo o političkom sistemu bitno je naglasiti da je politički sistem „funkcionalno specijalizirani politički sistem kojem je zadatak osigurati preživljavanje celog društva posredstvom društveno obavezne raspodele vrednosti i dobara“ (Fome; 2009:24).

U današnje vreme politički sistem je prihvaćen kao sistemski pristup za proučavanje politike, koja je proces upravljanja cijelim društvom. Politika je jedan od najopštijih i najznačajnijih pojmova klasične i moderne društvene nauke. Ona usmjerava i reguliše sve društvene procese i odnose. Politika je posebna i superiorna društvena aktivnost u odnosu na druge oblasti društvenosti jer je epohalno orijentisana na državu i upravljanje. Takođe je najvažniji faktor pravnog sistema. Politika je, prema Makijaveliju, strategija ili vještina upravljanja. Političku strukturu društva čine oni koji kontrolišu (politička elita) i oni koji slijede (narod, mase), a njihovi odnosi su artikulirani kao sistem vertikalne superiornosti i podređenosti. Da bi vlast bila stabilna, ona mora uticati na lojalnost podanika.

Kao rezultat toga, politika je umjetnost uspostavljanja, konsolidacije, očuvanja i širenja moći i autoriteta radi postizanja specifičnih ciljeva. Miller opisuje politiku kao "proces kroz koji skup ljudi sa inicijalno različitim vjerovanjima, stavovima i interesima donosi kolektivne odluke koje se prihvataju kao obavezujuće za grupu i provode se kao zajednička politika."⁴

Kvalitet političkih subjekata i nosilaca javnih funkcija utiče na kvalitet i sadržaj pravnog sistema. Sistem odražava elemente unutrašnje povezanosti i međuzavisnosti jedne cjeline, kao i njihovu dinamičku interakciju sa okruženjem.

Sistem je, prema Ludwigu von Bertalanffiju, složenost elemenata koji su u interakciji, ili unija bilo kojeg elementa koji se smatra harmoničnom cjelinom. Da bi uspio da završi svoj posao, sistem zahtijeva jedinstvenu moć vlade i sankcije koje nedostaju drugim parcijalnim sistemima, kao što su ekonomija, pravo i nauka. Svaka komponenta sistema ispunjava određeni zahtjev ili interes, ili obavlja određenu funkciju: da doprinese održavanju i razvoju cjelokupnog sistema.⁵

---

³ Kovačević S. Predavanje I, dostupno na: http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/I_predavanje.pdf datum pristupa: 11.01.2022.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

1.1. Pojam političkog sistema

Politički sistem podrazumijeva „sistem procesa, ideja i institucija u kojima se i preko kojih se određuju globalni ciljevi društva ili ostvaruje globalno autoritativno usmjeravanje društva i raspodjela oskudnih društvenih vrijednosti“. Savremeni politički sistem organizovan je kao dominantni sektor ili podsistem društvenog sistema, čija se posebnost ogleda u načinu upravljanja čitavim sistemom.

S jedne strane, autoritativnost političkog sistema pokazuje se u obavezi njegovih odluka, a s druge strane u aktualizaciji nepolitičkih zona društva, među i nesistemskim oblastima koje postaju okvir političke moći i autoriteta.

Proces socijalizacije kao oblik oblikovanja političke svijesti i prilagođavanja pojedinca sistemu odgovarajućih ideja, principa, vrijednosti, metoda očuvanja i stabilnosti zauzima značajno mjesto u analizi savremenih političkih sistema.⁶

Individualna politička proizvodnja počinje "prosvjetiteljskim pojmom" socijalizacije, koji prepostavlja jednosmjerno prilagođavanje trenutnom političkom poretku. Čak i ako dođe do organizovanih ili postepenih promjena, one su racionalizovane i funkcionalno orijentisane na date koordinate održavanja i stabilnosti političkog sistema. Kao rezultat toga, mlade generacije, kao "budućnost društva", postaju politički objekti.⁷

Struktura pojma politički sistem obuhvata sljedeće elemente:⁸

Shema 1. Struktura pojma političkog sistema

⁶ Kovačević S. Predavanje I, dostupno na: http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/I_predavanje.pdf datum pristupa: 11.01.2022.

⁷ Ibidem.

⁸ Atanacković Z.(1971), Politički sistemi nedovoljno razvijenih zemalja, Beograd, str. 73-74.

1.1.1. Predstavnici teorije političkih sistema

Prema *Dejvidu Istonu*⁹ politički sistem predstavlja kompleksan proces konverzije putem koga se zahtjevi odnosno podrška relevantnih subjekata građanskog političkog društva transformišu u autoritativne odluke i akcije. Politički sistem opstaje sve dok su ispunjena dva uslova:

- da su njegovi članovi sposobni da uočavaju suštinske probleme društva i regularno donose dobre političke odluke,
- da su njegovi članovi sposobni da prihvate odluke kao opravdane, obavezujuće i primenljive.¹⁰

Upravljačka sposobnost političkog sistema podrazumijeva njegovu sposobnost i mogućnost da se suoči sa problemima koji su uslov njegovog preživljavanja i funkcionisanja. Funkcija političkog sistema podrazumijeva stvaranje i efektivno realizovanje opštih, generalizovanih i opšteobavezujućih političkih odluka.

f

Drugi veliki predstavnik teorije političkog sistema je *Gabriel Almond*,¹¹ koji se nadovezuje na Istona i uvodi komparativni metod, nadvladava ograničenosti koncepta države i vladavine. Umjesto pojma država on uvodi pojam političkog sistema, umjesto pojma moći pojma funkcije (uloge), pojmu institucije dodaje institucionalna struktura i uvodi pojam političke kulture. Osnovna obilježja svih političkih sistema su:¹²

- univerzalnost političke strukture. Politička struktura je sistem međusobno povezanih funkcija
- svi politički sistemi raspolažu sa pravnim formama djelovanja posredstvom kojih održavaju politički poredak;
- politički sistem je jedan od podsistema društva (pored pravnog, ekonomskog, kulturnog...sistema) čije su funkcije univerzalne.
- autoritarne, vladavinske, upravljačke, autput funkcije ili učinci sistema ostvaruju se prekočetiri vrste performansi: a) ekstraktivne performanse; b) distributivne performanse; c) regulativna performansa; d) simboličke performanse
- vladavinske autput odluke mogu imati manji ili veći učinak.
- svaki politički sistem ima svoju političku kulturu.

---

⁹ David Easton bio je jedan od najuticajnijih politologa u drugoj polovini prošlog stoljeća. Njegov pristup analizi sistema bio je pokušaj da se obezbjedi koherentna teorija političkog života. Tokom pedesetih i šezdesetih, „velika teorija“ je cvjetala dok su neke od vodećih ličnosti pokušavale da političke studije učine sistematičnjim i naučnjim. Mnoge Eastonove koncepte apsorbovala je disciplina, a sam uspjeh rada promijenio je rječnik političkih nauka.

¹⁰ Easton D.(1953) *The Political System: An Inquiru into the State of Political Science*, New York.

¹¹ Gabrijel Abraham Almond, američki politolog je poznat po svojim komparativnim studijama političkih sistema i njegovoju analizi političkog razvoja. Almond je bio autor ili koautor brojnih naučnih članaka i knjiga, uključujući i revolucionarnu Građansku kulturu (1963). U ovom radu, Almond i njegov koautor, Sidney Verba, razlikovali su političke kulture u kojima su građani bili aktivni ili neaktivni u građanskim poslovima, istraživali odnos između građanskog učešća i stavova prema njihovom političkom sistemu i tvrdili da se političke institucije jedne zemlje moraju poklapati sa svoju političku kulturu da bi imala stabilan politički sistem.

¹² Deren-Antoljak Š.(1986) Almondov koncept političkih sistema, Fakultet političkih nauka, Zagreb, str. 23-41.

*Žan Blondel*¹³ ističe procesualnost donošenja političkih odluka koje se odvija u nekoliko suksesivnih faza.

- politika je prvo inicirana u formaciji političkog inputa
- faza formulacije i elaboracije koja se odvija u institucijama sistema
- implementacija je sprovodjenje politike u delo
- vrednovanje ili ocena učinaka i uspeha politike
- odluka da se nastavi neka politika, njena dorada ili odustajanje od nje.

Politika ne mora početi od okruženja ili društva, jer vladina tijela ili institucije često poduzimaju napore na osnovu vlastitih uvida i motivacije.

Maks Veber je definisao „monopol važećeg fizičkog nasilja koji pripada samo državi kao unutrašnjoj organizacionoj srži političkog sistema” kao „monopol legitimnog fizičkog nasilja koji pripada samo državi kao unutrašnjoj organizacionoj srži političkog sistema.”¹⁴ Politički sistemi izgrađuju strukture i metode ulaska u političku moć i osiguravaju političku moć na osnovu načina i vrste identifikacije. Inherentna normativna i institucionalna opremljenost političkog sistema može nam pomoći da razumijemo ove sisteme. Pretenzije na obim vlasti i specifičnu konfiguraciju institucija državne vlasti određene su ovim normama, koje utiču i na oblike, metode, strukture moći i načine upravljanja.¹⁵

---

¹³ Žan Blondel je politolog u oblasti komparativne politike. Postao je profesor političkih nauka na EUI 1985. godine i bio je vanjski profesor od 1994. do 2000. godine.

¹⁴ Weber M.(1947), The Theory of Social and Economic Organization, New York, str 87.

¹⁵ Kovačević S. Predavanje I, dostupno na: http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/I_predavanje.pdf datum pristupa: 11.01.2022.

2. ASPEKTI VLASTI U POLITIČKOM SISTEMU

Legitimnost moći, pristup moći, struktura moći, zahtjev za obimom moći i stil vladanja su sve važne karakteristike moći u političkom sistemu. Ako govorimo o legitimitetu vlasti, moramo razmotriti kako i u kom obliku se vlast legitimiše, kao i da li se to radi na osnovu narodnog suvereniteta i različitih mentaliteta poput nacionalizma, patriotizma i sigurnosti. Tema o tome kako se reguliše pristup vlade javlja se kada je u pitanju državni pristup. Ovo otvara pitanje preferencija vladara. Bilo da svi odrasli građani imaju univerzalno (jednako, slobodno, opšte i tajno) pravo glasa ili je pravo glasa ograničeno političkom moći, svjetonazorom, rasom, etničkom pripadnošću, spolom ili drugim faktorima. Da li su adresati absolutno isključeni iz izbora nosilaca vlasti? Ko donosi politički obavezujuće presude naziva se monopolom na moć. Jesu li oni jednostavno politički legitimirani i ustavom dodijeljeni instanci, samoproglašeni despoti ili demokratski nelegitimni akteri (kao što je vojska) kojima su dati neustavni domeni odlučivanja? Da li je državna vlast raspoređena među više nosilaca vlasti ili je koncentrisana u rukama jednog nosioca vlasti, određuje struktura vlade. Pojedinac, grupa, hunta, stranka ili komitet mogu biti "jedini nosioci vlasti"¹⁶. Pitanje o strukturi vlasti dotiče tradicionalno pitanje, što su ga postavili već Locke i Montesquieu, o podjeli, ograničenju i kontroli vlasti. *Pretenzija na opseg vlasti* se pak odnosi na pitanje je li pretenzija države da vlada nad svojim građanima jasno ograničena ili tendencijski neograničena? To je pitanje o dubini regulacije i intervencije što ih zahtijevaju nositelji državne vlasti u odnosu prema društvu i njegovim članovima. *Način vladanja* podrazumjeva pitanje obavlja li se državna vlast u skladu s načelima pravne države ili je protivna njima, represivna, samovoljna ili čak teroristička? To dotiče pitanje obaveznog normiranja državne sile pomoću legitimnih zakonskih normi.

Pristup vlasti u demokratijama je otvoren, struktura moći je pluralistička, pravo na obim moći je ograničeno, vlast se vrši u skladu sa vladavinom prava, a pravo na vlast zasnovano je na principu narodnog suvereniteta. Vlast monopoliziraju samo demokratski i ustavno legitimirane institucije. Stil funkcionisanja koji je u skladu sa demokratijom i vladavinom prava ograničen je na jedan ili više kriterijuma vlasti u manjkavim oblicima demokratskih sistema. Sveobuhvatna logika vlasti je, s druge strane, više demokratska nego autokratska. Kada govorimo o demokratskim sistemima, važno je napomenuti da demokratija nije savremena tvorevina. Riječ demokratija sastoji se od dvije riječi: demos, što znači "narod" i kratein, što znači "vladati". Termin demos se odnosi na grupu pojedinaca koji su ujedinjeni politički, a ne etnički.

Mnogo je debata o tome ko pripada narodu. Antička demokratija je bila isključiva i mogla se postići samo u malim urbanim demokratijama kao direktna demokratija, u kojoj političko učešće i donošenje odluka nisu podijeljene od strane posredničkih predstavničkih organizacija i institucija. Narodna skupština, otvorena za sve građane sa punim radnim vremenom,

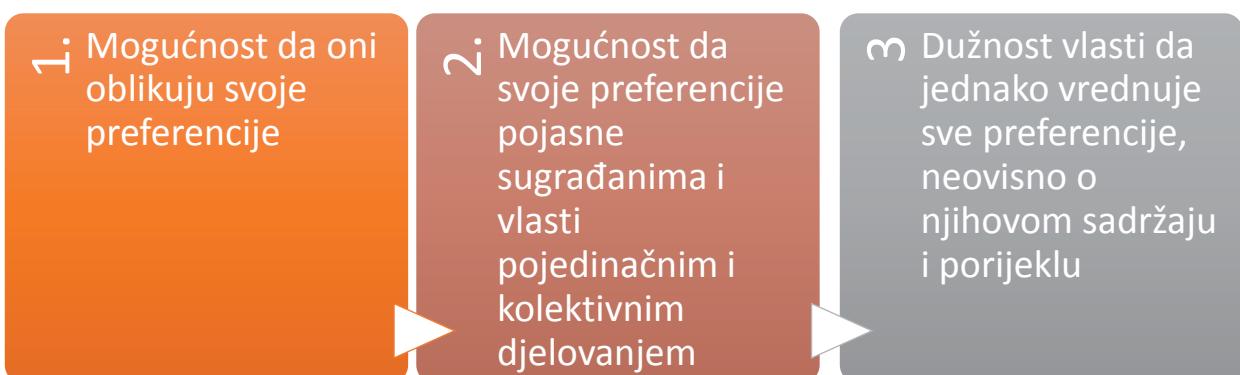
¹⁶ Tipologija političkih sustava, dostupno na: <https://pdfcoffee.com/transformacija-politickih-sustava-9-43-merkel-pdf-free.html> datum pristupa: 11.01.2022.

kombinovala je zakonodavnu i izvršnu vlast. Sa sve većim širenjem biračkog prava, demokratija je počela da gubi svoju isključivost tek početkom 19. i 20. vijeka. Pravo glasa postalo je univerzalno nakon 1981. O sadašnjim demokratijama možemo govoriti samo ako se vratimo u taj period. Demokratije u velikim državama izgubile su svoj direktni karakter i evoluirale su u reprezentativne režime liberalne demokratije.¹⁷

Autor Dahl¹⁸ navodi dva elementa koja su međusobno povezana, a to su:

- mora se zagarantovati otvoreno naticanje za vršenje političke dužnosti i vlast,
- prostor za političku participaciju svih građana.

Međutim, kako bi se u nekoj demokratskoj zajednici zajamčio bitan stepen odgovornosti vlasti prema preferencijama jednakih građana, moraju im prema Dahlu biti otvorene i tri sljedeće mogućnosti:

Shema 2. Uvjeti za zavidan stepen odgovornosti vlasti prema preferencijama građana

U autoritarnim upravama, s druge strane, pristup moći je ozbiljno ograničen, pluralizam je ozbiljno ograničen, moć ulazi u individualni domen, upravljanje nije zasnovano na vladavini prava, a moć nastoji da legitimira upotrebu specifičnih mentaliteta. Lideri, oligarsi i hunte bez ili nedovoljnog demokratskog legitimite drže monopol na moć.

Pristup vlasti je zatvoren, struktura moći je monistička, odnosno fokusirana na jedan centar moći, teži totalnom obimu moći, a način vladanja je represivan, teroristički i zasjenjen sveobuhvatnim svjetonazorom, koji teži apsolutnoj istini u totalitarnim podsistemima autokratskih sistema.¹⁹

¹⁷ Tipologija političkih sustava, dostupno na: <https://pdfcoffee.com/transformacija-politickih-sustava-9-43-merkel-pdf-free.html> datum pristupa: 11.01.2022.

¹⁸ Dahl R.A. (2003), Philosophy of Democracy, Exhibited in His Essays, Annual Review of Political Science Vol. 6, str.99.

¹⁹ Tipologija političkih sustava, dostupno na: <https://pdfcoffee.com/transformacija-politickih-sustava-9-43-merkel-pdf-free.html> datum pristupa: 11.01.2022.

Prateći Dahlovu definiciju poliarhije, mogli bismo zaključiti da je većina današnjih modernih demokratija poliarhija, ali da imaju više normativnih i funkcionalnih nedostataka. Loša strana Dahlovog modela poliarhije je, s druge strane, to što su horizontalne vladine kontrole i vladavina prava konceptualno uklonjene iz njega, što je neophodno za demokratiju.

Usidrena demokratija je pojam koji pokušava da nadoknadi ovaj nedostatak. Samo četiri ekstra parcijalna režima osiguravaju da se ne samo metoda već i ciljevi demokratskih izbora osiguraju u usidrenoj demokratiji, koja nadilazi puki demokratski elektoralizam. Nije dovoljno birati one na vlasti na demokratski pošten način. Takođe se mora institucionalno garantovati da između izbora demokratski izabrani predstavnici vladaju po demokratskim i pravnim principima.²⁰

Stabilne demokratije sa vladavinom prava usidrene su iz dva pravca: - iznutra, jer određeni parcijalni režimi u demokratiji obezbeđuju svoje normativno i funkcionalno postojanje kroz međuzavisnost i nezavisnost; i - spolja, jer određeni parcijalni režimi u demokratiji osiguravaju svoje normativno i funkcionalno postojanje kroz međuzavisnost i nezavisnost.

- izvana: jer su parcijalni režimi u demokratijama usidreni skupom faktora koji podržavaju demokratiju i štite je od destabilizacije unutrašnjih i stranih sila.

U pravnoj državi demokratija se sastoji od pet parcijalnih režima: demokratskog izbornog režima, režima prava na političko učešće, režima građanskih prava na slobodu, institucionalnog obezbeđenja kontrole podele vlasti, a efektivno funkcionisanje vlade od strane demokratski izabranih predstavnika je osigurano de facto i de jure. Ova ideja je realna jer se još uvijek odnosi na institucionalnu arhitekturu i izlaznu dimenziju poželjnih politika, koje on vidi kao razlikovni element demokratije u vladavini prava.²¹

---

²⁰ Tipologija političkih sustava, dostupno na: <https://pdfcoffee.com/transformacija-politickih-sustava-9-43-merkel-pdf-free.html> datum pristupa: 11.01.2022.

²¹ Ibidem.

3. NASTANAK I DEFINICIJA POLITIČKIH PARTIJA

Prema mišljenju Maxa Webera, historija stranaka vezuje uz istoriju novovijekovne demokratije i pojave opštег biračkog prava. Međutim, ono što je bitno naglasiti jeste da postoji i neka predistorija političkih stranaka, gde ne govorimo o političkim udrugama kakve imamo danas. Prema mišljenju Danieal Seilera, smatra se da su još u Aristotelovo doba postojale društvene grupe koje su se suprostavaljale Atini. Historičari starog Rima pisali su o plebejskog i patricijanskoj stranci, ali i o tome da je uz vanjsko-političke neprilike Rima, grad bio zahvaćen i unutrašnjim nemirima, koji su nastali sve većim nezadovoljstvom plebejaca. Oni su zahtjevali privatnopravnu jednakost i učestvovanje u procesu donošenja odluka, što je rezultiralo osnivanjem vlastite organizacije kako bi se mogli zaštiti od samovolje patricijskih činovnika. Patriciji su, suprotno tome, bili pravno sposobni članovi očeve porodice. Kasnije su plebejci stekli pravnu jednakost, dok su im reforme omogućile učestvovanje u političkom odlučivanju. Plebejci se nisu zaustavljeni na tome, jer iako su njihovi zahtjevi uveliko bili ispunjeni, zahtjevali su pasivno izborni pravo.

„Nastanak partija nije uslijedio kao realizacija neke prethodne zamisli, do njega je došlo spontano i postepeno, pa se teško može precizno odrediti trenutak kada su se labavi oblici političkog okupljanja pretvorili u političku partiju. Ti oblici okupljanja nosili su do sredine osamnaestog

stoljeća različite nazive: fakcije (faction), veze (connexion), klike, koterije, klubovi itd. Termin politička partija nastao je početkom osamnaestog stoljeća, a u šиру upotrebu ušao je poslije publikovanja Bolinbroke-ove knjige 1733: *Une dissertation sur les parties*“. (prema: Sartori, 1998, 136).²²

Do nastanka partija došlo je spontano i postepeno, pa se teško može precizno odrediti trenutak kada su se labavi oblici političkog okupljanja pretvorili u političku partiju. Postoje autori koji smatraju da su partije upravo nastale u srednjovekovnim gradovima a među tim autorima nalazi se i Max Weber. U srednjem vijeku imamo primjere prastrandaka, takozvane partije Gvelfa i Gibelina koje su egzistirale na vjerskoj crti sukoba. One se pojavljuju u kontekstu pokušaja uticaja u Lambaridiji južnotalijanskog kraljevstva Anžuvinaca.

U sjevernoj Italiji su počeli jačati gradovi ili samostalne državice, te se u tim gradovima pojavljuju Gvelfi i Gibelini²³. Gibelini su čuvali carevinsku misao i vernost carstvu, dok su Gvelfi bili naklonjeni papinskom uticaju. U Engleskoj se pak nakon slavne revolucije 1688. godine javljaju dve strane: Vigovci i Torijevci.

---

²² Goati V.(2008), Političke partije i partijski sistemi, Podgorica : Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, str.19.

²³ Gvelfi i Gibelini bile su dvije suprotstavljene frakcije talijanske politike u 12. st. - 13. stoljeću u središnjoj i sjevernoj Italiji. Formiranje tih prvih političkih stranaka počelo je u 11. stoljeću za vrijeme borbe za investituru, gvelfi su podržavali pape a gibelini cara Svetog Rimskog Carstva.

U Francuskoj začeci političkih stranaka javljaju se u okrilju klubova jakobinaca, montanjaraca, i dr. One nastaju uoči, a u većem broju i za vrijeme revolucije. Ovde se radi o malim političkim skupinama u vidu raznih klubova i komiteta čiju strukturu čine predstavnici viših slojeva i elite francuskog društva, čija je buržoazija u to vrijeme bila ekonomski najmoćnija klasa u Evropi, sa jakim uticajem na vlast, ali bez formalnog učešća u njoj.

Ove skupine, za razliku od modernih političkih stranaka, su bile male, ograničene malim brojem ljudi, jer je ogromna populacija uslijed neprevaziđenih feudalnih odnosa bila lišena aktivnog i pasivnog biračkog prava. Ove skupine su se okupljale oko autoritarnih ličnosti, bez neke razvijene ideologije, koje imaju savremene političke partije. Međutim, imale su socijalni program koji nude, te su na taj način uspjele da povedu populus u borbu za učešće u vlast, tj. njenog osvajanja i rušenja apsolutne monarhije. „U Francuskoj revoluciji 1789., pobunjeničke skupine neki nazivaju partijama. To se odnosi one partije koje su bile za kralja i one partije koje su bile protiv kralja, odnosno protiv apsolutizma i za apsolutizam, protiv revolucije i za restauraciju. Riječ je o partijama starih staleža, kojima se suprotstvaljala partija trećeg staleža. U revolucionarnim i proturevolucionarnim previranjima pojavili su se konzervativci, liberali, republikanci i monarhisti.“²⁴

U SAD su se pre i oko donošenja Ustava 1789. godine iskristalizovali federalisti i demokrati. Nadalje, u Nemačkoj je političko i stranačko okupljanje snažnije je započelo 1848. i 1849. godine kada se grupiraju liberali, demokrati, konzervativci i socijalisti. Prve organizovane partije se javljaju krajem 19.-og vijeka. Tu je riječ o prvim skupinama, manje ili više organizovanih pristalica koje vrše vlast ili se bore da dođu na vlast. Za ove skupine može se reći da predstavljaju prve korijene savremenih partija.

U ostalim Europskim zemljama političke partije se pojavljuju sredinom ili završetkom 19.-tog vijeka, a u nekim i početkom 20. vijeka. Kada je situacija u Velikoj Britaniji u pitanju, do pojave političkih stranaka dolazi već prije dva vijeka, jer se Velika Britanija smatra „kolevkom demokratije“ i nakon toga dolazi do širenja na ogromnu većinu zemalja na svim kontinentima. „U većini zemalja zapadne Europe formiranje partija odvijalo se paralelno sa pretvaranjem skupštine staleža u parlament koji je, suprostavljujući se apsolutnoj monarhiji, postepeno zadobijao sve veću autonomiju i značaj. Bitne uzroke nastanka političkih partija treba tražiti u širenju biračkog prava i u težnjama birača da organizovano utiču na članove parlamenta, kao i u nastojanju poslanika da budu ponovo izabrani.“²⁵ Bitno je naglasiti takođe, da su se političke partije kroz istoriju formirale na više načina. Jedan od načina je da se njihovo poreklo može tražiti u parlamentarnim grupama i fakcijama, gde kao primjer možemo pomenuti 18. vek u Engleskoj – vigovci i torijevci, i raznih izbornih komiteta u cilju održavanja kontakta sa građanima i njihovog organizovanja. Drugi način je, nastajanje političkih stranaka pod uticajem raznih društvenih i

²⁴ Seiler D. L.(1999). Comment classer les partis verts en Europe? In: P. Delwit and J.- M. De Waele eds., Les partis verts en Europe. Bruxelles: Complexe. str. 9.

²⁵ Op.cit. Goati V.(2008), Političke partije i partijski sistemi, Podgorica : Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, str.21.

političkih grupa i organizacija kao što su profesionalna udruženja, crkva i sindikat koje su na taj način željele da se aktivnije uključe i djeluju u politički život.

Budući da usmjeravaju, agregiraju i izražavaju političke zahtjeve, političke partije igraju važnu ulogu u upravljanju sukobima u društвima podijeljenim na kulturne, jezičke, vjerske, regionalne ili druge linije.²⁶

3.1. Pojam političkih partija

Termin partija, koji etimološki znači „dio šire celine“ (lat. part – dio; partire – dijeliti), ušao je u upotrebu u prvoj polovini prošlog stoljeća zamjenjujući postepeno termin fakcija (facere – činiti; factio – grupa koja se bavi sumnjivim poslovima), kao i termin sekta (secere – deliti), koji se od kraja sedamnaestog stoljeća upotrebljava uglavnom za označavanje vjerskih podjela. Inače, termin

fakcija je u starom Rimu, u vrijeme braće Grah, označavao „grupu aristokrata koji kontrolišu senat. Gaj Grah ga je koristio da označi svoje neprijatelje.“ Ciceron u „Republici“ njime obilježava grčke oligarhe. S obzirom na negativnu vrijednosnu konotaciju što, kao sijenka, prati termin fakcija još iz tog perioda, njegovo napuštanje i usvajanje termina partija za označavanje oblika političkog

organizovanja predstavljalo je kod najvećeg broja pisaca, prečutno, napuštanje *a priori* negativnog stava prema partijama.²⁷

Političke partije su institucije novijeg datuma i smatra se da su nastale posle američke i francuske revolucije, razvojem parlamentarizma i izbora.²⁸ Istražujući relevantnu politološku literaturu, dolazimo do zaključka da precizno određenje pojma političke partije nije ni malo lak zadatak, te da u modernoj političkoj nauci ne postoji saglasnost oko neke univerzalne teorije, pa ni definicije političkih stranaka. Goati smatra da su političke partije „trajne organizacije koje se inspirišu određenom ideologijom formirane sa ciljem da (samostalno ili u koaliciji) osvoje ili zadrže vlast u društvu u interesu određene klase.“ Osnovne funkcije tako shvaćenih političkih partija su:

- selekcija i agregacija interesa,
- organizovanje vlasti i
- usmjeravanje aktivnosti državnih organa

Lapalombra i Vlajner uzrok nastanka političkih stranaka vezuju za krize u političkom sistemu i proces modernizacije, pri čemu identifikuju tri vrste kriza: legitimacije, integracije, participacije. Može se reći da su partije u zemljama zapadne Evrope nastale u toku krize legitimacije, što je slučaj i sa zemljama koje su se oslobađale kolonijalne vladavine u drugoj polovini 20. veka. Kriza integracije se vezuje za rešavanje problema teritorijalnog integriteta zemlje i težnje

²⁶ Reilly B.(2006), Political Engineering and Party Politics in Conflict-Prone Societies, str.811.

²⁷ Op.cit. Goati V.(2008), Političke partije i partijski sistemi, Podgorica : Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, str.25.

²⁸ Orlović S. (2002), Političke partije i moć, Jugoslovensko udruženje za političke nauke, str.15.

kolonijalnih grupa da se ujedine u jednu političku celinu. Kriza participacije izbija kada obespravljenе društvene grupe traže veće učešće i uticaj u političkom životu.

Političke partije su odlika savremene demokratije, pravne države, ali i autoritarnih i nerazvijenih država. Njihova uloga je danas veoma velika, posebno u izboru i izbornom sistemu. Osnivanje i djelovanje političkih partija temelji se na jednom od osnovnih ljudskih prava i sloboda – pravu na udruživanje. Veliki broj građana se emotivno vezuje za partije, što to podrazumijeva partijsku identifikaciju i partijsku lojalnost, što nije u velikoj mjeri slučaj sa drugim demokratskim institucijama. Političke partije i slobodni izbori su suština savremene demokratije. To uključuje čitav spektar ljudskih prava i sloboda – od slobode govora do slobode političkog udruživanja i organizovanja. Ono što je veoma važno jeste da, političke partije omogućavaju mirnu smjenu vlasti. Partije nude građanima priliku i mogućnost da učestvuju u takmičenju za političke funkcije, a sa druge strane, glasačima da se fokusiraju na najvažnija pitanja i kandidate. Političke partije igraju važnu ulogu u upravljanju konfliktima u društвima podeljenim po kulturnim, jezičkim, verskim, regionalnim i drugim linijama. Sve postojeće definicije u najmanju ruku se slažu da se etnička partija bori za interes jedne etničke grupe. Nasuprot toga, multi-etničke partije se pojavljuju u široj bazi za podršku, i na taj način imaju tendenciju da imaju više centristički uticaj, objedinjavajući različite interese i de-ističući mono-etničke zahteve.

Dok se interesna agregacija u modernim političkim sistemima manifestira putem političkih stranaka, dotle u nekim političkim sistemima zemalja u razvoju (autoritarnim i primitivnim) teško se mogu diferencirati funkcije interesne artikulacije od interesne agregacije i funkcije donošenja propisa. Te se funkcije u ovim zemljama često podudaraju. Uzimajući kao osnovicu razlike u karakteru i položaju partija, autori klasificiraju partijske sisteme na: autoritativne (a ove opet na totalitarne), dominantne-ne-autoritativne, kompetitivne - dvopartijske sisteme i kompetitivne - višepartijske sisteme. Autoritativni (totalitarnii) i dominantni-ne-autoritativni tip stranačkog sistema odgovara nedovoljno razvijenim zemljama. S obzirom na metodu koju koriste političke partije u procesu okupljanja interesa, one se dijele na: svjetovne (ili pragmatske), na apsolutno-vrijednosno orijentirane ili ideološke i na partikularističke ili tradicionalne partije.²⁹

„O nezamislivoj funkciji partija u demokratskom procesu govore nam neuspesi nekih državnika u zemljama stabilne demokratije – poput Washingtona, početkom 19. veka u SAD, i De Gaulle, sredinom 20. vijeka u Francuskoj, da marginalizuju partije.“³⁰ Partije su neophodne upravo da bi, na osnovu neograničeno mnogo ideja, ciljeva i vrednosti koje zastupaju građani, formulisale razuman broj političkih programa o kojima se odlučuje na izborima. Ono što je karakteristično za partije je postojanje organizacije, članstva, programa (ideologije), težnje za vršenjem, odnosno, osvajanjem vlasti i ostvarivanje interesa određenih društvenih grupa, ali i svojih interesa.

²⁹ Morton R., Davies and Vaughan A. Lewis, (1971) Models of Political System, London, str.39.

³⁰ Op.cit. Goati V.(2008), Političke partije i partijski sistemi, Podgorica : Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, str.12.

Osnovno obilježje zemalja predstavničke demokratije uočava se postojanje dvopartjskog sistema, to jest, dvije partije koje se smenjuju na vlast. Kao primjer možemo navesti Demokrate i Republikanci u SAD i Laburisti i Konzervativci u Velikoj Britaniji. Ono bitno što razlikuje političke partije od drugih organizacija: sindikata, crkvi, nevladinih organizacija, jeste težnja za osvajanjem vlasti. Na taj način političke partije su umjerene prema državi. Nesumnjivo, demokratija nije moguća bez političkih partija. Danas ne možemo slobodno reći da postojanje višepartizma, odnosno, kompetitivnosti različitih političkih partija, dovoljan uslov za postojanje demokratije, ali je nesumnjivo neophodan uslov.

Političke partije su stoga blisko povezane sa porastom i padom sukoba u etnički pluralnim društвima. Međutim, uprkos impresivnom obrazovanju o ustavnom inženjerstvu koje se pojavilo tokom protekle decenije, iznenađujuće je malo pažnje posvećeno načinima na koje se multietničke partije mogu razvijati i održavati. Političke partije se obično posmatraju kao društveni fenomeni izvan okvira namjernog institucionalnog dizajna. Za to postoji nekoliko razloga. Pošto političke partije u teoriji predstavljaju politički izraz temeljnih društvenih rascjepa, partije i partijski sustavi obično nisu smatrani pogodnim za otvoreno političko inženjerstvo. Posljednjih godina su se pojavili ambiciozni pokušaji da se utiče na razvoj partijskih sistema u nizu demokratskih zemalja u razvoju, među kojima su Indonezija, Turska, Nigerija, Kenija, Tajland, Filipini, Bosna, Kosovo i Papua Nova Gvineja.³¹

---

³¹ Op.cit. Reilly B.(2006), Political Engineering and Party Politics in Conflict-Prone Societies, str.811-812.

Mnogo je naučnika pisalo o ciljevima odnosno funkcijama partija. Tabela 1 prikazuje pojedinačana mišljenja:

Dalton i Wattenberg	Gunther i Diamond (2001, XIV)
✚ svođenje partijskih ciljeva na (za birače) razuman broj; ✚ obrazovanje građana; ✚ stvaranje simbola identifikacije i lojalnosti prema partiji, i ✚ mobilizaciju građana da glasaju. Partija kao centralno rukovodstvo vrši	✚ regrutovanje i nominaciju za izborne položaje; ✚ mobilisanje izbornog tela i podsticanje političke participacije; ✚ strukturisanje političkih alternativa; ✚ predstavljanje socijalnih grupa, bilo simbolički bilo njihovih interesa; ✚ agregaciju interesa u šire izborne i vladavinske saveze; ✚ formiranje i podršku vlasti i, najzad, ✚ integrisanje građana u državu i u političke procese koji se u njoj odvijaju.
Hejvud (2004, 470)	Merriam (1923, 321-405)
✚ predstavljanju; ✚ stvaranju elita i regrutovanju; ✚ određivanju ciljeva; ✚ artikulaciji i agregaciji interesa; ✚ socijalizaciji i mobilizaciji, i ✚ organizovanju vlasti.	✚ selekciju zvaničnih ličnosti; ✚ formulisanje politike; ✚ vođenje ili kritiku vlade; ✚ političko obrazovanje, i ✚ održavanje veza između pojedinaca i vlade.
Prelot (1973, 434-435)	Von Beyme (1985, 13)
✚ organizatorska; ✚ etička(nosilac političke odgovornosti); ✚ obrazovna i informativna; ✚ selektivna i disciplinska, i ✚ institucionalna.	✚ identifikovanje ciljeva; ✚ artikulaciju i aggregaciju društvenih interesa; ✚ mobilizaciju i socijalizaciju građana, naročito kroz izbore, i ✚ regrutovanje elite radi formiranja vlade.

M. Leiserson (1968, 123)

- ✚ uspostavljanje, kod šireg kruga građana, osnove identifikacije koja je prepostavka političke aktivnosti;
- ✚ kontrola nominacije javnih funkcija, i
- ✚ preuzimanje političke odgovornosti za organizovanje legislative i vršenje izvršno-upravne vlasti.

Apter (1968, 330-331)

- ✚ kontrolišu egzekutivu;
- ✚ predstavljaju različite interese, i
- ✚ vrše regrutovanje za položaje (recruitment to office).

Tabela 1.. Funkcije političkih partija³²

Sažimajući navedene funkcije političkih partija, u Tabeli 2. navodim minimalnu definiciju funkcija partija.

FUNKCIJE POLITIČKIH PARTIJA

Selekciju i agregaciju interesa;
Organizovanje vlasti;
Usmjeravanje aktivnosti državnih organa,
Izbor nosilaca najvažnijih položaja u političkom sistemu.

Tabela 2. Opšta definicija funkcija političkih partija³³

³² Op. cit. Goati V.(2008), Političke partije i partijski sistemi, Podgorica : Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, str.57-58-59.

³³ Ibidem.

IV ETNIČKE PARTIJE

1. ŠTA SU ETNIČKE PARTIJE?

Većina postojećih definicija se slaže, u najmanju ruku, da je etnička partija ona koja zagovara interes jedne etničke grupe. Ovaj jednostavan odgovor, međutim, postaje komplikovan kada pokušamo klasificirati stvarne političke partije kao etničke, jer nije uvijek jasno što je etnička grupa i kako reći da li partija zastupa svoje interes. Chandra smatra da je etnička partija je partija koja je zagovornik posebnih interesa jedne etničke kategorije ili skupa kategorija. „Multietnička“ partija po ovoj definiciji je ona koja zagovara interes svih značajnih etničkih kategorija u društvu bez isključivanja bilo koje. A 'neetnička' partija je jednostavno rezidualna kategorija partije koja ne zastupa interes bilo koje etničke kategorije.³⁴ Tri ključna aspekta jedne etničke partije su "posebnost" „Centralnost“ i „temporalnost“ interesa koje zagovara. Po 'posebnosti' misli se da etnička partija mora uvijek isključiti neku grupu, implicitno ili eksplisitno.

Tvrdeći da je zastupljenost interesa nekih etničkih grupa centralna za signale koje partija šalje, ova definicija isključuje partije koje prave samo periferne reference na etničke kategorije. Konačno, da li je ili ne neka partija "etnička partija" prema ovoj definiciji zavisi od vremenskog perioda na koji gledamo. Grupa ili grupe za koje partija govori mogu se promijeniti tokom vremena. Shodno tome, da li je neka partija „etnička“ u prirodi može ili ne može mijenjati tokom vremena.

Horowitz tvrdi da je „test etničke partije jednostavno distribucija podrške“ jer „u praksi, partija će služiti interesima grupe koja se sastoji od njegove potpune podrške ili brzo gubi tu podršku“³⁵

Mozaffar i Scarritt (2000) slijede Horowitzovu intuiciju o uočavanju etničke partije gledajući na njezinu bazu podrške - ali napravi izvorni prijedlog o tome kako razmišljati o relevantnim kategorijama u bazi podrške kada su predmetne kategorije raspoređene na tri razine ugniježđena struktura. Prema njihovim riječima: Partiju definiramo kao etničku ako dobije ogromnu potporu s jedne nepodijeljene strane nacionalnog dihotomnog rascjepa ili jedne strane rascjepa druge razine, i definiramo je kao multietničku ako mobilizira više od jedne skupine na jednoj strani ne ekskluzivnog nacionalnog dihotomnog rascjepa.³⁶

³⁴ Chandra K.(2011), What is an ethnic party?, New York University, New York, USA, str.155.

³⁵ Horowitz, D. (1985) Ethnic Groups in Conflict. Berkeley, CA: University of California Press.str.293.

³⁶ Op.cit. Chandra K. What is an ethnic party? str. 157.

Njihova karakteristika je da ograničavaju svoju privlačnost na određenu etničku ili regionalnu izbornu jedinicu i „eksplicitno nastoje da povuku granice“ između etničkih „prijatelja“ i „neprijatelja“.³⁷

Zaključujemo da etničke partije su zastupnici etničkih grupa.

Kitschelt smatra da etnička partija ne teži univerzalističkom programu, već nastoji da osigura materijalne i političke koristi za etničku grupu. Dok Brass smatra da etnička partija, teži da postane „jedna politička organizacija koja dominira u predstavljanju zahtjeva etničke grupe protiv svojih rivala“. ³⁸

Jedan od glavnih mehanizama koji povezuje politizaciju etničkih podjela sa destabilizacijom demokratije je takozvani efekat nadmetanja. Prema teorijama etničkog nadmetanja, političke etničke podjele neizbjegno dovodi do jedne ili više etničkih partija skretanje, pojava čak i jedne etničke partije "zarazi" ostatak partijskog sistema, dovodeći do spirale ekstremnosti etničke ponude koje potpuno uništavaju konkurenčnu politiku. Etničke partije sada cvjetaju u izbornim demokratijama globus, kao što su Kanada, Španija, Irska, Turska, Jug Afrika, Rusija, Makedonija, Indija i Šri Lanka. Teorije etničkih prevara ukazuju na duboki pesimizam zdravlje takvih demokratija.³⁹ Takav pesimizam je neopravdan iz razloga što partije mogu da podrže demokratiju, u zavisnosti od institucionalnog konteksta u kojem su etničke podele politizovane.

1.1. Etničke grupe

Chandra definiše etničke grupe kao podskup kategorija u kojima su atributi zasnovani na porijeklu neophodni za članstvo. „Nominalni“ etnički identiteti su kategorije etničkog identiteta za koje posedujemo attribute za članstvo u porijeklu, bez obzira na to da li se zapravo izjašnjavamo da smo članovi. „Aktivirani“ etnički identiteti su kategorije etničkog identiteta u kojima zapravo ispovijedamo ili kojima smo dodijeljeni. Ni nominalne ni aktivirane kategorije etničkog identiteta ne zahtijevaju od članova da pristanu na neki osjećaj zajedničkog identiteta. Razlika između nominalnog i aktiviranog etničkog identiteta će biti kritična kada pokušamo da otkrijemo da li partija zagovara interes etničke kategorije i, ako je tako, koje.⁴⁰

Etnički identitet se odnosi na nominalno članstvo u nekoj opisnoj kategoriji, uključujući rasu, jezik, kastu ili religiju. Ovo je u skladu sa širokom definicijom koja se sada uzima kao standard u

³⁷ Ishiyama J, Breuning M.(2011), What's in a name? Ethnic party identity and democratic development in post-communist politics, University of North Texas, Denton, USA, str. 224.

³⁸ Brass P. (1991) Ethnicity and Nationalism. New Delhi: Sage., str.106.

³⁹ Chandra K.(2005), Democratic stability and ethnic parties, Perspectives on Politics, Vol. 3, No. 2, str. 235.

⁴⁰ Op.cit. Chandra K. What is an ethnic party? str. 154.

oblasti etničke mobilizacije: "Etnička pripadnost lako obuhvata grupe koje se razlikuju po boji, jeziku i religiji; ona obuhvata" plemena "," rase "," nacionalnosti "i kastu."⁴¹

Podskup kategorija po porijeklu koje su etničke definisane su sa četiri ograničenja. Prvo, ona uključuje samo kategorije identiteta zasnovane na regionu, religiji, sekci, jezičnoj porodici, jeziku, dijalektu, kasti, klanu, plemenu ili nacionalnosti svojih roditelja ili predaka ili sopstvenim fizičkim osobinama. Ovo eliminiše kategorije kao što su "potomak zemljoposjednika" iz skupa kategorija etničkih identiteta.

Drugo, članstvo u ovim kategorijama identiteta treba da obuhvati podskup populacije zemlje, ali ne i cjelinu. Prema tom ograničenju, "američki" ne bi bio etnička kategorija u SAD-u (u onoj mjeri u kojoj su svi oni koji žive u SAD-u "američki"), ali to bi bila etnička kategorija u nekoj trećoj zemlji gdje bi Amerikanci su činili podgrupu stanovništva. Istovremeno, trebalo bi da bude dovoljno velika da svi članovi nisu lično poznati ili međusobno povezani. Ovo ograničenje eliminiše male kategorije i kategorije zasnovane na poreklu kao što je porodica.

Konačno, ako jedan brat / sestra ima pravo na članstvo u kategoriji etničkog identiteta, onda bi svi braća i sestre trebali biti. Ovo isključuje kategorije zasnovane na fizičkim i genetskim karakteristikama kao što su pol ili boja očiju, dok još uvijek dozvoljavaju kategorije na temelju fizičkih karakteristika kao što su „mješovita rasa“.

1.2. Razlikovanje etničkih i multietničkih partija

Ukoliko bi se smatralo da etnička partija govori za jednu, a multietnička partija govori za nekoliko etničkih kategorija, onda bi sve etničke partije istovremeno bile i multietničkepartije, a sve multietničke partijebi istovremeno bile etničke partije.

Donald Horowitz, autor najutjecajnije knjige o etničkoj pripadnosti i političkim partijama, tvrdi da slične etničke partije mogu biti sastavljene od više od jedne etničke grupe⁴²

Osnovna razlika između etničkih i neetničkih partija ne leži u broju kategorija koje svaki od njih pokušava uključiti, već u tome da li postoji ili ne postoji kategorija koju svaki pokušava isključiti. Jedna etnička partija, bez obzira na broj kategorija za koje tvrdi da govori, govori za posebne interese. Ona uvek implicitno ili eksplicitno identificira kategoriju koja je isključena. Na primjer, partija koja je apelovala na "sve kaste u Indiji, osim na gornje kaste" smatrala bi se

⁴¹ Op.cit. Chandra K.(2005), Democratic stability and ethnic parties, Perspectives on Politics, Vol. 3, No. 2, str. 236.

⁴² Op.cit. Horowitz, D. (1985) Ethnic Groups in Conflict. Berkeley, CA: University of California Press.str.299.

etničkom partijom. Multietnička partija, istovremeno pozivajući se na etničke identitete, ne isključuje nijednu grupu na istaknutoj dimenziji identiteta.⁴³

1.3. Pokazatelji za klasifikaciju partija kao "etničkih"

Postoji osam načina razvrstavanja etničkih stranaka: na temelju njihovog imena, kategorija koje izričito zagovaraju u poruci kampanje, pitanja za koje zagovaraju u svojoj eksplicitnoj poruci, svoje implicitne poruke kampanje, grupe koje za nju glasaju, sastav glasova partija, sastav njezina vodstva i arenu osporavanja. Svaka klasifikacija zahtijeva pravila tumačenja.

1.3.1. Klasifikacija na temelju naziva

Naziv partije može dati informacije o tome je li partija povezana s interesom neke skupine. Ukoliko u svoje ime uključi i neku etničku skupinu, možemo smatrati kao jedan od načina da se izričito izjavi da se brani interes etničke kategorije i klasificira kao etnička partija. Ukoliko je naziv partiju sačinjen od multietničkih oznaka u nazivu, to upućuje na multietničku partiju. Ako ime nije etničko niti multietničko, partija može se klasificirati kao ne-etnička partija.

Glavno pitanje u klasifikaciji partije kao etničkog naziva je kako reći da li ime uključuje etničku kategoriju. Chandra, kao etničku kategoriju, smatra bilo koju kategoriju koja :

- konstituirana širokim podskupom atributa koji se temelje na podrijetlu, a koji su također navedeni
- predstavlja podskupinu stanovništva,
- je dovoljno velika da bude zamišljena zajednica, i
- ne razdvaja braću i sestre.⁴⁴

---

⁴³ Op.cit. Chandra K. What is an ethnic party? str. 156-157.

⁴⁴ Ibidem, str. 159.

1.3.2. Klasifikacija zasnovana na eksplisitnim apelacijama

Da bismo partiju svrstali kao etničku, ne-etničku ili multietničku, moramo prvo to učiniti utvrditi da li neka partija spominje etničku kategoriju otvoreno u svojoj platformi. Bilješka da ova klasifikacija zahteva da se kategorija imenuje ili eksplisitno identificuje u na neki drugi način kroz govor.⁴⁵

Potrebno je utvrditi da li je ovo otvoreno pozivanje na etničku kategoriju centralno za platformu partije. Ako nije centralno, onda je to neetnička partija.

Možemo zamisliti javno pozivanje, odnosno apelaciju, kao "središnju" ako:

- + među svim pitanjima koja partija spominje, ona favorizira interes etničke kategorije tako često ili češće od interesa bilo koje druge kategorije, ili ako
- + daje sveobuhvatnu izjavu u korist interesa etničke kategorije ili kategorija, ili ako
- + ključni lideri partija identificiraju interes neke etničke kategorije kao važne ili važnije od bilo koje druge kategorije u predizbornoj kampanji, ili ako
- + Govori na inauguralnom izbornom događaju (pokretanje manifesta, početni izborni skup) identificiraju interes neke etničke kategorije kao važne ili važnije od bilo koje druge kategorije u izornoj kampanji.

1.3.3. Klasifikacija zasnovana na eksplisitnim pozicijama izdavanja

Ova klasifikacija temelji se na prirodi kategorije koja se spominje, ali ne i na prirodi problema koji se spominje. Chandra navodi da je razlog za to je sljedeći: Partija može opravdati gotovo svako pitanje s jasno definiranim etničkim "pobjednicima" i "gubitnicima" s neetničkim razlozima koji se oslanjaju na opća načela ili ideologije. Također navodi primjer pitanja nacionalne dvojezičnosti u Kanadi. Opozicija nacionalnom dvojezičnosti u Kanadi mogla bi se opravdati na osnovu praktičnosti i troškova ili zato što partija otvoreno zagovara uzrok anglofonih Kanađana.⁴⁶

1.3.4. Klasifikacije zasnovane na implicitnoj aktivaciji etničkih identiteta

Šifrirane apelacije su po definiciji otvorene za višestruka tumačenja koja ciljna publika može čuti na željeni način, a da ne mora nužno antagonizirati drugu publiku koja interpretira riječi u drugim kontekstima. Političari koji koriste „kodirane“ pozive, šaljući signale koji ih ne

---

⁴⁵ Ibidem, str.160.

⁴⁶ Ibidem, str.161

neopozivo obavezuju na neke etničke grupe i trajno antagoniziraju druge, takođe ostavljaju prostor za manevriranje. Kao takve, kodirane etničke apelacije su veoma različite vrste od eksplisitne etničke privlačnosti. Postoji više načina kako se šalju šifrirani pozivi, poruke, neke od njih su: ukazivanje na nedostatke protivnika- njegovu neautentičnost ; usredsređivanje na etnički definisana pitanja; neverbalne poruke; oslanjanje na sjenu prošlosti; izbor kandidata ili lidera; izbor arene osporavanja. Partije mogu prenijeti koje etničkim grupama, jer su jednostavno ograničili svoju poruku na birače iz ove etničke grupe radije nego eksplisitno zagovaranje uzroka grupe. Dakle, ako se partija takmiči samo na jugu, šalje biračkom telu poruku da ona predstavlja interes na jugu bez da to kaže.⁴⁷

1.3.5. Klasifikacija zasnovana na glasovima grupe

Partiju možemo klasificirati kao etničku ako je većina nekih etničkih kategorija ili kategorija isključuje od drugih.

Za etnički definiranu bazu podrške ne mora biti potrebna potpora jedne etničke kategorije. Bez obzira na broj etničkih kategorija uključenih u bazu podrške partije, ono što je važno za klasificiranje kao etničke partije je da li je neka značajna kategorija isključena. Ako većina svih relevantnih etničkih kategorija podržava partiju, ili ako većina vlastite potpore potiče iz svih relevantnih etničkih kategorija, onda ona postaje partija s multietničkom osnovom podrške po ovoj definiciji. A ako većina onih koji glasuju za partiju nisu članovi kategorija etničkog identiteta, ili većina potpore partiji ne obuhvaća one s etničkim identitetima, onda ona ima neetničku bazu podrške.⁴⁸

1.3.6. Klasifikacija po glasovima stranaka

Partiju bismo također mogli klasificirati kao etničku ako većina glasova dolazi od jedne ili više etničkih kategorija isključujući druge. To je pokazatelj koji zagovaraju Horowitz (1985) i Mozaffar i Scarritt (2000)⁴⁹). Kao i u gore navedenom slučaju, identificirane etničke kategorije mogli bismo identificirati bilo gledajući kategorije koje je partija aktivirala, ili dodijelili stranci iz drugih izvora, ili dodijelili stranci od strane analitičara.⁵⁰

⁴⁷ Op.cit. Chandra K. What is an ethnic party? str. 162.

⁴⁸ Ibidem, str. 162-163

⁴⁹ Mozaffar S, Scarritt J.(2000) Electoral Institutions, Ethnopolitical Cleavages, and Party Systems in Africa's Emerging Democracies, str.135.

⁵⁰ Op.cit. Chandra K. What is an ethnic party? str. 164.

1.3.7. Etničko vodstvo

Pod 'vodstvom' partije, misli se na pojedince koji donose strateške odluke za partiju na nacionalnoj razini. To se često podudara s onima koji imaju formalne vodeće položaje, iako to ne treba. Broj vođa može se razlikovati u različitim partijama. U centraliziranim partijama može postojati jedan donositelj odluka. U drugima ih može biti nekoliko. Budući da svaki pojedinac ima nominalni etnički identitet, ima i svaki vođa partije.

Konceptualizirajući etnički identitet partijskog vođe, stoga možemo etnički identitet vođe promišljati na jedan od tri načina:

- Da li se vođa stavlja u neku etničku kategoriju ili kategorije? To bi bio etnički identitet koji je lider sam aktivirao.
- Da li drugi u ovom društvu vode vođu u nekoj etničkoj kategoriji? Ako je tako, to je etnički (ili multietnički) identitet koji aktiviraju drugi. Te se dvije kategorije mogu ili ne moraju podudarati.
- Da li vođa pripada nekoj kategoriji etničkog identiteta, nominalnom ili aktiviranom za koje je analitičar zainteresiran?⁵¹

1.3.8. Etnička arena osporavanja

Kada se partija takmiči za glasove prvenstveno među biračima koji su članovi jedne etničke kategorije ili kategorija, isključujući druge, možemo reći da ima etničku arenu osporavanja. Partije mogu imati etničku arenu za osporavanje u situacijama: Ako ta zemlja ima odvojena izborna tijela; ako dotična zemlja zadržava neke mjesta isključivo za birače iz neke etničke kategorije ili kategorija; ako se partije natječu isključivo određenim područjima.

---

⁵¹ Ibidem, str. 165.

2. POLITIČKE PARTIJE I ETNIČKI KONFLIKTI

Jedan od razloga što je demokratija prirodno problematična u društвima koja su sklona sukobima je zbog pritisaka za politizaciju pitanja identiteta. U društвima podijeljenim po etničkim crtama, na primjer, чesto je lakše partijama u kampanji privući glasačku potporu pozivajući se na etničke pripadnosti, a ne na pitanja klase ili ideologije.⁵²

To znači da ambiciozni političari imaju snažan poticaj da mobiliziraju sljedbenike po etničkim linijama, a beskrupulozni lideri koji „igraju etničku kartu“ mogu biti nagrađeni izbornim uspjehom. Kako se suprotstavlјene partije odazivaju u naturi, proces „nadmašivanja“ može zauzeti, gurajući mjesto političke konkurenциje prema ekstremima. Na ovaj način, sama demokratizacija može previše lako dovesti do povećanja etničkih tenzija i, u nekim slučajevima, izbijanja etničkih sukoba.⁵³

Veoma je opasno je kada je društvo u brzim političkim promjenama, jer upravo u ovom trenutku ekskluzivni etno-nacionalistički apeli su često prvi regres potencijalnih političara. Mainwaring i Scully tvrde da institucionalizacija stranačkog sistema zavisi od četiri faktora: pravilnosti stranačke konkurenциje, dubine korijena stranaka u društву, stepena do kojeg su partije i izbori široko prihvачeni kao sredstvo određivanja ko vlada, i snaga unutrašnja organizacija stranaka.⁵⁴

Međunarodna zajednica je također pokazala snažnu sklonost ka olakšavajućim pravilima koja omogууju etničke partije. Na primjer, veliki prijelazni izbori koje podržavaju UN u Namibiji (1989), Nikaragva (1990), Kambodža (1993), Mozambik (1994), Liberija (1997), Bosna (1996, 1998, 2000, 2002), Kosovo (2001), Sierra Leone (2002), Ruanda (2003) i Irak (2005) su koristili relativno permisivne sisteme proporcionalne zastupljenosti.⁵⁵

U naučnoj literaturi se identificuje nekoliko pristupa za izgradnju održive demokratije u društвima sa etničkom razolikoшću. Prvi je da se prizna važnost etničkog porijekla u političkom sistemu te da se etničke partije učine blokovima politike kao što su velike koalicije. Ovaj pristup je povezan sa radom Arenda Lijpharta⁵⁶ te predstavlja jednu od najpoznatijih strategija za upravljanje etničkim napetostima u demokratskim sistemima.

„Etnički konflikt pojavljuje se onda kada dvije ili više etničkih grupa ili etnonacija mobiliziraju svoje članove u borbi za neki određeni interes. Posljednjih se godina u društvenim znanostima

⁵² Rabushka A, Shepsle K.(1972), Politics in Plural Societies: A Theory of Democratic Instability, Columbus, OH: Merrill, str. 217.

⁵³ Op.cit. Reilly B.(2006), Political Engineering and Party Politics in Conflict-Prone Societies, str. 812.

⁵⁴ Ibidem, str. 183.

⁵⁵ Ibidem, str. 184.

⁵⁶ Lijphart A.(1977), Democracy in Plural Societies , New Haven, CT: Yale University Press.

često koristi modernizacijska paradigma kojom se proricalo neprekidno nestajanje etničkih i "sub etničkih" identiteta u procesu ekonomskog razvoja i razvoja nacionalnih država.⁵⁷

Etnički sukob napreduje kroz faze koje zahtijevaju različite nivoje intervencije. Faza ranog upozorenja je prva. Tada je moguće identificirati etničke sukobe, ali je nemoguće mobilizirati alate za njihovo sprječavanje. U drugoj fazi neslaganje poprima određeniji oblik. Zatim postoji šansa da se poznati ljudi i delegacije umiješaju u utvrđivanje činjenica. Treći korak je faza rješavanja problema, koja zahtijeva uključivanje treće strane unutar ili izvan organizacije. To treće lice određuje i aktere, program i područje djelovanja, kao i postojeće institucije i zaštitu manjina. Vojni obračun i nasilje su četvrta faza mirnih tranzicija, u kojoj država prestaje da bude odgovorna i pouzdana. Tada se pojavljuje novo globalno pitanje koje zahtijeva globalnu intervenciju⁵⁸. Konflikt može biti ublažen ili uklonjen, ali ne i riješen.⁵⁹

Shema 3. Faze etničkog konflikta

Od hladnog rata, talas etničkih sukoba zahvatio je dijelove istočne Evrope, bivšeg Sovjetskog Saveza i Afrike. Lokacije, države, a ponekad i čitavi regioni bili su zahvaćeni grčevitim napadima etničke nesigurnosti, nasilja i genocida. Etnički konflikt nije uzrokovani direktno

⁵⁷ Čakić-Kumpes J, Zlatković- Winter (1991), Etnički konflikt i razvoj: pogled na neka istraživanja, Migracijske teme 7, str. 151-152.

⁵⁸ Ibidem. Str.160.

⁵⁹ Ibidem, str. 162.

među-grupnim razlikama, "drevnom mržnjom i stoljetnim svađama, ili stresovima modernog života u globalnoj ekonomiji. Niti su etničke strasti, dugo zatrpane represivnim komunističkim režimima, jednostavno ukinute do kraja Hladnog rata. Umjesto toga tvrdimo da je intenzivan etnički sukob najčešće uzrokovan kolektivnim strahovima jer se grupe počinju bojati za svoju sigurnost, javljaju se opasne i teško rješive strateške dileme koje u sebi sadrže potencijal za konflikt.⁶⁰

Oblast upravljanje etničkim konfliktima, od strane lokalnih elita, vlada ili pripadnika međunarodne zajednice, predstavlja kontinuiran process koji nema krajnju tačku u konačno rješenje. Upravljanje konfliktima je snesavršen proces u koji, nebitno koliko se dobro proveo, ostavlja potencijal za nasilje u većini etničkih grupa. Etnički konflikt može biti ograničen, ali se ne može u potpunosti riješiti. Efektivno upravljanje nastoji da umiri manjinske grupe i njihove fizičke sigurnosti i, zato što je često predvodnik budućih prijetnji, njihovu kulturnu sigurnost.

Demonstracije poštovanja, podjele vlasti, izbora iniciranih da proizvedu međuzavisnost grupa, i uspostavljanje regionalna autonomija i federalizam su važne mjere za izgradnju povjerenja koje, promicanjem prava i položaja manjinskih grupa, ublažavaju strateške dileme koje proizvode nasilje. Međunarodna intervencija može biti nužna i prikladna za zaštitu manjina od njihovih najgorih strahova, ali je njegova djelotvornost ograničena.⁶¹

Navodim primjer eksplozije etničkog nasilja, koja je uslijedila nakon pada komunističkih režima u Istočnoj Evropi i bivšem Sovjetskom Savezu, a dovela je i do nasilja u Liberiji, između Somalije i drugih afričkih država. Kolektivni strahovi budućnosti nastaju kada države gube sposobnost da arbitriraju grupe ili daju kredibilne garancije zaštite za grupe.

Najčešći uzrok etičnih sukoba je konkurenциja za resurse: prava na imovinu, radna mjesta, stipendije, priznanja u obrazovanju, jezička prava, vladini ugovori i izdvajanja za razvoj

Svi takvi resursi su oskudni i, prema tome, objekti konkurenциje i ponekad se bore između pojedinaca i, kada su organizovani, grupa. Uvjeti etničkog ugovora odražavaju ravnotežu političke moći između njih i njihova uvjerenja o namjerama i vjerojatnom ponašanju. Strateške interakcije između grupa stvaraju nestabilne društvene temelje iz kojih nastaje etnički sukob. Efikasno upravljanje etničkim konfliktima od strane lokalnih elita i vlada i vanjskih država i organizacija mora uvjeriti manjinske grupe u njihovu fizičku i kulturnu sigurnost. Da bi se podstakla stabilnost i konstruktivni odnosi, prava i položaj manjine moraju biti osigurani. Mjere za izgradnju povjerenja koje poduzimaju lokalne elite su najučinkovitiji instrument.⁶²

---

⁶⁰ Lake D.A, Rotchild D.(1996), Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict, International Security, Vol. 21, No. 2, The MIT Press, str.41, Detaljnije vidjeti: <https://press.princeton.edu/titles/6253.html>
Datum preuzimanja: 16.02.2019.

⁶¹ Op.cit. Lake D.A, Rotchild D.(1996), Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict, International Security, Vol. 21, No. 2, The MIT Press, str.42, Detaljnije vidjeti:
<https://press.princeton.edu/titles/6253.html> Datum preuzimanja: 16.02.2019.

⁶² Ibidem, str 44, 53, 56, 57.

3. ODNOS ETNIČKE POLARIZACIJE I KONFLIKATA

Društvene i političke implikacije etničke raznolikosti dobole su široku pažnju u ekonomiji i društvenim naukama tokom protekle decenije.

Malo je onih koji bi se usudili da tvrde da etnička pripadnost nije važan faktor u građanskom sukobu. Ipak, suprotno očekivanjima, većina kvantitativno orijentisane literature ne uspijeva uspostaviti jasnu povezanost između etničke pripadnosti i građanskog rata, čak i u ratovima koji se obično identificiraju kao "etnički" ratovi.

Val nedavnih učenja o povezanosti etničke pripadnosti i građanskog rata određuje snažnije indekse, koji se najviše fokusiraju na mjere etničke polarizacije.⁶³

Hoze G. Montalvo i Marta Reynal-Querol, od sada MRQ, pokrenuli su nove argumente tvrdeći da polarizacija povećava rizik od građanskog rata i ima negativan uticaj na pružanje javnih dobara i izglede za rast zemlje.⁶⁴

Spekulacije o uticaju etničke i vjerske raznolikosti na rizik od nasilnog sukoba obiluju od objavljivanja Donalda L. Horowitza (1985) na ispitu "Etničke grupe u sukobu" i Samuel P. Huntington's (1997) eseja na temu "Sukob civilizacija". Jedna mogućnost analitičkog razmišljanja o ovom pitanju je upotreba koncepta polarizacije. Kao što sugerira brzo rastuća teoretska literatura, postoje jaki teoretski razlozi za vjerovanje da visoki stupnjevi polarizacije umjesto frakcionizacije povećavaju rizik od sukoba.⁶⁵

3.1. Odnos izbornih zakona sa politizacijom etničke pripadnosti

Naučnici i ustavni inženjeri upuštaju se u žestoke debate o ulozi političkih institucija u posredovanju efekata etničke raznolikosti u upravljanju, pri čemu se posebna pažnja posvećuje izbornim zakonima. Rasprava o izbornim zakonima počinje sa široko prihvaćenom pretpostavkom da proporcionalna zastupljenost (PR) politizira etničku pripadnost. Pošto se partije lako formiraju u okviru PR-a, političke elite mogu se žaliti na osnovu etničke pripadnosti, a birači mogu birati partije koje predstavljaju njihove grupe, čak i ako su njihove grupe male. Prema tome, etničke grupe bi trebale biti visoko istaknute u izbornom ponašanju u PR sistemima. Glavno neslaganje tiče se da li je takva politizacija etničke pripadnosti dobra stvar. Neki naučnici zagovaraju PR: dopuštajući svakoj grupi - čak i maloj - da ima partiju koja predstavlja interes

---

⁶³ Bhavnani R, Miodownik D.(2008), Ethnic Polarization, Ethnic Salience, and Civil War, Journal of Conflict Resolution, str.33.

⁶⁴ Schneider G., Wiesehomeier N.(2008) Ethnic Polarization, Potential Conflict, and Civil Wars: Comment , Department of Politics and Management University of Konstanz, str.2.

⁶⁵ Ibidem, str.13.

grupe, moguće je izbjegići probleme koji se javljaju kada se pojedinci otuđuju jer njihova grupa nije zastupljena npr. Lijphart.⁶⁶

Politika religije postaje trend u kojem se izbor pojedinca ili građanina za 'nereligioznost' doživljava kao izdaju svog. Zbog toga su ugrožena prava pojedinaca i građana da biraju i glasaju. Nadalje, religija bi mogla zauzeti poziciju narodnog vođe na putu nacionalnog čišćenja, što često vodi u totalitarni način razmišljanja.

Iako religija i etnička pripadnost mogu oblikovati društvo i podržati napredak, etnička pripadnost nekoj grupi je oblikovana političkim, društvenim i kulturnim etno-nacionalistickim faktorima, što je vrlo opasno. Nacionalne i vjerske definicije toga šta je nacija, država ili identitet, vode društvo u začarani krug iz kojeg može biti teško izaći.

"Etnonacija se određuje kao etnička grupa s definiranim interesom za postizanjem, posjedovanjem ili promocijom javne vlasti, ali ne i suvereniteta. Etnonacija može mobilizirati (etnomobilizacija) narod u težnji da postane nacijom (postizanjem suvereniteta i političke nezavisnosti)."⁶⁷

---

⁶⁶ Huber J.D.(2011), Mjerenje etničkog glasanja:, Da li proporcionalni izborni zakoni politiziraju etničku pripadnost?, str.2.

⁶⁷ Op.cit. Čakić-Kumpes J, Zlatković- Winter (1991), Etnički konflikt i razvoj: pogled na neka istraživanja, Migracijske teme 7, str. 151.

4. ETNIČKE PARTIJE I KONSOLIDACIJA DEMOKRATIJE

Dugogodišnja tvrdnja u literaturi o političkim partijama je da su partije ključne integrativne organizacije koje mogu doprinijeti demokratskoj konsolidaciji u novim demokratijama.⁶⁸

Huntington smatra da političke partije igraju vitalnu ulogu u strukturiranju učešća i stoga druženju sljedbenika u prihvaćanju demokratije.⁶⁹

Literatura, kroz historiju, je političke partije posmatrala kao veoma bitne u procesu razvoja političke demokratije. Razlog za to je što su partije okupljale ljude, stvarale osnovu za političku toleranciju i saradnju koja prevazilazi etničke i kulturne različitosti. Time su aktivnosti političkih partija omogućile široko prihvaćanje demokratije kao „jedine igre u gradu“. Horowitz smatra da da etničke partije ne olakšavaju političku integraciju, ali mogu pokrenuti lančanu reakciju u stranačkom sistemu, gdje pojava organiziranih etničkih stranaka primorava druge da usvoje slične političke strategije. Međutim iako djelovanje pojedinih partija mogu pokrenuti lančanu reakciju koja dovodi do etničke eksplozije, postoji isto toliko slučajeva u kojima etnički zasnovani politički pokret ne lobira za političku separaciju, već nastoji da se ponaša prema ustavnim normama i da se prilagodi postojećoj političkoj strukturi.

Većina naučnika smatra da etničke partije su loša stvar za nove sisteme i demokratije. Smatra se da pojava etničkih partija produbljuje podjele među grupama, te etničke partije služe da pogoršaju sukobe.

Zagovornici konsocijacijske škole smatraju da će promovisanjem nastanka etničkih partija i njihovom reprezentacijom široko olakšati integraciju što je moguće više subkultura u političku igru, stvarajući tako uslove za međuetničku saradnju.

Obezbeđivanjem zastupljenosti manjinskih grupa, otvorenost služi za olakšavanje integracije nezadovoljnih grupa u politički sistem, što ih na kraju dovodi do ublažavanja njihovih zahteva. Cohen (1997) tvrdi da što je šira reprezentacija, to je veća vjerovatnoća da se etnička grupa osjeća vezanom za postojeći sistem - kao što kaže "čineći institucije pristupačnijima i čineći etničke podjele eksplicitnijima, etničke grupe će se angažirati češće, ali manje intenzivno. Oni će koristiti umjerena sredstva otpora kako bi izvršili promjenu statusa quo."⁷⁰

Najznačajniji i najizrazitiji zagovornik ideje da etničke partije mogu pozitivan učinak na stabilizaciju novih demokratija je Kanchan Chandra . Ona direktno napada pojam etničkog nadmetanja, što je toliko centralno u argumentu da sama pojava etničkih partija pokreće lančanu

---

⁶⁸ Op.cit. Ishiyama J, Breuning M.(2011), What's in a name? Ethnic party identity and democratic development in post-communist politics, University of North Texas, Denton, USA, str. 227.

⁶⁹ Huntington S. (1968) Political Order in Changing Societies. New Haven, CT: Yale University Press. str.398.

⁷⁰ Op.cit. Ishiyama J, Breuning M.(2011), What's in a name? Ethnic party identity and democratic development in post-communist politics, University of North Texas, Denton, USA, str. 228.

reakciju koja dovodi do spirale ekstremizma što uništava demokratsku politiku. Umjesto toga, ona tvrdi da etničke partije mogu da pomognu održanju demokratije ako su institucionalno ohrabrene da se takmiče na više dimenzija, a ne samo na jednodimenzionalnoj osi etničke pripadnosti.

Birner u ispitivanju uzoraka etničke politike na široko komparativni način, tvrdi da etnifikacija politike ne mora nužno značiti nasilje. Ako nasilje rezultira, to je uglavnom rezultat političkih institucionalnih faktora, naročito ograničenja pristupa izvršnoj vlasti. Ovo isključenje je ono što dovodi do nasilja, a ne do političke mobilizacije etničke pripadnosti.⁷¹

Valdron-Moore, da bi izmerila zadovoljstvo demokratijom, koristila je četiri pitanja koja su se pojavila u Centralnom i Istočnom Eurobarometru⁷² 1992. godine:

- U cjelini, da li ste veoma zadovoljni, prilično zadovoljni, niste baš zadovoljni ili uopšte niste zadovoljni načinom na koji se demokratija razvija ?
- Koliko danas poštujemo ljudska prava (Da li smatrate da postoji puno poštovanja, nekog poštovanja ili ne toliko poštovanja?)
- Generalno, da li smatrate da stvari u našoj zemlji idu u pravom ili pogrešnom pravcu?
- Uzimajući sve u obzir, da li smatrate da su vam stvari sada bolje pod sadašnjim političkim sistemom ili mislite da je za vas bilo bolje u okviru prethodnog političkog sistema?⁷³

Ankete CEEB-a provodile su se jednom godišnje i pratile su ekonomske i političke promjene i stavove prema Evropi i Europskoj uniji u zemljama regije, uključujući Albaniju, Armeniju, Bjelorusiju, Bugarsku, Hrvatsku, Čehoslovačku / Češku, Estoniju, GDR / Istočnu Njemačku, Gruziju, Mađarsku, Kazahstan, Latviju, Litvu, Makedoniju / Makedonija, Moldaviju, Poljsku, Rumunjsku, Europsku Rusiju / Ruska Federacija, Slovačku, Sloveniju, Ukrajinu i Jugoslaviju.⁷⁴

Istraživanja su pokazala da etničke partije koje nisu uključile ime etničke skupine u ime partije općenito su češće imale pristalice koji su bili zadovoljniji napretkom demokracije u ključnom razdoblju drugih izbora 1994.-97. Nego što su bili sljedbenici stranaka koje su imale ime etničke skupine na ime partije.

---

⁷¹ Op.cit. Ishiyama J, Breuning M.(2011), What's in a name? Ethnic party identity and democratic development in post-communist politics, University of North Texas, Denton, USA, str. 228.

⁷² Centralni i istočni Eurobarometar (CEEB) bio je godišnje javno istraživanje provedeno od 1990. do 1998. godine. Počelo je u jesen 1990. kada su provedena nacionalno-reprezentativna istraživanja za Europsku komisiju u Bugarskoj, Mađarskoj, Poljskoj i Čehoslovačkoj.

⁷³ Op.cit. Ishiyama J, Breuning M.(2011), What's in a name? Ethnic party identity and democratic development in post-communist politics, University of North Texas, Denton, USA, str. 232.

⁷⁴ Central and Eastern Eurobarometer 1990-1997: Trends CEEB 1-8 (ICPSR 4153), Detaljnije vidjeti: <https://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/studies/4153> Datum preuzimanja: 14.02.2019.

4.1. Implikacije za empirijsku demokratsku teoriju

Chandra smatra da postoje četiri implikacije za empirijsku demokratsku teoriju. One pružaju osnovu za šire predstavljanje odnosa između etničke mobilizacije i demokratske stabilnosti. "Preterivanje" je samo jedan put kojim se veruje da etničke podjele ugrožavaju demokratiju.⁷⁵

Postoje 4 implikacije (koje su predstavljene u Shemi 4) koje povezuju etničke podjele sa destabilizacijom demokratije.

Shema 4. Implikacije za empirijsku demokratsku teoriju⁷⁶

⁷⁵ Op.cit. Chandra K.(2005), Democratic stability and ethnic parties, Perspectives on Politics, Vol. 3, No. 2, str. 246.

⁷⁶ Ibidem.

Chandra također navodi da do sada nezapaženo rješenje problema institucionalnog dizajna za multietničke demokratije moglo bi ležati, ne u depolitizaciji pitanja o kojima se etničke grupe bore ili u ograničavanju većinskog nacionalizma, već u poticanju politizacije etničkih manjina na više dimenzija. Ovakav ishod može biti izazvan usvajanjem institucija koje institucionaliziraju princip grupne zastupljenosti, ali uključuju mehanizme za redefiniranje grupnih predstavljanja, koje se značajno razlikuju u priznatim etničkim kategorijama.⁷⁷ Neke od smjernica za izradu takvih institucija navodim u nastavku:

1. Takve institucije trebaju da se oslanjaju na princip grupne reprezentacije, te one trebaju da uvedu vladavinu koja bi omogućila lahko redefinisanje grupa. Ovakva smjernica nije samo da omogućava etničkim grupama da se definiraju nego i osigurava sredstvo za kontinuirano redefiniranje.
2. Potrebno je osigurati varijacije u kategorijama etničke identifikacije u kontekstu javnih politika kao što su obrazovanje, zapošljavanje i zdravlje.
3. Obezbediti varijacije u kategorijama etničke identifikacije na svim nivoima vlasti. Sistem u kojem pojedinci koriste različite kategorije kako bi se klasificirali na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou vlasti vjerovatno će proizvesti fluidnost u političkoj samoidentifikaciji i sistemima koje su kategorije ujednačene na svim razinama.⁷⁸
4. Potrebno je usvojiti izborna pravila koja dozvoljavaju fluidnost u etničkoj pripadnosti a koja ne nameću fiksnost.
5. Peta smjernica se odnosni na projektnovanje statističke procedure i širenje informacija o višestrukim oblicima samoidentifikacije.

Ono što je sigurno, jedne strane, institucije koje podstiču kontinuiranu mobilizaciju novih etničkih manjina mogu stvoriti visoke nivoje konfliktova i opstruirati efikasno donošenje politika i implementaciju. A sa druge strane, oni mogu proizvesti odgovorne vlade kroz etničko uključivanje, kao i humaniju vladu prilagođenu ljudskoj raznolikosti.

---

⁷⁷ Op.cit. Chandra K.(2005), Democratic stability and ethnic parties, Perspectives on Politics, Vol. 3, No. 2, str. 248.

⁷⁸ Ibidem.

V PARTIJSKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE

1. Bosna i Hercegovina i partijski sistem

Partijski sistem u suštini ne predstavlja isključivo zbir partija na političkoj sceni nego sve interakcije i konkurenčije između postojećih partija u oviru političkog režima. Partijski sistem djeluje na sljedeći način:

- ⊕ Kreira opcije o kojima se građani opredjeljuju
- ⊕ Ograničava opcije jer su partije te, ustvari, koje odlučuju koje će opcije imati građani kao birači pred sobom.

Što se tiče bosanskohercegovačkog stranačkog sistema, koji je predmet ove studije, bitno je napomenuti da je etnička komponenta koja je u konačnici potaknula njegovo osnivanje zapravo njegov najznačajniji aspekt. To važi i za druge heterogene republike bivše SFRJ: Srbiju, Crnu Goru, Hrvatsku i Makedoniju. Na prvim višestranačkim izborima, održanim 1990. godine, 15 od 43 stranke registrovane u Bosni i Hercegovini do kraja oktobra izašle su samostalno ili u koalicijama i do danas su ostale u većini⁷⁹⁸⁰.

Bosnu i Hercegovinu karakteriše “etnički rascjep, koji je zasigurno mnogo jači u odnosu na druge republike SFRJ.”⁸¹ Upravo etnički rascjep je doveo do dezintegracije republike, ratnih sukoba. Nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma u novembru 1995. godina, država Bosna i Hercegovina je nastavila da funkcioniše i egzistira u okviru dva entiteta, nezavisna entiteta-Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

Politički sukob zasnovan na različitim etničkim identitetima, može se ubrojiti koristeći Lipsetovu i Rokanovu shemu u sukob između centra i periferije.⁸² “Ipak, najveći uticaj heterogenosti naroda na partijski sistem jedne zemlje, a u poređenju sa zemljama SFRJ, jeste upravo zabilježen u Bosni i Hercegovini. Na to ukazuju i rezultati izbora nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma i to: Stranka demokratske akcije- SDA: Srpska demokratska stranka-SDS: Hrvatska Demokratska zajednica- HDZ – 45:21:19.”⁸³

⁷⁹ Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne i Hercegovine, Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socio-economic Development Vol. 2, str.376.

⁸⁰ Arnautović, S. (2009) Političko predstavljanje i izborni sistemi u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću, Sarajevo, str.543.

⁸¹ Op.cit. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine,str. str.376.

⁸² Po Lipsetu i Rokanu, postoje četiri glavna pravca društvenih rascjepa. Prvi je između centripetalnih i centrifugalnih sila nekog političkog prostora, tačnije između središnjih i oblasnih elita. Drugi je između djelova same centralne nacionalne elite oko ustrojstva državne moći. Treći je između različitih suparnika oko raspodjele različitih dobara, dok je četvrti onaj između nosilaca različitih društvenih predstava. (Lutovac, 2007:51)

⁸³ Op.cit. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine,str. 375.

1.1. Politički sistem Bosne i Hercegovine

Veoma je bitno razumjeti politički sistem države kako bi se shvatio političko.ideološki profil političkih partija. Bosna i Hercegovina je veoma specifična država u pogledu političkog sistema.

“Sve političke stranke imaju identične stavove o pojedinim segmentima političkog sistema, pa ih je nemoguće razlikovati (npr. sve se deklarativno zalažu za višepartijski sistem, ljudska prava i slobode, podjelu vlasti i dr.). Drugo, budući da u Bosni i Hercegovini postoje velika neslaganja o obliku državnog uređenja (federalna ili regionalna država) i obliku političkog režima (većinska ili konsocijativna demokratija), a ti rascjepi imaju u svojoj osnovi nacionalno obilježje političkih stranaka, sve političke stranke koje svoje uporište imaju u istom konstitutivnom narodu zauzimaju ista ili vrlo slična stanovišta o naprijed navedenim aspektima političkog sistema, bez obzira što se inače deklarišu kao socijal-demokratske, narodne, liberalne itd. Treće, zbog nestabilnosti države i njenog političkog sistema, te činjenice da političke elite izvode svoju legitimnost iz čvrstih stavova o prirodi političkog sistema, ovo pitanje zadržava prvorazredni značaj u društvenom životu Bosne i Hercegovine i za istraživanje političkih stranaka.”

Politički sistem Bosne i Hercegovine karakteriziraju federalna državna struktura, konsocijacijska elitistička demokratija, polupredsjednička vlada i duboko podijeljeno stanovništvo. Ove karakteristike u velikoj mjeri utiču ne samo na postojeći status ustavnog i političkog sistema, već i na njihove reformske izglede.⁸⁴

Slika 1. Zastava BiH

Bosnu i Hercegovinu čine dva entiteta, koja su uređena različito. Jedan je uređen federalno a drugi unitarno. Treća političko teritorijalna jedinica je Brčko Distrikt. Ova jedinica je formalnopravno verifikovana Amandmanom I na Ustav BiH. Međutim, Amandman I ne daje pravo na neposredno učestvovanje u vršenju vlasti na sržavnom nivou, stoga Brčko Distrikt nije jedinica lokalne samouprave sli nije ni entitet.

---

⁸⁴ Op.cit. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine, , str. 377.

Ustavom su, u Članu 1. određena osnovna načela kao što su kontinuitet, demokratski principi, sastav, promet roba, usluga, kapitala i lica, glavni grad, simboli i državljanstvo Bosne i Hercegovine. Ostalim članovima Ustava određena su i obrađena, između ostalog, pitanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta, Parlamentarna skupština, Predsjedništvo, Vijeće ministara, Stalni komitet za vojna pitanja, Ustavni sud, Centralna banka, finansije i budžet, opće odredbe, amandmani, prelazne odredbe i stupanje na snagu.⁸⁵

“Bosna i Hercegovina ima politički režim konsocijativne demokratije. Po svojoj prirodi, on ne može biti ništa drugo do sistem institucija i mehanizama po kojima vlast drže nacionalne političke elite.”⁸⁶ Konsocijacijska demokratija podrazumijeva politiku fragmentiranih političkih elita koje pregovaraju i dogovaraju se. To su nacionalne političke elite Bosne i Hercegovine.⁸⁷

“Arend Lajphart smatra da demokratski deficit konsocijacije nije bitno različit od deficita drugih modela demokratije u kojima političke elite donose suštinske odluke.”⁸⁸

Prirodu političkog sistema Bosne i Hercegovine suštinski definira bosanskohercegovačko društvo, koje je snažno podijeljeno na tri subkulture ili podsistema. Dominacija nacionalnih političkih elita u političkim procesima politički je izraz ovog raskola, koji ostavlja dubok uticaj na izgled i funkcionisanje institucionalnog sistema. Ovakva društvena segmentacija uslovila je podršku konsocijacijskom demokratskom političkom režimu, koji se zasniva na širokim koalicionim vladama koje čine sve tri nacionalne političke elite.⁸⁹⁹⁰

BiH ima tri člana predsjedništva (Bošnjak, Hrvat, Srbin), koji se bira neposrednim glasanjem na mandate od 4 godine. Neki autori ističu stav da članovi Predsjedništva prvenstveno predstavljaju svoje narode zato što je etnička pripadnost glavna linija rascjepa u društvu.⁹¹

Tabela 3: Državne djelatnosti BiH

---

⁸⁵ Ustav BiH, <http://mvp.gov.ba> Datum preuzimanja 16.02.2019. godine.

⁸⁶ Marković G.(2011) Ograničenja demokratskog potencijala političkog režima Bosne i Hercegovine, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, str.85.

⁸⁷ Ibidem, str.86.

⁸⁸ Lijphart A.(1992) Demokracija u pluralnim društvima, Globus – Školska knjiga, Zagreb,str. 56.

⁸⁹ Op.cit. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine, , str. 377.

⁹⁰ Ibidem, str.378.

⁹¹ Bieber, F. (2008), Bosna i Hercegovina poslije rata: Politički sistem u podijeljenom društvu, Buybook, Sarajevo,str. 61.

Ustavno zakonodavna djelatnost	- Bosna i Hercegovina (Parlamentarna skupština: predstavnički dom (42 poslanika) i Dom naroda (15 delegata)) - Federacija Bosne i Hercegovine (Parlament FBiH: predstavnički dom (98 poslanika) i Dom naroda (58 delegata)) - Kantoni (10 Kantonalnih skupština) - Gradovi i općine (Gradska i općinska vijeća kao predstavnička tijela) - Republika Srpska (Narodna skupština, neravnopravnost domova, Vijeće naroda („intervenišući dom“ 28 delegata))⁹²
Političko izvršna djelatnost	- Bosna i Hercegovina (. Predsjedništvo BiH, Vijeće ministara BiH (predsjedavajući, zamjenici i 9 ministara sa zamjenicima)) - Federacija Bosne i Hercegovine (Predsjednik i potpredsjednici, Vlada FBiH) premijer, zamjenici i 16 ministara) - Kantoni (Vlada kantona) - Gradovi i općine (Gradonačelnik i načelnik) - Republika Srpska (Predsjednik i potpredsjednici RS, Vlada RS (predsjednik vlade i potpredsjednici i 16 ministara RS)⁹³)
Pravosudna djelatnost	Ustavno sudstvo se tretita odvojeno od pravosuđa i čine ga: Ustavni sud BiH, Ustavni sud RS, a Ustavni sud FBiH se ubraja u sudske vlasti nije uobičajno u uporenom pravu. - Bosna i Hercegovina (Visoko sudska i tužilačko vijeće BiH, Sud BiH (tri odjeljenja: krivično, upravno i apelaciono), Tužilaštvo BiH) - Federacija Bosne i Hercegovine (Vrhovni sud FBiH) - Kantoni (10 Kantonalnih sudova) - Općine (Općinski sudovi)

⁹² Trnka Kasim,(2006) Ustavno pravo 2.izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, str.288.

⁹³ Shematski prikaz nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, <http://www.dei.gov.ba> Datum preuzimanja 17.02.2019.

	- Republika Srpska (Vrhovni sud RS, Okružni sudovi i osnovni sudovi) ⁹⁴

Državne djelatnosti:

Shema 5. Podjela državnih djelatnosti BiH

2. ZNAČAJNIJE ETNIČKE PARTIJE NA POLITIČKOJ SCENI BOSNE I HERCEGOVINE

Prema Izvještaju o procjeni demokratičnosti Nacionalnog demokratskog instituta, Bošnjaci i njihove političke stranke smatraju da se njihova sigurnost može osigurati samo održavanjem Bosne i Hercegovine kao nedjeljive i jedinstvene države, dok hrvatske i srpske stranke smatraju da su spremne zalagati se za državno secesiju, tj. da, i Hrvatska i Srbija su spremne da podrže takve napore.⁹⁵

Politička scena je polarizirana po etničkim linijama. Utrke su uglavnom između političkih stranaka unutar istih etničkih zajednica. U FBiH, Stranka demokratske akcije (SDA), Savez za bolju budućnost (SBB) kao i drugi kandidati računaju na potporu Bošnjaka dok Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH), Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990) i druge stranke traže naklonost Hrvata. Socijal-demokratska partija (SDP), Demokratska fronta (DF) i nekoliko drugih stranaka imaju multi-etnički pristup iako bazu njihove potpore čine Bošnjaci. U RS-u, Savez nezavisnih socijal-demokrata (SNSD), Srpska

⁹⁴ Op.cit.Trnka K.(2006), Ustavno pravo, str.350.

⁹⁵ Op.cit. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine, , str. 377.

demokratska stranka (SDS), Partija demokratskog progrusa (PDP) i Narodni demokratski pokret (NDP) se, između ostalih, natječu za glasove Srba. Od prošlih izbora, pojavilo se nekoliko novih političkih igrača što uključuje one nastale kao rezultat otcjepljenja od SDA.⁹⁶

U nastavu su predstavljene tri najznačajnije etničke partije u Bosni i Hercegovini.

2.1. Stranka demokratske akcije (SDA) kao etnička partija

Stranka demokratske akcije osnovana je 26. maja 1990. godine u Sarajevu i zalašala se za Bosnu i Hercegovinu koja je nezavisna, suverena i nedjeljiva. Alija Izetbegović je bio prvi predsjednik, a Bakir Izetbegović aktuelni predsjednik. Član ove stranke je Šefik Džaferović, član sadašnjeg Predsjedništva BiH.⁹⁷

Slika 2. Znak Stranke demokratske akcije

Počela je kao nacionalna stranka Bošnjaka desnog centra, ali se od tada proširila na osobe različitih nacionalnosti koje se biraju na najviše nivo stranke. Ona pripada grupi Evropske narodne partije i teži političkom centru. Jedna je od najmoćnijih političkih stranaka u Bosni i Hercegovini. Uprkos nepostojanju nacionalnog simbola u nazivu, ova stranka je suštinski i konceptualno bošnjačka stranka. Inače, bošnjačke stranke pokušavaju da budu neetničke, što je problematično, dok hrvatske i srpske stranke pokušavaju da budu što homogenije. SDA je bošnjačka politička stranka koja se zalaže za jedinstvenu, nedjeljivu Bosnu i Hercegovinu. Ona

⁹⁶ Privremeno Izvješće za razdoblje od 27. kolovoza do 18. rujna 2018. Godine, OEES ured za demokratske institucije i ljudska prava Izborna promatračka misija Bosna i Hercegovina Opći izbori, 7. listopad 2018. Godine, str.2.

⁹⁷ Op.cit. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine, , str. 379.

sebe definiše kao partiju centra koja je ujedno i kreator bosanskog identiteta u čijem osnovu bile integrisane sve tri nacije, dakle Bošnjaci, Srbi i Hrvati.⁹⁸

Sjedište SDA je u Sarajevu. U okviru Stranke djeluju:

- Asocijacija mladih SDA kao njena omladinska organizacija,
- Asocijacija žena kao oblik aktivnosti žena članova Stranke,
- Asocijacija "FATMA" za brigu o odgoju i obrazovanju djece, prvenstveno djece bez roditelja, posebno djece šehida i poginulih boraca,
- Fond za stipendiranje i kreditiranje učenika i studenata "FONUS" (sa svojstvom pravnog lica), i
- Politička akademija SDA (sa svojstvom pravnog lica)⁹⁹

2.1.1. Organi i radna tijela SDA

Organi Stranke demokratske akcije su:

- Kongres
- Konvencija
- Glavni odbor
- Predsjednik
- Predsjedništvo
- Nadzorni odbor i
- Sud časti.

U tabeli 4. su prikazane funkcije organa ove partije.

Tabela 4. Funkcije organa SDA

KONGRES:	KONVENCIJA
• usvaja Program i Statut Stranke, • razmatra i ocjenjuje rad Stranke i njenih organa između dva Kongresa • bira i razrješava predsjednika Stranke, zamjenika predsjednika i potpredsjednike, bira i razrješava Glavni odbor Stranke , Nadzorni odbor i Sud časti	Kada iz bilo kojih razloga a naročito zbog ratnog stanja, neposredne ratne opasnosti ili drugih vanrednih prilika nije mogude održati redovni Kongres Stranke, saziva se Konvencija Stranke.

⁹⁸ Stojarova, V., Peterson, E. (2010) Party politics in the Western Balkans, Routledge, London and New York, str.46.

⁹⁹ Član 5. Statuta Stranke Demokratske Akcije.

GLAVNI ODBOR • utvrđuje prijedloge dokumenata i drugih akata koje donosi Kongres, • donosi odluke od načelnog i posebnog značaja između dva Kongresa, • stara se o provođenju odluka, odnosno drugih akata Kongresa i Konvencije Stranke, • bira i razrješava Predsjedništvo i druge organe i funkcionere Stranke • utvrđuje konačnu listu kandidata za izbor Predsjednika Stranke, Glavnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti, • utvrđuje širu listu kandidata za izbor zamjenika predsjednika i potpredsjednike partije. • imenuje odbore i komisije za proučavanje i izvršavanje pojedinih zadataka iz svoje • nadležnosti i razmatra njihovo izvršenje, • odlučuje o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima protiv odluka drugih organa.	PREDsjEDNIŠTVO • izvršava odluke i provodi stavove Kongresa, Konvencije i Glavnog odbora Stranke, • utvrđuje nacrte odluka i drugih akata koje donosi Kongres, prijedloge akata koje donosi • Glavni odbor ili Konvencija Stranke u okviru svojih ovlaštenja, • provodi političku djelatnost na osnovu programa rada Stranke, • utvrđuje izborne ciljeve • vodi brigu i raspolaže imovinom Stranke • razmatra i usvaja godišnji finansijski plan i izvještaj • razmatra i usvaja izvještaje o finansijskom poslovanju Stranke • donosi Pravilnik o organizaciji Stručnih službi Stranke, Pravilnik o materijalno-finansijskom poslovanju i druge opde akte Stranke, za koje je ovlašten Statutom ili odlukom Glavnog odbora, • ima i druge nadležnosti utvrđene Statutom i drugim opdim aktima, u okviru odluka i naloga Kongresa, Konvencije i Glavnog odbora Stranke.
PREDsjEDNIK • predstavlja i zastupa Stranku, • saziva, predsjedava i učestvuje u radu Predsjedništva Stranke te učestvuje u radu Glavnog odbora Stranke, sa pravom glasa, • pokreće pred organima Stranke	NADZORNI ODBOR • Nadzorni odbor nadzire materijalno - finansijsko poslovanje Stranke u cjelini i svih njenih organizacija i ograna. • Nadzorni odbor postupa po svojoj inicijativi ili na zahtjev Glavnog odbora, Predsjedništva odnosno predsjednika Stranke.

rješavanje političkih i drugih pitanja od važnosti za Stranku • koordinira rad svih organa Stranke i brine se o provođenju njihovih odluka, zaključaka i drugih akata, • otvara Kongres, • podnosi informacije Glavnom odboru i izvještaj o radu Kongresa Stranke	SUD ČASTI Sud časti rješava žalbe na odluke o izricanju mjera odgovornosti, kao i druge slučajeve koji su mu dati u nadležnost Statutom ili drugim općim aktom Stranke.

2.1.2. Program i ciljevi SDA

Šesti kongres SDA je 26. maja 2015. godine u Sarajevu usvojio Programsку deklaraciju šestog kongresa SDA. Slika 2 predstavlja sadržaj programske deklaracije.

Sa vjerom u Boga i odlučni da se pridržavamo moralnih vrijednosti koje proizilaze iz temeljnih vjerskih i etičkih načела,

Čvrsto opredijeljeni za zaštitu i poštivanje izvornih i neotuđivih ljudskih prava i sloboda, te punu implementaciju Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda sa dodatnim protokolima,

Posvećeni ostvarenju našeg glavnog cilja – izgradnji suverene, cjelovite i prosperitetne Bosne i Hercegovine, demokratske države, ravnopravnih naroda i građana na cijelom njenom teritoriju,

Svjesni da je Bosna i Hercegovina zajednička država i da mora biti uređena po mjeri svih njenih građana i naroda – Bošnjaka, Srba, Hrvata i ostalih građana,

Uvjereni da unutarnje probleme i otvorena pitanja možemo i treba da rješavamo u skladu sa demokratskim principima – dijalogom, dogовором и principijelnim kompromisima sa političkim predstvincima građana i drugih naroda,

Sa željom da sadašnje i buduće generacije žive u miru i prosperitetu, uz međusobno uvažavanje i toleranciju gradeći jedinstvo bosanskohercegovačkih različitosti sa ciljem da naše razlike budu naše prednosti i bogatstvo, a ne razlozi za podjele i sukobe,

Odlučni u namjeri da provedemo neophodne reforme za ekonomsko -socijalni oporavak i zaposljavanje, da povedemo najoštriju borbu protiv kriminala i korupcije, da izgrađujemo bogato i otvoreno bosanskohercegovačko društvo kao društvo odgovornih, tolerantnih i solidarnih ljudi,

Pozdravljajući stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji,

Polazeci od rezultata SDA postignutih u osiguranju nezavisnosti i međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine, u organizaciji odbrane od agresije, u obnovi razorene BiH, u izgradnji i jačanju države ,

delegati 6. kongresa definiraju **POLITIČKU POZICIJU I POLITIKE SDA**

Slika 3. Programska deklaracija SDA.¹⁰⁰

Stranka demokratske akcije se zalaže za:

- Cjelovitu i suverenu Bosnu i Hercegovinu, demokratsku državu zakona,
- poštivanje ljudskih prava i sloboda i zaštite etničkih prava i interesa;
- Unutarnju ustavnu integraciju Bosne i Hercegovine ;
- Integriranje Bosne i Hercegovine u EU , NATO i druge ekonomski i kulturne evropske i svjetske asocijacijske;
- Ustavne i druge reforme za uspostavljanje funkcionalne, ekonomski prosperitetne države multietničkih regija sa jedinstvenim ekonomskim prostorom i vladavinom principa tržišne privrede;
- Snažno i građansko društvo u kojem je čovjek- pojedinac subjekt društvenih procesa i u kojem je osigurana zaštita porodice kao temelja zdravog društva;
- Očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-1995., rješavanje problema boračke populacije i njihovih porodica i zakonsku zabranu negiranja genocida;
- Očuvanje vrijednosti antifašizma na kojima je sazdan demokratski svijet, zakonsku zabranu negiranja holokausta;
- Podršku radu institucija koje istražuju prošlost, stradanja i zločine kako bi svi nestali, bili pronađeni i dostojanstveno sahranjeni, a odgovorni za zločine kažnjeni;
- Izgradnju povjerenja među narodima i gradanima temeljenog na procesuiranju i kažnjavanju odgovornih za ratne zločine, te utvrđivanju istine o stradanjima u period 1992-1995.godina; Podršku institucijama za provođenje zakona u borbi protiv kriminala, korupcije i ispoljavanja svakog vida radikalizma i ekstremizma koje vodi nasilju;
- Osiguranje sigurnosnih, ekonomskih, obrazovnih i svih drugih uvjeta potrebnih za održivi povratak prognanih i raseljenih lica;
- Razvijanje vrijednosti i principa solidarnosti između ekonomski razvijenijih prema manje razvijenim područjima sa ciljem ravnomjernog razvoja cijele Bosne i Hercegovine;
- Afirmaciju bh. identiteta kao zajedničke odrednice pripadnosti Bosni i Hercegovini uz očuvanje etničkih posebnosti;
- Regionalnu suradnju na principima poštivanja suvereniteta, teritorijalnog integriteta, dobrosusjedskih odnosa i međusobnog uvažavanja kao osnovu za stabilnost i ekonomski prosperitet naših zemalja i regiona.¹⁰¹

U Statutu SDA se kao ciljevi navode još i :

- odgoj i obrazovanje u skladu sa tradicijom i suvremenim potrebama bosanskohercegovačkog društva

---

¹⁰⁰ Stranka demokratske akcije, Detaljnije vidjeti: <http://sda.ba/home/dokumenta-sda/> Datum preuzimanja: 22.02.2019.godine.

¹⁰¹ Op.cit. Stranka demokratske akcije, Detaljnije vidjeti: <http://sda.ba/home/dokumenta-sda/> Datum preuzimanja: 22.02.2019.godine.

- unapređivanje socijalnih prava,
- zalaganje za prava Bošnjaka u Sandžaku i drugim regionima,
- afirmaciju mlađih i njihovo uključivanje u javni i društveni život.

2.1.3. Izborni rezultati SDA

Bošnjački član Predsjedništva Bosne i Hercegovine je Šefik Džaferović. Džaferović je član Stranke demokratske akcije, koji je bio kandidat za bošnjačkog člana Predsjedništva na općim izborima 2018. godine. Njegov prethodnik je Bakir Izetbegović, predsjednik SDA.

Džaferović je osvojio 212.581 glasova, odnosno 36,61%. U najvišem zakonodavnom tijelu države, Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Stranka demokratske akcije je osvojila ukupno 8 mandata. Tabela 5. Prikazuje detaljne rezultate SDA na Općim izborima 2018. godine.

Opći izbori 2018.			
Predsjedništvo BiH		212.581	(36,61%)
Parlamentarna skupština	FBiH-	252.058	(25,48%) - Broj mandata 8
	RS-	29.673	(4,45%) - Broj mandata 1
Parlament FBiH		252.817	(25,25%) - Broj mandata 27
Skupštine kantona FBiH		¹⁰² Od 10 kantona u FBiH, SDA je dobla najveći broj glasova u pet kantona, ostalih pet kantona preovladava hrvatsko stanovništvo.	

Tabela 5. Opći izbori 2018-SDA

Komparacije radi, osvrtnut ćemo se na Opće izbore 2014. godine i rezultate SDA. Za bošnjačkog člana Predsjedništva na Općim izborima 2014. Godine izabran je Bakir Izetbegović- predsjednik Stranke demokratske akcije, sin Alije Izetbegovića- osnivača SDA. U Parlamentarnoj skupštini SDA je osvojila 9 mandata.

Opći izbori 2014.			
Predsjedništvo BiH		247.235	(32,86%)
Parlamentarna skupština	FBiH-	274057	(27,87%) - Broj mandata 9
	RS-	31.337	(4,84%) - Broj mandata 1
Parlament FBiH		275.728	(27,79%) - Broj mandata 29
Skupštine kantona FBiH		Od 10 kantona u FBiH, SDA je dobla najveći broj glasova u šest kantona, ostalih četiri kantona preovladava hrvatsko stanovništvo. ¹⁰³	

Tabela 6. Opći izbori 2014- SDA

¹⁰² Centralna izborna komisija- CIK, Potvrđeni rezultati Općih izbora 2018.godine. Preuzeto sa :

https://www.izbori.ba/rezultati_izbora?resId=25&langId=1#/1/0/0/0/0 Datum preuzimanja: 22.02.2019.godine

¹⁰³ Ibidem.

Komparirajući rezultate Općih izbora 2014. I 2018. godine, dolazimo do zaključka da je SDA 2014. Godine postigla nešto bolji rezultat u odnosu na 2018.godinu. Možemo da vidimo razlike u dobijenim glasovima. 2014.godine SDA je imala oko 20 000 glasova više u odnosu na 2018. Godinu. Također, 2018. Godine SDA je “izgubila” jedan kanton. Riječ je o srednjobosanskom kantonu.

2.2. Srpska demokratska stranka (SDS)

Srpska demokratska stranka (SDS) je srpska nacionalna desničarska politička stranka koja je nastala za vrijeme postojanja SFRJ. Smatra se da je ova politička partija odigrala ključnu ulogu u ratu u Bosni i Hercegovini. U ratovima u Bosni i Hercegovini, SDS je imao ključnu političku ulogu. Radovan Karadžić, koga je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju u Hague optužio za ratne zločine, bio je na čelu Srpske demokratske stranke do 1996. godine. Osnivač te stranke je Jovan Rašković. SDS je stvoren u julu 1990. godine u Bosni i Hercegovini. Među prvim članovima bili su Radovan Karadžić (predsjednik stranke), Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić.

SDS je proglašio "srpski autonomni entitet" na područjima Bosne i Hercegovine. 1992. Uprkos apelu SDS-a da Srbi bojkotuju referendum o nezavisnosti BiH, nezavisnost bivše Jugoslavije nije spriječena. U mjesecu januaru 1992. Na teritoriji BiH SDS je proglašio tzv. Srpsku Republiku, koja je danas poznata kao Republika Srpska. Mnogi historičari smatraju da je SDS krivac za rat u Bosni i Hercegovini. Richard Holbrooke, glavni "arhitekt" Dejtonskog sporazuma, tražio je da se stranka zabrani jer je većina njenih (tadašnjih) lidera bila osumnjičena za ratne zločine. Ideji se, između ostalih, usprotivila i Bošnjačka Stranka demokratske akcije. SDS ostaje najmoćnija stranka u Republici Srpskoj nakon rata u Bosni i Hercegovini. SDS se (djelimično) distancirao od prošlosti stranke pod vođstvom Dragana Čavića, priznavši pokolj Bošnjaka u Srebrenici 2004. On je sadašnji lider stranke Vukota Govđedarica koja se zalaže za nacionalističku politiku¹⁰⁴ ¹⁰⁵.

Slika 4.Znak SDS-a

Sjedište SDS-a je u Istočnom Sarajevu- Istočna Ilidža

¹⁰⁴ Op.cit. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine, , str. 380.

¹⁰⁵ Ibidem, str.384.

2.2.1. Program i ciljevi Srpske demokratske stranke

SDS ima za cilj djelovanje na realizaciji političkih, ekonomskih, kulturni, vjerski, obrazovnih i drugi interesa srpskog naroda u Republici Srpskoj i šire. Ciljevi SDS-a:

- Zaštita i promovisanje Republike Srpske, interesa srpskog naroda i drugih naroda i svih građana na teritoriji Bosne i Hercegovine;
- Čuvanje kulture i tradicije srpskog naroda i njegove duhovnosti, afirmisanje i zaštita srpskog jezika i ciriličnog pisma;
- Čuvanje i razvoj političkog jedinstva i nacionalnog stila;
- Borba za socijalnu pravdu zasnovanu na principu solidarnosti;
- Postizanje ukupnog civilizacijskog, nacionalnog i državnog napretka;
- Potvrda međunarodnog ugleda i statusa Republike Srpske i BiH;
- Razvoj demokratije, ljudskih i građanskih sloboda i prava, uz dosljednu primjenu načela nediskriminacije;
- Zaštita manjinskih prava
- Vladavina prava
- Obezbeđivanje uslova za razvoj privrede i funkcionisanje tržišne ekonomije;
- Implementacija evropskih i drugih međunarodnih političkih i ekonomskih politika procesi ekonomske integracije;
- Očuvanje okoliša;
- Zaštita interesa i prava radnika i njihovo pravo na sindikat organiziranje;
- Zagovara razvoj društvenih aktivnosti.¹⁰⁶

Srpska demokratska stranka je nacionalna demokratska stranka. SDS za sebe kaže u svom program, da je demokratska partija jer prati demokratske tradicije srpskog naroda. Navode da vjeruju u slobodu i inicijativu pojedinca. Zakođer za sebe kaže da je nacionalna stranka jer okuplja ljude različitih društvenih slojeva- najviše srednje klase koja je srž svake nacije.

Srpska demokratska stranka je nacionalna stranka i zato što nema drugih ideoloških obaveza osim prirodnih težnji za slobodnim razvojem pojedinca i društva u skladu sa sopstvenim potencijalima. Što se tiče nacionalnog programa, u pogledu karaktera vlasništva i vlasništva, u smislu organizacije privrede, uloge pojedinca u oblikovanju vlastite srbine, Srpska demokratska stranka prati orijentaciju onih evropskih i svjetskih stranaka.¹⁰⁷

SDS ne podržava reforme za reforme, nego isključivo reforme koje će ljudima u Republici Srpskoj donijeti bolji život i sigurnu budućnost.

---

¹⁰⁶ Član 9. Statuta Srpske demokratske stranke

¹⁰⁷ Program Srpske demokratske stranke, str.6. Preuzeto sa:

<http://www.sdsrs.com/UcitaneSlike/admin/Program SDS.pdf> Datum preuzimanja: 23.02.2019.godine

2.2.2. Organi Srpske demokratske stranke

Organi SDS-a su Skupština SDS-a, Glavni odbor SDS-a i Predsjedništvo SDS-a kao kolektivni organi, a predsjednik SDS-a kao inokosno tijelo.

Tabela 7. Prikazuje funkcije organa SDS-a

Skupština SDS-a	• razmatra i usvaja Statut i Program SDS-a, te njihove izmjene i dopune; • bira i razrješava predsjednika SDS-a tajnim glasanjem; • bira i razrješava članove Glavnog odbora; • bira organe, radna tijela, privremenog i stalnog karaktera; • razmatra izvještaje o radu Glavnog odbora SDS-a i predsjednika SDS-a i donosi odluke u vezi sa njima; • donosi kodeks SDS-a; • donosi i druge akte od interesa za SDS; • usvaja poslovnik o svom radu.
Glavni odbor SDS-a	• izvršava i sprovodi odluke Skupštine SDS-a; • sprovodi program i vodi politiku stranke između dvije skupštine; • donosi akte • predsjednika Glavnog odbora SDS-a i jednog ili više potpredsjednika • bira po jednog potpredsjednika SDS-a iz svake izborne jedinice za Narodnu skupštinu Republike Srpske, • bira jednog člana Predsjedništva SDS-a iz reda članova mlađih od 32 godine; • bira jednog člana Predsjedništva SDS-a; • priprema prijedlog dokumenata i odluka koje usvaja Skupština SDS-a; • donosi odluku o osnivanju stalnih ili privremenih • daje saglasnost na osnivanje opštinskih odbora; • osniva i imenuje svoja stalna i privremena radna tijela i utvrđuje njihovu nadležnost; • razmatra izvještaje Predsjedništva SDS-a i donosi odluku u vezi sa njima; • osniva odbore u inostranstvu; • utvrđuje finansijski plan i usvaja završni račun u skladu sa zakonom; • donosi odluku o finansijskom poslovanju i načinu

	raspolaganja • materijalnim i finansijskim sredstvima; • razmatra i usvaja programe i izvještaj o radu nižih organa i tijela SDS-a; • imenuje i razrješava generalnog sekretara SDS-a na prijedlog • Predsjedništva SDS-a; • donosi odluke o osnivanju pravnih subjekata za potrebe SDS-a i daje • saglasnost na njihove akte; • donosi poslovnik o svom radu; • vrši i druge poslove u skladu sa ovim Statutom i drugim aktima SDS-a.
Predsjedništvo SDS-a	• sprovodi aktuelnu politiku stranke • imenuje stalna i privremena radna tijela Predsjedništva SDS-a; imenuje portparola SDS-a; • razmatra organizaciona pitanja i predlaže nova rješenja, sa ciljem • poboljšanja rada; • razmatra izvještaje gradskih, odnosno opštinskih odbora i koordinacionih odbora za izborne jedinice; • pribavlja stručna mišljenja komisija i drugih tijela • donosi odluke o načinu informisanja članstva • prati i analizira rad stručne službe SDS-a i donosi mjere za unapređivanje njenog rada; • predlaže Glavnom odboru osnivanje odbora u inostranstvu; • podnosi redovni godišnji izvještaj o svom radu Glavnom odboru SDS-a; • donosi poslovnik o svom radu; • imenuje resorne odbore kao stalna radna tijela SDS-a
Predsjednik SDS-a	• rukovodi radom Predsjedništva SDS-a, sjednicom Glavnog odbora koju sazove, • stara se o dosljednom sprovođenju odredbi Statuta i programske ciljeve • koordinira rad organa i drugih radnih tijela SDS-a; • donosi i potpisuje odluke • izvršava odluke Skupštine i Glavnog odbora SDS-a • imenuje dio članova Glavnog odbora SDS-a;

	• imenuje 1/5 članova opštinskog, odnosno gradskog odbora
108	

Tabela 7. Funkcije organa SDS-a

2.2.3. Izborni rezultati SDS-a

Trenutni srpski član Predsjedništva Bosne i Hercegovine je Milorad Dodik- SNSD. Dodik je izabran za člana predsjedništva na Općim izborima 2018. godine. Njegov prethodnik je Mladen Ivanić. Srpska demokratska stranka nije imala svog kandidata za člana Predsjedništva ni na Općim izborima 2018. niti 2014.godine.

Tabela 8. Prikazuje detaljne izborne rezultate Srpske demokratske stranke na Općim izborima 2018. godine, dok tabela 9. prikazuje rezultate Općih izbora 2014. godine.

Parlamentarna skupština BiH	162.414 (24,34%)	3 mandata
Predsjednik Republike Srpske	284.195 (41,82%)	
Narodna skupština RS	123.515 (18,04%)	16 mandata

Tabela 8. Rezultati Općih izbora 2018-SDS¹⁰⁸

Parlamentarna skupština BiH	211.562 (32,67%)	5 mandata
Predsjednik Republike Srpske	284.195 (41,82%)	
Narodna skupština RS	173.824 (26,26%)	24 mandata

Tabela 9. Rezultati Općih izbora 2014-SDS¹⁰⁹

¹⁰⁸ Član 50. Statuta Srpske demokratske stranke

¹⁰⁹ Opći izbori 2018. godine - Potvrđeni rezultati, Preuzeto sa :

https://www.izbori.ba/rezultati_izbora?resId=25&langId=1#/6/0/0/0/0 , Datum preuzimanja: 25.02.2019.godine.

¹¹⁰ Opći izbori 2014.godine- Potvrđeni rezultati, Preuzeto sa:

<http://www.izbori.ba/Potvrdjeni2014/Finalni/NarodnaSkupstinaRS/ZbirniRezultate.aspx> Datum preuzimanja: 25.02.2019.godine.

2.3. Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH)

“Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) jeste kao što je sadržano i u samom nazivu partije hrvatska stranka koja se zalaže za izmjenu Dejtonskog sporazuma i usvajanje novog ustava Bosne i Hercegovine, na način da se u BiH i hrvatskoj zajednici dozvoli formiranje entiteta, te da država u tom slučaju funkcioniše na bazi tri različita entiteta. Ova partija zagovara ulazak BiH u NATO i Evropsku uniju, kao i ostvarivanje specijalnih odnosa BiH sa Hrvatskom, što između ostalog podrazumijeva i omogućavanje dvojnog državljanstva za Hrvate koji žive u BiH.”¹¹¹

Sjedište partije je u Mostaru. HDZ BiH je narodna stranka koja okuplja sve slojeve hrvatskoga naroda i drugih građana Bosne i Hercegovine, čiji se program temelji na načelima demokracije i kršćanske civilizacije, te drugim vrijednostima koje su u tradiciji hrvatskoga naroda. HDZ BiH je državotvorna stranka jer promiče hrvatski nacionalni interes, čuva tradiciju i identitet hrvatskoga naroda i vrijednosti Domovinskog rata¹¹²

2.3.1. Organi Hrvatske demokratske zajednice BiH

---

¹¹¹ Op.cit. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine, Univerzitet Crne Gore, Fakultet političkih nauka Podgorica, str. 386.

¹¹² Član 2. Statut, program i programska deklaracija HDZ BiH.

Središnja tijela i organi HDZ BiH su:

1. Sabor HDZ BiH
2. Predsjednik HDZ BiH
3. Središnji odbor HDZ BiH
4. Predsjedništvo HDZ BiH
5. Kolegij predsjedništva HDZ BiH
6. Glavno tajništvo HDZ BiH, te
7. Nadzorni odbor HDZ BiH.

Tabela 10. prikazuje funkcije organa HDZ.

SABOR	- utvrđuje temeljna načela politike HDZ BiH; donosi Program i Statut; bira predsjednika HDZ BiH; bira zamjenika predsjednika; bira 5 dopredsjednika HDZ BiH; bira deset članova Predsjedništva HDZ BiH.
PREDSJEDNIK	- predstavlja i zastupa Stranku; odgovara za njezin rad, vodi politiku Stranke u skladu s njezinim programom i odlukama središnjih tijela; predsjeda sjednicama središnjih tijela; odgovara za rad HDZ BiH; može donijeti odluku o primanju u članstvo HDZ BiH; može donijeti odluku o stegovnoj odgovornosti bilo kojeg člana HDZ BiH; predlaže Predsjedništvu; imenovanje i razrješenje glavnog tajnika HDZ BiH, međunarodnog tajnika HDZ BiH, glasnogovornika Stranke i ravnatelja Političke akademije HDZ BiH.
SREDIŠNJI ODBOR	- skrbi o provedbi odluka Sabora HDZ BiH; Raspravlja i odlučuje o bitnim političkim pitanjima; analizira rezultate općih izbora i donosi potrebne odluke; određuje predizbornu i izbornu strategiju Stranke; propisuje način predlaganja kandidata HDZ BiH na općim izborima, te na izborima za članove tijela lokalne samouprave; odlučuje o ustanavljanju zajednica kao zasebnih organizacijskih cjelina; utvrđuje opći etički kodeks ponašanja članova i dužnosnika.
PREDSJEDNIŠTVO	- odgovorno je za provedbu politike HDZ BiH; raspravlja o bitnim političkim pitanjima; imenuje osobu za predstavljanje i zastupanje HDZ BiH; predlaže predizbornu i izbornu strategiju Stranke; odgovorno je za materijalno-financijsko poslovanje Stranke; određuje upisninu i članarinu; imenuje i razrješava glavnog tajnika, glasnogovornika, međunarodnog tajnika; imenuje i razrješava glavnog urednika, ravnatelja i vijeće stranačkog glasila; određuje kandidate za izbore i

	za čelne dužnosti na razini BiH, entiteta, a daje i suglasnost na prijedlog kandidata za županije i Distrikt Brčko, gradove i općine, a na prijedlog organizacija HDZ BiH; daje konačnu potvrdu kandidatima za izbore.
KOLEGIJ PREDSJEDNIŠTVA	- priprema sjednica središnjih tijela i na prijedlog predsjednika raspravlja i donosi odluke o bitnim političkim pitanjima iz nadležnosti Predsjedništva HDZ BiH, koje dostavlja na potvrdu Predsjedništvu HDZ BiH na narednoj sjednici.
GLAVNO TAJNIŠTVO	- provodi politiku HDZ BiH te osigurava provedbu odluka njegovih tijela; upravlja imovinom i vodi materijalno-finansijsko poslovanje provodi organizaciju i teritorijalni ustroj tijela HDZ BiH; te imenuje pomoćne odbore i pomoćna tijela u sklopu provedbe svojih zadaća.
NADZORNI ODBOR	-nadzire materijalno-finansijsko poslovanje; kontroliše usklađenost sa zakonom.

Tabela 10. Funkcije organa HDZ-a.¹¹³

---

¹¹³ Statut, program i programska deklaracija HDZ BiH.

2.3.2. Program i ciljevi Hrvatske demokratske stranke

Hrvatske demokratska zajednica BiH funkcioniše po određenim načelima, te je prepoznatljiva po sljedećim karakteristikama:

HDZ je narodna partija koja okuplja hrvatski narod i druge građane BiH. Otvorena je za sve one koje prihvataju njen Program i statut. Počiva na načelima demokratije i kršćanske civilizacije.

HDZ je demokršćanska socijalna partija.

HDZ je savremena, državotvorna i evropska partija.

Sloboda je središnje načelo HDZ BiH. Sloboda pojedinca nužno sadrži svijest o poštivanju i prihvatanju slobode drugoga i drukčijega. Pravo na osobnost i posebnost u skladu s vlastitim uvjerenjima temeljno je pravo svakog čovjeka. Ravnopravnost je jedno od temeljnih ljudskih dobara i ono uključuje ravnopravnost naroda, građana, spolova, različitih socijalnih i regionalnih skupina. Načelo solidarnosti je jedan od glavnih temelja političkoga promišljanja i rada HDZ BiH. Osiguranje prava na rad i pravičnu naknadu koja omogućava dostojan život čovjeka i obitelji, izgradnja države, socijalna ulaganja i zakoni koji pridonose dostojanstvu ljudske osobe, poštivanje privatnog vlasništva i shvaćanje politike kao javnog posla za opće dobro trajna su opredjeljenja HDZ BiH i jedna od prioritetnih zadaća. Pravo na život je osnovno i neotuđivo pravo svakog čovjeka, a ono znači i pravo na život još nerodenog djeteta. Neotuđivo je pravo svakog naroda, kao i svake etničke skupine, na školovanje, informiranje i komuniciranje na svome materinjem jeziku, što podrazumijeva i pravo na vlastite nastavne planove i programe, koji omogućavaju učenje vlastite povijesti i drugih nacionalnih posebnosti, ali i učenje o drugim narodima, njihovoj kulturi i posebnostima.¹¹⁴

Osnovni ciljevi Hrvatske demokratske zajednice BiH su:

- Posebna društvena skrb i zaštita obitelji, majčinstva i mlađih,
- Jednakopravnost hrvatskog naroda u BiH,
- Jasno reguliranje prava i položaja vjerskih zajednica, kojima se mora omogućiti slobodno i neovisno djelovanje,
- Zalaganje za ustavni i administrativno-teritorijalni preustroj Bosne i Hercegovine,
- Pristupanje Bosne i Hercegovine Europskoj uniji, NATO-u i drugim euroatlantskim integracijama,
- Pravna država
- cjelovita, pravedna i dosljedna restituciju u BiH,
- HDZ BiH se zalaže za Bosnu i Hercegovinu kao državnu zajednicu triju potpuno ravnopravnih, suverenih i konstitutivnih naroda Hrvata, Srba i Bošnjaka, organiziranu na tri razine vlasti,

---

¹¹⁴ Program HDZ BiH, Temeljna načela. Statut, program i programska deklaracija HDZ BiH.

- Jačanje povjerenja građana u sve institucije vlasti u Bosni i Hercegovini,
- Jačanje gospodarske politike BiH,
- Zalaganje za pravo povratka izbjeglih i raseljenih u svoje domove,
- Podsticanje socijalne politike,
- Jačanje zdravstva,
- Zalaganje za akademsku slobodu, razvoj obrazovanja, nauke, tehnologije i culture.

2.3.3. Izborni rezultati Hrvatske demokratske zajednice BiH

Trenutni hrvatski član predsjeništva je Željko Komšić (Demokratska fronta), koji je na Općim izborima pobjedio Dragana Čovića (HDZ BiH kandidata za Predsjedništvo) za više od 70 hiljada glasova. Dragan Čović je na Općim izborima 2014. Godine izabran za hrvatskog člana Predsjedništva BiH, pobijedivši Raguž Martina - HDZ 1990 Hrvatska demokratska zajednica razlikom u 3,5 hiljade glasova.

Dragan Čović je osvojio 36,14% glasova. Tabela 11. Predstavlja izborne rezultate HDZ BiH na Općim izborima 2018, dok Tabela 12. Prikazuje rezultate prethodnih Općih izbora u BiH 2014. Godine.

Opći izbori 2018.			
Predsjedništvo BiH	154.819	(36,14%)	
Parlamentarna skupština	FBiH-5 RS-0	145.487 (14,71%) 4.385 (0,66%)	- Broj mandata
Parlament FBiH	16	143.704 (14,35%)	- Broj mandata
Skupštine kantona FBiH	Od 10 kantona u FBiH, HDZ BiH je dobila najveći broj glasova u pet kantona, ostalihpet kantona preovladava bošnjačko stanovništvo. ¹¹⁵		

Tabela 11. Rezultati Općih izbora 2018-HDZ BiH

¹¹⁵ Centralna izborna komisija- CIK, Potvrđeni rezultati Općih izbora 2018.godine. Preuzeto sa : https://www.izbori.ba/rezultati_izbora?resId=25&langId=1#/1/0/0/0/0 Datum preuzimanja: 24.02.2019.godine

Tabela 12. Rezultati Općih izbora 2014-HDZ BiH¹¹⁶

Opći izbori 2014.			
Predsjedništvo BiH		128.053	(52,20%)
Parlamentarna skupština	FBiH- RS- 0	119.468 3.554	(12,15%) - Broj mandata 4 (0,55%) - Broj mandata
Parlament FBiH		118. 375	(11,93%) - Broj mandata 12
Skupštine kantona FBiH	Od 10 kantona u FBiH, HDZ BiH je dobila najveći broj glasova u 4 kantona.		

---

¹¹⁶ Centralna izborna komisija- CIK, Potvrđeni rezultati Općih izbora 2014.godine. Preuzeto sa : <http://www.izbori.ba/Potvrdjeni2014/Finalni/PredsjednistvoBiH/Default.asp> x Datum preuzimanja: 24.02.2019.godine.

3. BOSNA I HERCEGOVINA U POSTDEJTONSKOM KONTEKSTU

Takozvana antička etnička mržnja zapravo nije bila široko rasprostranjena u bosanskom društvu i stoga nema svoju osnovu u srednjovjekovnoj historiji. Ne može se potpuno odbaciti postojanje animoziteta između različitih etničkih zajednica, ali je postojalo daleko više suživota, međusobnog razumijevanja i tolerancije nego potisnute mržnje ili otvorenih sukoba. Socijalna i politička infrastruktura zemlje bila je razbijena skoro četiri godine gorkog etničkog sukoba, dok je većina njene industrijske infrastrukture uništena, a većina ostatka je opljačkana. Istovremeno, baza ljudskih resursa u Bosni je bila raspršena i u neredu, više od dva miliona ljudi je raseljeno ili unutar zemlje ili u inostranstvu kao rezultat rata.¹¹⁷

Pošto je Dejtonski sporazum propustio da reši suštinska pitanja oko kojih se vodio rat, svaka strana u bosanskom sukobu još uvijek vodi rat za državnost; samo su se promijenila sredstva za osiguravanje teritorije i nacionalnog opstanka.

Nacionalističke političke partije su finansirale ovu tekuću konkureniju - i vlastite napore da zadrže vlast - konsolidiranjem svojeg stava o ekonomskoj moći unutar područja koje kontroliraju i pribjegavaju široko rasprostranjenoj korupciji. Peter Singer nedavno je sugerirao da "kriminalizacija bosanskog političkog tijela" sada predstavlja najveću prijetnju implementaciji Dejtonskog sporazuma, zaključujući da "umjesto očekivanog prelaska s etničkog nacionalizma na rat i politički liberalizam, postoji i korupcije i

pluralizam i ekonomski sami je pooštovanje kronizma.¹¹⁸

Slika 6. Potpisivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma

¹¹⁷ Andjelić N.(2003), Bosnia and Herzegovina- End of Legacy, Frank Cass Publishers Crown House, 47 Chase Side, Southgate London N14 5BP, str.8.

¹¹⁸ Singer P. W. (2000) "Bosnia 2000: Phoenix or Flames." World Policy Journal 17:1, str. 31-37.

Dejtonski ustav u Bosni stvorio je slabu centralnu vladu, koja je odgovorna za nešto više od stranih i međuentitetskih odnosa, dok je većina stvarnih ovlasti imala dva bosanska entiteta: razlomljena muslimansko-hrvatska federacija i Republika Srpska (RS) u kojoj dominiraju Srbi. Značajno je da odgovornost za odbranu u postdejtonskoj Bosni ne leži na državama, već na entitetima, dok su državne institucije gotovo u potpunosti zavisne od finansijskih transfera od entiteta. Budući da muslimansko-hrvatska federacija ostaje više fikcije nego stvarnost, Bosna tek treba da se potpuno odmakne od situacije triju neprijateljskih, samoupravnih etničkih enklava koje su prevladavale na kraju rata.¹¹⁹

Politička moć u Bosni danas nalazi se između međunarodne zajednice i vlastitih demokratski izabralih vlada u Bosni.

Ekonomski oporavak je reklamiran kao potencijalno održiv put obnovljenog multikulturalizma u Bosni. Čarls Bojd, na primjer, sugerira da čak i ako se prinudna reintegracija etničkih zajednica na kraju pokaže samoporažavajućom, "dok ekomska prilika izaziva interakciju, ti isti ljudi postepeno će postati sigurni da mogu ponovo da žive u mješovitom društvu"¹²⁰

U Bosni i Hercegovini etnička zastupljenost je od primarnog značaja i cijeli politički sistem je predviđen da prihvati etničke podjele i izbjegne daljnje etničke sukobe, umjesto da osigura odgovornost.

---

¹¹⁹ Donais T.(2002), The Politics of Privatization in Post-Dayton Bosnia, Southeast European Politics Vol. III, No. 1, str.3.

¹²⁰ Ibidem, str.4.

4. NACIONALNA I IDEOLOŠKA SAMOIDENTIFIKACIJA STRANAKA U BOSNI I HERCEGOVINI

“Činom potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma sada već davne 1995. godine bosanskohercegovačkom društvu je određen ustroj države prema nacionalno/etničkom modelu i formiranju 'velike' koalicije na državnom nivou koja će predstavljati/zastupati prava onih kojima je to garantirano sporazumom, odnosno Ustavom Bosne i Hercegovine.”¹²¹

I prije rata Bosna i Hercegovina je bila etnički podijeljena, ali je rat dodatno “gurnuo” BiH u etno-nacionalni koncept vladanja u kojem je konsenzus ti naroda *CONDITIO SINE QUA NON*.¹²²

Ekstenzivno aktuelno postojanje konsocijacijskog modela demokratije u tranzicijskom bh. društvu treba posmatrati kao rezultat ili posljedicu velikog broja političkih stranaka i stranaka. Kao rezultat toga, izuzetno je teško predvidjeti formiranje političkih opcija u bliskoj budućnosti koje ne potiču iz jednog od tri etnonacionalna korpusa, a još teže prihvatići kao takve unutar sve tri nacionalne/etničke grupe.¹²³

Neki politički subjekti u Bosni i Hercegovini mogu se prepoznati po njihovim imenima, kao što su Srpska demokratska stranka, Hrvatska demokratska zajednica BiH i Hrvatska demokratska zajednica 1990. Ove stranke uz nacionalnu pripadnost deklariraju vjersku samoidentifikaciju (kao što je ranije spomenuto na primjeru HDZ-a BiH). Nacionalna identifikacija ostalih političkih subjekata je teška, barem po njihovim statutima i programskim ciljevima, pa Stranka demokratske akcije (SDA) i Savez za bolju budućnost Bosne i Hercegovine (SBB) navode da su narodne stranke (bez imena naroda) otvorena za sve građane Bosne i Hercegovine koji prihvataju njihove programske ciljeve ili politike. “Iako se diretno ne navodi niti u Statutu stranke kao ni u programskim ciljevima, Stranska demokratske akcije na posljednjem kongresu stranke u svom programu navodi opća vjerska obilježja započinjajući program proglašom: ‘Sa vjerom u Boga’.”¹²⁴

Vjerske ideje su jasno istaknute u statutima i deklaracijama stranaka poput SNSD-a i SDA, koje u svom nazivu nemaju etničku orijentaciju. Stranke poput SDP-a, DF-a i drugih, s druge strane, ne identifikuju nikakve karakteristike, ali na osnovu rukovodstva stranke možemo zaključiti koje etničke grupe vode kampanju za prava.¹²⁵

---

¹²¹ Muhamasanović A, Kulanić A.(2017), Kako smo glasali ,šta naš čeka 2018-te? Analiza, Balkanski centar za studiju i analize, str.5

¹²² Uslov bez kojeg se ne može

¹²³ Op.cit. Muhaosmanović A, Kulanić A.(2017), Kako smo glasali ,šta naš čeka 2018-te? Str.10

¹²⁴ Ibidem, str.9.

¹²⁵ Ibidem, str.10.

4.1. Opasnost uplitanja religije u politiku?

Religiozne institucije nerijetko se miješaju u politiku, ne samo u Bosni i Hercegovini već i šire što dovodi do vrlo opasne veze između religioznog i političkog.

Ono što je postalo svakodnevica u Bosni i Hercegovini je da se religija surovo miješa u politiku. To nije slučaj samo u Bosni i Hercegovini. U BiH ta uzajamna ovisnost religije i politike stvara prostor isključivosti, uslijed čega ta vrsta isključivosti smanjuje mogućnost izbora za pojedinca. Na našim prostorima uzajaman odnos politike i religije se najviše ističe u vezi sa procesom izgradnje nacionalnog jedinstva i time dominiraju javnim diskursom što vrlo očito vodi do nacionalne polarizacije.

Takva politička realnost vodi do fragmentirane Bosne i Hercegovine, posebno politički, gdje Daytonski "konstitutivni narodi" pokušavaju kroz reorganizaciju i stalnim etno-nacionalističkim sukobima da praktično ostvare svoj imidž "nacionalne sigurnosti", bilo kao dio "Velike Srbije" ili "Velike Hrvatske" jasno zaboravljujući prije svega interes države Bosne i Hercegovine kao i bez sumnje svoje bosansko kulturno i istorijsko nasljeđe¹²⁶.

Nesumnjivo je to da religija motivira, pruža jedinstven osjećaj pripadnosti te igra ulogu produžene ruke vlasti. Vrlo je čest slučaj da se manipulacijom kulturnih i vjerskih simbola nastoji ostvariti određeni politički cilj.

---

¹²⁶ Jozelić: Religiozne institucije osnažuju etničke podjele u Bosni i Hercegovini, Jozelić: Religiozne institucije osnažuju etničke podjele u Bosni i Hercegovini <https://bnn.ba/mislijenja-i-osvrti/jozelic-religiozne-institucije-osnazuju-etnicke-podjele-u-bosni-i-hercegovini> Pristupljeno: 27.02.2019.

VI PARTIJSKI SISTEM SRBIJE

1. SRBIJA I PARTIJSKI SISTEM

Partijska scena Srbije, kao svojevrsna slobodna, obilježena je visokim nivoom dinamike, nestabilnosti i sukoba, kako međustranačkih tako i unutarstranačkih veza. Nestabilno političko tlo karakteriše niz ujedinjenja i dezintegracija, konfrontacija, podjela i novih integracija, kao i stalna predizborna groznica. Kao rezultat toga, partijski sistem Srbije spada u kategoriju slabo institucionalizovanih i stabilizovanih sistema.“On za osnovnu odliku ima polarizovani pluralizam – oštru političku konkurenčiju i polarizovanost političkih snaga, koje su istovremeno, fragmentizovane – razdeljene na veći broj relevantnih političkih partija, sa krajnje promenljivom snagom i uticajem. Partijska scena i sistem oslanaju se, na takođe nestabilno i rascepima razdeljeno socijalno tlo.”¹²⁷

Jedno od osnovnih obilježja političkog sistema Srbije je polupredsjednički sistem vlasti, odnosno takozvani “dvoglavi” karakter izvorne vlasti. Pojam dvoglavosti vlasti podrazumijeva da predsjednik, Vlada i premijer crpe autoritet iz neposrednih izbora.

Veliki značaj na bivšem jugoslovenskom prostoru pa tako i u Srbiji su i male međunalacionalne podjele, sukobi, kombinovane i ukrštene sa različitim političko-kulturnim matricama i podjelama: tradicionalizam-modernizam, konzervativizam-liberalizam, autoritarizam-demokratija.

U Srbiji dolazi do intenzivnog procesa formiranja, podjela, fuzija i novih razdvajanja unutar partija i postojećih koalicija. Razlozi za to su: “nestabilno socijalno i političko tlo, kriza i raspad eks-Jugoslavije, ali i državne zajednice sa Crnom Gorom, kao i otvoreni problem statusa Kosova, odnosno paralelni proces suočavanja već ekonomski ruiniranog i socijalno razorenog društva sa dodatnim pritiskom stotina hiljada izbeglica i raseljenih lica, okvir su u kome dolazi do intenzivnog procesa formiranja, podjela, fuzija i novih razdvajanja unutar partija i koalicija.”¹²⁸

---

¹²⁷ Stojiljković Z.(2007), Političke partije i politička participacija, Slučaj Srbija, Univerzitet u Beogradu Fakultet političkih nauka, str.199.

¹²⁸ Ibidem. str. 204.

2. POLITIČKI SISTEM SRBIJE

Uprkos činjenici da je višestranačje u Srbiji formirano u isto vreme kao i drugim istočnoevropskim zemljama, politički razvoj i demokratizacija Srbije se u velikoj meri razlikuju od onih u drugim postkomunističkim zemljama.¹²⁹

“U Srbiji je Ustavom iz 1990. godine uveden polupredsjednički sistem. Polupredsednički sistem je sistem sa dualnom egzekutivom u kojem i predsjednik i premijer imaju moć donošenja odluka. Ovi sistemi, prema Lajphartu, nisu sinteza parlamentarizma i prezidencijalizma, već alternacija između predsjedničkih i parlamentarnih faza, u zavisnosti od odnosa snaga partija.”¹³⁰

Ustavom Republike Srbije je definisano da je Srbija “država srpskog naroda i svih njenih građana, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrednostima”.

Politički sistem Srbije zasnovan je na načelu podjele vlasti na izvršnu, zakonodavnu i sudsku. Nositelj zakonodavne vlasti je Narodna skupština – predstavničko tijelo koje čini 250 poslanika koji se biraju na neposrednim izborima primjenom proporcionalnog izbornog sistema, glasanjem za izborne liste i raspodjelom poslaničkih mandata srazmerno broju glasova koje su dobitile izborne liste. Nositelj izvršne vlasti je Vlada Republike Srbije koja je stavljena iz 18 ministarstava, dva potpredsjednika i premijera. Aktuelna vlada ima i tri ministra bez portfelja. Predsjednik Republike Srbije je simbol državnog jedinstva i predstavnik države u zemljji i svijetu. Predsjednik ne odgovara skupštini već svim građanima u republici koji ga biraju na 5 godina. Aktuelni predsjednik Republike Srbije je Aleksandar Vučić. Sudsku vlast čine Ustavni sud koji broji 15 sudija a bira ih Narodna skupština, zatim redovni sudovi i tužilaštvo.¹³¹

Slika 7. Zastava Srbije

¹²⁹ Politički sistem Srbije, dostupno na: <https://dokumen.tips/documents/politicki-sistem-srbije.html> datum pristupa: 11.01.2022.

¹³⁰ Politički sistem Srbije, dostupno na: <https://dokumen.tips/documents/politicki-sistem-srbije.html> datum pristupa: 27.12.2021.

¹³¹ Narodna skupština Republike Srbije, Detaljnije pogledati: <https://www.serbia.com/srpski/o-srbiji/politicko-uredenie/>, Pristupljeno: 25.02.2019.

3. ZNAČAJNIJE ETNIČKE PARTIJE NA POLITIČKOJ SCENI SRBIJE

Srbija je prošla kroz različite strukture vlasti i društveno-ekonomski sisteme od svog nastanka kao autonomne političke snage ranih 1930-ih do danas. Bilo da se radi o kneževini, kraljevini, saveznoj ili nezavisnoj republici, nedostaci državnih institucija - od skupštine i vlade do sudova, škola, zdravstva i pozorišta - zajednički su aspekt svih ovih istorijskih vremena u smislu njihove "upotrebne vrijednosti". Prve partije u Srbiji nastale su početkom 80-ih godina XIX vijeka, iako su neformalno postojale još od 50-ih. Te partije su: Liberalna stranka, Napredna stranka i Narodna radikalna stranka. Danas, u Srbiji živi mnogo nacionalnih manjina, te većina njih ima svoju partiju.¹³² U nastavku rada izdvojiti ćemo dvije etničke partije u Srbiji: SDA Sandžaka i Savez vojvodanskih Mađara, te napraviti poseban osvrt na romski narod Srbije, političku uljučenost i romske političke partije.

3.1. Savez vojvodanskih Mađara

Savez vojvodanskih Mađara (SVM) je politička partija čiji je predsjednik Ištvan Pastor. SVM je utemeljen 18. juna 1994. u Senti. Partija je članica Mađarske koalicije. Prema Statutu Saveza vojvodanskih Mađara "Savez vojvodanskih Mađara osnovan je sa težnjom da podstiče jedinstvo, djelovanje i samoorganizovanje vojvodanskih Mađara, njihovo povezivanje u jezičkom, kulturnom, društvenom i ekonomskom pogledu sa maticom, kao i sa Mađarima u Karpatskom basenu i svijetu, sa istovremenim jačanjem odnosa sa narodima sa kojima vojvodanski Mađari zajedno žive."¹³³ Trenutni predsjednik partije Ištvan Pastor je bio kandidat na predsjedničkim izborima 2012. Godine, međutim na predsjedničkim izborima 2017. Savez vojvodanskih Mađara ulazi u koaliciju sa SNS, čiji zajednički kandidat Aleksandar Vučić i pobjeđuje.

Slika 8. Znak partije Savez vojvodanskih Mađara.

¹³² Istorija političkog delovanja u Srbiji, Preuzeto sa: <https://forum.b92.net/topic/69723-istorija-politickog-delovanja-u-srbiji/> Pristupljeno: 26.02.2019.

¹³³ Član 1. Statut Sveza Vojvodanskih Mađara

3.1.1 Ciljevi i prioritetni zadaci Saveza vojvođanskih Mađara

Prema Statutu SVM osnovni ciljevi SVM-a su da:

- vrši političko zastupanje interesa vojvođanskih Mađara i afirmiše manjinsku samoupravu,
- preko svojih predstavnika učestvuje u radu Nacionalnog savjeta mađarske nacionalne manjine, Evropskog parlamenta, republičke i pokrajinske skupštine i izvršne vlasti, lokalnih samouprava i mjesnih zajednica,
- svojim djelovanjem služi onima koji se izjašnjavaju kao Mađari, pojedincima i organizacijama koje pripadaju mađarskoj zajednici,
- doprinese ostvarenju široke autonomije Autonomne Pokrajine Vojvodine,
- podržava očuvanje jezika, kulture i identiteta Mađara,
- ostvari punu i pravu ravnopravnost vojvođanskih Mađara na svim područjima ekonomskog i javnog života,
- jača veze među raznim grupama Mađara, njeguje njihovo nacionalno jedinstvo,
- podstiče jedinstvo Mađara i doprinese poboljšanju kohezije između mađarske nacionalne zajednice u Vojvodini i mađarske nacije,
- da jača veze Mađara sa narodima sa kojima zajedno živi,
- sarađuje, njeguje i razvija odnose vojvođanskih Mađara sa regionalnim i međunarodnim organizacijama.¹³⁴

Prioritetni zadaci SVM-a su ostvarenje autonomije vojvođanske mađarske nacionalne zajednice, zatim, njegovanje mađarskog jezika, identiteta i kulture; zalaganje za obnavljanje postojećih mađarskih historijskih spomenika, te podizanje novih. Također jedan od osnovnih zadataka partije SVM je zalaganje bda nacionalni sastav zaposlenih u javnoj upravi, pravosuđu, državnim i javnim preduzećima i javnim ustanovama oslikava nacionalnih sastav stanovništva područja na kojima ovi organi funkcionišu. Ostali zadaci Saveza vojvođanskih Mađara su:

- podržavanje društvenog samoorganizovanja Mađara - osnivanje organizacija, udruženja, stručnih krugova i grupacija – u oblastima obrazovanja, vaspitanja, informisanja, upotrebe jezika, nauke i kulture,
- podrška sticanja mađarskog državljanstva na osnovu pojedinačnih zahtijeva, bez napuštanja rodnog kraja,
- podržavanje i razvoj lokalnih samouprava, naselja, kao i ekonomskih inicijativa,
- ostvarivanje socijalne i pravne sigurnosti za Mađare u Vojvodini kao i ljudskih i manjinskih prava garantovanih od strane države,
- razvoj privrede i poljoprivrede, izrada i implementacija programa za stvaranje radnih mesta i rješavanje stambenih potreba, socijalnog i zdravstvenog programa,

---

¹³⁴ Član 5. Statuta Saveza vojvođanskih Mađara.

- obezbeđivanje zaštite i nepovredivosti privatne svojine,
- insistiranje na mađarsko - srpskom istorijskom pomirenju i restituciji,
- zalaganje za rehabilitaciju lica lišenih prava, odnosno bespravno osuđenih za vrijeme diktatura i njihovo državno obeštećenje,
- očuvanje i jačanje saradnje sa tradicionalnim crkvama vojvodanskih Mađara,
- regionalizacija, kao i izgradnja i jačanje međuregionalnih odnosa,
- aktivni doprinos ispunjavanju uslova za sticanje članstva u Evropskoj uniji,
- izgradnja svestranih veza sa postojećim i novoosnovanim organizacijama, institucijama i stručnim grupacijama Mađara,
- produbljivanje jedinstva Mađara u Vojvodini i u svijetu,
- upoznavanje i promovisanje života i interesa vojvodanskih Mađara u zemlji i inostranstvu,
- punopravno članstvo SVM-a u Evropskoj narodnoj partiji,
- aktivno političko djelovanje u Evropskom parlamentu.¹³⁵

3.1.2. Organi partije Savez vojvodanskih Mađara

U okviru unutrašnje organizacije SVM funkcionišu sljedeći organi:

Shema 6. Organi Saveza vojvodanskih Mađara

Savez vojvodanskih Mađara je, prema platformi SVM-a, demokratski opredeljena nacionalna politička partija koja se zalaže za potpunu i stvarnu ravnopravnost, kao i ostanak vojvodanskih Mađara u Srbiji kao Mađara, ubedjenjem, delima i rečima. Ova politička stranka je nepokolebljivi

¹³⁵ Član 6. Statuta Saveza vojvodanskih Mađara.

zagovornik zapadne demokratije i kršćanskih vrijednosti. SVM je nepogrešivo zainteresovan da Srbija i Crna Gora uđu u Evropsku uniju.. U Programu se navode još neki ciljevi SVM :

- “- izmjena saveznog Ustava
- izmjena republičkog Ustava,
- izmjena republičkih zakona (npr. Zakona o korišćenju jezika)
- izmjena izbornih zakona,
- izmjena zakona o zaposlenima u javnim službama.”¹³⁶

Ova partija se znatno zalaže za obrazovni, kulturni i zdravstveni sistem, odnosno njegovo unapređenje, posebno fokusirajući se na mađarski jezik u obrazovnim institucijama i mađarsku kulturu.

3.1.3. Izborni rezultati partije Savez vojvodanskih Mađara

Kao što je gore navedeno trenutni predsjednik partije Ištvan Pastor je bio kandidat na predsjedničkim izborima 2012. godine, međutim na predsjedničkim izborima 2017. Savez vojvodanskih Mađara ulazi u koaliciju sa SNS, čiji zajednički kandidat Aleksandar Vučić i pobjeđuje.

2012. godine kandidat za predsjednika Ištvan Pastor je osvojio 63.420 glasova ili 1,62%. Na tim izborima povjedu je odnio Boris Tadić- Izbor za bolji život sa 989.454 glasova ili 25,31%.

Tabela 13. Prikazuje detaljnije izborne rezultate za SVM na predsjedničkim izborima 2012. i 2017, te na parlamentarnim izborima 2014. i 2016. Godine.

Predsjednički izbori 2012.godine – Kandidat SVM Ištvan Pastor
63.420 ili 1,62%
Predsjednički izbori 2017.godine – Kandidat Aleksandar Vučić- NS,SPS,SDPS,JS-PUPS,PS,SPO,SSBK,SVM
2.012.788 ili 55,08%

¹³⁶ Program Saveza Vojvodanskih Mađara

Parlamentarni izbori za Narodnu skupštinu 2014.	
75.294 glasova	Osvojeni mandati 6
Parlamentarni izbori za Narodnu skupštinu 2016.	
190,530 glasova	Osvojeni mandati 13

Tabela 13. Izborni rezultati SVM¹³⁷

3.2. Stranska demokratske akcije Sandžaka (SDA Sandžaka)

Stranka demokratske akcije Sandžaka (SDAS) politička je stranka u Srbiji koja pretežno okuplja Bošnjake iz Sandžaka. Nastala je 1990. godine, a predsjednik stranke je Sulejman Ugljanin. Stranka demokratske akcije Sandžaka osnovana je 29. jula 1990 godine u Novom Pazaru. Ali je pod ovim imenom prvi put zvanično upisana u Registar 26. septembra 1996. godine.

Stranka je na izbore za narodne poslanike u Srbiji 2014. godine izašla kao manjinska partija i nastupila je samostalno pod rednim brojem 10. Osvojila je 3 poslanička mandata.

Slika 9.

Znak SDAS

¹³⁷ Republička izborna komisija RIK <http://www.rik.parlament.gov.rs/arhiva.php> Pristupljeno : 26.02.2019.

Stranka demokratske akcije Sandžaka ima 6 ogranaka i to u: Novom Pazaru, Tutinu, Sjenici, Prijepolju i Priboru.

Stranka demokratske akcije Sandžaka je manjinska politička stranka bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji.

Djelovanje Stranke posebno je usmjereni na predstavljanje i zastupanje bošnjačke nacionalne manjine, zaštitu i unapređenje prava pripadnika bošnjačke nacionalne manjine u skladu sa Ustavom, zakonom i međunarodnim standardima, programom i Statutom Stranke. Stranka se zalaže za priznanje i poštovanje nacionalnog identiteta Bošnjaka, koji kao autohton narod u Republici Srbiji čine brojčano izraženiju manjinsku nacionalnu zajednicu.¹³⁸

3.2.1. Programski ciljevi SDA Sandžaka

- a) Demokratizacija društva u svim sferama života;
- b) Maksimalna afirmacija i unapređenje ljudskih prava i sloboda;
- c) Ravnopravnost naroda, zaštita i unapređenje prava manjinskih zajednica inacionalnih manjina, u skladu sa međunarodnim normama;
- d) Punopravno članstvo Srbije u Evropskoj Uniji i druge evropske i evroatlanske institucije, organizacije i regionalna saradnja;
- e) Očuvanje, zaštita i unapređenje individualnih i kolektivnih prava Bošnjaka u Republici Srbiji;
- f) Djelotvorno učešće Bošnjaka u javnom životu;
- g) Briga o porodici, očuvanje i unapređenje bošnjačkog identiteta i tradicionalnih vrijednosti u porodičnom i javnom životu, zaštita javnog morala;
- h) Pravo građana Sandžaka na brži ekonomski razvoj i regionalnu samoupravu u Republici Srbiji;
- i) Održivi razvoj, zaštita, očuvanje i unapređenje životne sredine i prekogranična saradnja.¹³⁹

U Programu SDAS se navodi: Našu nacionalnu, kulturnu, vjersku i rasnu različitost shvatamo kao harmonično jedinstvo različitosti. Iz ovakvog shvatanja naše višenacionalne zajednice proizilazi pravo Bošnjaka na svoju: samoidentifikaciju, samorealizaciju i samoafirmaciju u svim socijalnim sredinama i na svim prostorima Srbije i šire.¹⁴⁰

---

¹³⁸ Član 1. Statut Stranke demokratske akcije Sandžaka

¹³⁹ Ibidem, Član 5.

¹⁴⁰ Program SDAS, Preuzeto: <https://www.sda.rs/program/> Pristupljeno: 25.02.2019.

3.2.2. Organi Stranke demokratske akcije Sandžaka

Kao i dosadašnje analizirane partije i unutrašnja organizacija ove partije se sastoji od više organa. To su: Predsjednik, predsjedništvo, Glavni odbor, Izvršni odbor, Nadzorni odbor, Sud časti, Savjeti i stručne komisije, Direktor.

3.2.3. Izborni rezultati SDA Sandžaka

Stranka demokratske akcije Sandžaka nije imala svoje kandidate na predsjedničkim izborima 2012. i 2017. godine. Tabela 14. Prikazuje izborne rezultate Stranke demokratske akcije Sandžaka na parlamentarnim izborima u Srbiji 2014. i 2016. godine.

Parlamentarni izbori za Narodnu skupštinu 2014.godine	35.157 glasova sa 3 osvojena mandata
Parlamentarni izbori za Narodnu skupštinu 2016.godine	30,092 glasova sa 2 osvojena mandata

Tabela 14. Izborni rezultati SDA Sandžaka¹⁴¹

¹⁴¹ Republička izborna komisija RIK <http://www.rik.parlament.gov.rs/arhiva.php> Pristupljeno : 26.02.2019.

3.3. Romske političke partije

Srbija kao tranzicijska zemlja, sa postkonfliktnim društvom je na samom početku izgradnje demokratskog političkog sistema. Pokazatelji takvog stanja je postojanje neprofilisanje političke scene. Postojeći politički spektar je reaktivnog i situacionog karaktera, bez jasne ideološke podjelenosti. U takvom političkom ambijentu stranke nacionalnih manjina su s jedne strane žrtve „velikih“ stranaka i njihove izborne matematike, koja je vrlo često vidljiva u zakonima koji regulišu politička i izborna prava manjina, sa druge strane, politički položaj Roma u Srbiji je uslovjen nedovršenom institucionalizacijom političke zajednice Roma u Srbiji, koja pored postojanja političkih stranaka podrazumeva i postojanje stručnih i savetodavnih organizacija, sistema za političku edukaciju i komunikaciju i institucije javnog mnjenja.

U trenutnom tranzicionom scenaruju u Srbiji, Romi, kao velika manjina, suočavaju se sa ozbiljnim socio-ekonomskim problemima, i kao rezultat toga, postali su jedna od najsirošnjih, a samim tim i najugroženijih društvenih grupa u zemlji.“I pored i demokratskih promena koje se veoma sporo događaju u Srbiji, Romi i dalje ostaju na marginama društvenog života s obzirom da su najmanje edukovana i najsirošnija društvena grupa koja živi u nehigijenskim naseljima, te je tako diskriminisana u mnogim sferama socijalnog života.”¹⁴²

Promjene u izjašnjavanju o nacionalnosti i prelazak u drugi nacionalni korpus najkarakterističniji su za romsku populaciju. Osnovni razlog za mimikrijske reakcije Roma treba tražiti u njihovoj diskriminaciji i segregaciji, koja je rezultirala dobrovoljnom asimilacijom u većinsku ili neku drugu nacionalnost, gubitkom ili prikrivanjem njihovog etničkog identiteta.“Od sedamdesetih godina, kao rezultat nacionalnog »buđenja« i etničke emancipacije Roma, sve su prisutniji drugi načini samoidentifikacije, kao što su jasno naglašavanje romskog podrijetla ili nešto neutralnije definiranje etničkih karakteristika.”¹⁴³

	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Srbija (ukupno)	6.527.966	6.979.154	7.642.227	8.446.591	9.313.676	9.778.991
Romi	52.181	58.800	9.826	49.894	11.0959	140.237
%	0,8	0,8	0,1	0,7	1,2	1,4
Središnja Srbija	4.136.934	4.458.394	4.823.274	5.250.365	5.694.464	5.808.906
Romi	33.366	35.371	3.312	27.541	57.140	70.126
%	0,8	0,8	0,1	0,5	1,0	1,2
Kosovo i Metohija	727.820	808.141	963.988	1.243.693	1.584.440	1.956.196
Romi	11.230	11.904	3.202	14.593	3.4126	4.5745
%	1,5	1,5	0,3	1,2	2,2	2,3
Vojvodina	1.663.212	1.712.619	1.854.965	1.952.533	2.034.772	2.013.889
Romi	7.585	11.525	3.312	7.760	19.693	24.366
%	0,5	0,7	0,2	0,4	1,0	1,2

¹⁴² PROJEKAT „Stanje političke zajednice Roma u Srbiji, Detaljnije pogledati: <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2014/05/Stanje-politicke-zajednice-Roma-u-Srbiji.pdf> Datum preuzimanja 20.02.2019.

¹⁴³ Raduški N.(2004), Romska nacionalna manjina u Srbiji – demografske tendencije i problemi, Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka, Beograd, str.434.

Tabela 15. Broj i udio Roma u ukupnom stanovništvu, Srbija, 1948.–1991.

“Prema podacima popisa 2002. godine (provedenog na teritoriju Središnje Srbije i Vojvodine), u etničkoj strukturi Srbije (bez Kosova i Metohije), Srbi kao većinski narod čine 82,9% ukupnog stanovništva, dok najrelevantnije nacionalne manjine predstavljaju Mađari (3,9%), Bošnjaci/Muslimani (2,1%), Romi (1,4%) i Jugoslaveni (1,1%).”¹⁴⁴ Sve ostale manjine čine manje od 1% stanovništva, ali neke od njih (npr. Albanci) imaju jasno definisan etnički i politički entitet i značajan uticaj na društvena zbivanja u zemlji, uprkos njihovoј vrlo specifičnoj teritorijalnoj distribuciji i izraženom procesu nacionalne homogenizacije.

Romi predstavljaju jednu od najbrojnih nacionalnih manjina u Srbiji.

I dalje jedan od najčešćih vidova diskriminacije je diskriminacija na osnovu nacionalnosti, odnosno nacionalne pripadnosti koja je usmjerena prema pojedincima romske nacionalne manjihe. Kada se govori o diskriminaciji Roma, ona se uočava na svakom polju društvenog života Roma. Najozbiljniji vidovi ove diskriminacije su pristup obrazovanju, zdravstvenim servisima i zapošljavanju.

Također je izražena politička marginalizacija Roma. Ovaj aspekt marginalnosti Roma dosada je manje istraživan i istican, i kod nas i u inostranstvu.¹⁴⁵

3.3.1. Politička participacija Roma

Tokom sedamdesetih godina osnivanjem Meunarodnog Romskog udruženja u Londonu (1971) počinje istorija političkog organizovanja Roma na globalnom nivou. Tada je postignut dogovor o simbolima novopromovisane etničke (nacionalne) zajednice, himna i zastava, što je bio prvi korak ka stvaranju nacije na simboličkom nivou.¹⁴⁶

Prema mišljenju Eve Sobotke¹⁴⁷, do 2002. godine, politička participacija i reprezentacija Roma, javlja se u preporukama vlade i trans-nacionalnih organizacija – Evropske Unije (EU),

¹⁴⁴ Op.cit. Raduški N.(2004), Romska nacionalna manjina u Srbiji – demografske tendencije i problemi, Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka, Beograd, str.436.

¹⁴⁵ Šućur Z.(2000), Romi kao marginalna skupina, Pravni fakultet, Zagreb, str.222.

¹⁴⁶ Op.cit. PROJEKAT,,Stanje političke zajednice Roma u Srbiji,, Detaljnije pogledati: <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2014/05/Stanje-politicke-zajednice-Roma-u-Srbiji.pdf> Datum preuzimanja 20.02.2019.

¹⁴⁷ Voditelj programa u Odjelu za osnovna prava Agencije Evropske unije za temeljna prava

Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) i Savjetu Evrope (CoE), ali u praksi u velikoj mjeri ostaje neispunjena.¹⁴⁸

U Srbiji, nakon promjena 5. oktobra 2000. godine nastaje novi ambijent. Donosi se „Deklaracija o novom demokratskom sistemu unapređivanja polažaja nacionalnih manjina“ Ovim aktom započinje proces reinstitucionalizacije „Romskog političkog polja“. Ovo se posebno odnosi na osnivanje Nacionalnog Savjeta Roma, kao forme kulturne samouprave, tj. garanta unapređenja u oblasti pisma, jezika, obrazovanja i informisanja. Savjeti Roma se organizuju i u opštinama u kojima postoji zakonom definisan procenat pripadnika ove nacionalne manjine. Unutar Ministarstva za ljudska i manjinska prava osnovana je Kancelarija za sprovođenje Nacionalne strategije za unapređenje položaja Roma u Srbiji, koja je u fazi izrade. U Vojvodini su osnovani Pokrajinski savjet za integraciju Roma i Kancelarija za inkluziju Roma.

2006. godine je donesen Ustav Republike Srbije¹⁴⁹ kojim se garantuju parava nacionalnih manjina.

Finansiranje političkih partija regulisano je Zakonom iz 2003. godine, a prema kojem pravo na finansiranje iz javnih izvora imaju samo stranke koje na odreenom nivou vlasti imaju predstavnike u predstavničkim tijelima (skupštine). Imajui u vidu činjenicu da romske stranke nisu participirale u vlasti, ova vrsta izvora nije im ni bila na raspolaganju sve do januarskih izbora 2007. godine kada su predstavnici dve romske partije imale po jednog predstavnika u skupštini Srbije.

Tabela 16. prikazuje pregled troškova Unije Roma Srbije i Romske partije . Romska stranka je cijelokupnu kampanju finansirala iz budžetskih sredstava (4.263.943,20 dinara), za razliku od Unije Roma koja je pored javnih sredstava u visini od (3.230.260,00) potrošila i 140.000,00 dinara dobijenih iz privatnih izvora.

Vrsta troškova	Unija Roma Srbije	Romska partija
Troškovi plakata	585.260	352.864
Troškovi oglasa		
Troškovi emisija na radiju	12.500	96.000
Troškovi TV emisija		
Troškovi na drugim medijima (internet, i dr)		
Troškovi reklamnih spotova	52.150	1.567.847
Troškovi publikacija		412.158
Troškovi u vezi s aktivnostima iz člana 8. Zakona	2.720.350	1.972.263

Tabela 16. Pregled troškova Unije Roma Srbije i Romske partije

¹⁴⁸ Op.cit. PROJEKAT, „Stanje političke zajednice Roma u Srbiji.“

¹⁴⁹ Устав Републике Србије, Izvor: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/139-100028/ustav-republike-srbije>
Datum pristupa: 21.02.2019.

Slika 10. Romske političke partije po godini osnivanja¹⁵⁰

Tokom istraživanja za magistarsku tezu, pored uloženog napora, nisam došla do programa i statuta ovih partija. Zvaničke stranice nisu aktivne ili ne postoje. Tako da u ovom poglavlju ću napraviti iznimku te ne analizirati (kao što je sa prethodnim partijama bio slučaj) program partija, nego ćemo se osvrnuti na izborne rezultate.

Romska politička partija prvi put u Srbiji je dobila svoje političke predstavnike u opštini Bujanovac gde je na lokalnim izborima juna 2006. godine Ujedinjena partija Roma dobila dva odbornička mesta.

Izborna lista Unija Roma Srbije - dr Rajko Đurić dobila je 17128 glasova, a Romska partija-Šajn Srđan 14631 glas. Sveukupno Romske partije su dobitne 31759 glasova. Od 250 mogućih kandidata, lista Unije romana srbiye imala je 249 kandidata a Romska partija 167. Na ovim izborima strankama nacionalnih manjina bilo je potrebno oko 14200 glasova da bi osvojile jedno poslaničko mjesto. Na narednim parlamentarnim izborima 11. maja 2008. godine Romi su učestvovali sa tri liste: Unija Roma Srbije - dr Rajko Đurić 200 kandidata, Romska partija - Srđan Šain 42 kandidata i Romi za Roma - Miloš Paunković 72 kandidata. Na ovim izborima romske partije su dobitne mnogo manje glasova u odnosu na izbole 2007.godinu.

Unija Roma Srbije dobila je 4.732 glasa, Romska partija 9.103 glasa i lista Romi za Roma 5.115 glasova.¹⁵¹ U ukupnom zbiru romske političke partije dobitne su 15.950 glasova, što je tek 50% glasova koje su dobitne na izborima 2007. godine. Za osvajanje mandata bilo je potrebno oko 15.500 glasova, što znači i da su zajedno izašle na izbore, ove stranke bi dobitne jedan mandat. Jedna od otežavajućih okolnosti za partije nacionalnih manjina na ovim izborima je i odluka Ustavnog suda, da je za podnošenje liste stranaka nacionalnih manjina potrebno 10.000 potpisa, iako je na izborima 2007. godine poštovano upustvo za sprovodenje Zakona o izboru narodnih

¹⁵⁰ Op.cit. PROJEKAT, „Stanje političke zajednice Roma u Srbiji, Detaljnije pogledati: <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2014/05/Stanje-politicke-zajednice-Roma-u-Srbiji.pdf>“ Datum preuzimanja 20.02.2019.

¹⁵¹ Rezultati parlamentarnih izbora 11. maj 2008.god.“

http://www.rik.parlament.sr.gov.yu/latinica/propisi_frames.htm Datum preuzimanja: 23.02.2019.

poslanika po kome je za prihvatanje liste strankama nacionalnih manjina bilo potrebno 3.000 potpisa.¹⁵²

Bitno je napomenuti da je romsku partiju Demokratska levica Roma. Demokratska levica Roma je osnovana 30.04.2009. sa predsjednikom Jovanom Damjanovićem. Demokratska levica Roma je stranka romske nacionalne manjine u Srbiji i građana Srbije, slobodnih i odgovornih članova koji djeluju radi ostvarenja programskih načela i ciljeva koji su garant vladavine prava, socijalne pravde, načela građanske i parlamentarne demokratije, ljudskih i manjinskih prava i sloboda i pripadnosti evropskim principima i vrijednostima.

LSV (Liga socijaldemokrata Vojvodine) je 2014. nastupila u okviru koalicije pod nazivom "Boris Tadić — Nova demokratska stranka — Zeleni, LSV — Nenad Čanak, Zajedno za Srbiju, VMDK, Zajedno za Vojvodinu, Demokratska levica Roma" osvojila 5,7 odsto glasova (18 poslaničkih mandata), a LSV je pripalo šest mandata. 2017. godine Unija Roma Srbije je podržala Aleksandra Vučića na predsjedničkim izborima.

4. ZASTUPLJENOST ETNIČKIH STRANAKA U SRBIJI

Konvencionalni model nadmetanja etničkih partija predviđa da etničke partije usvajaju radikalne strategije kako bi maksimizirale podršku među biračima koji pripadaju etničkoj grupi.

U postkomunističkoj Istočnoj Evropi, zastupanje manjinskih interesa se uglavnom ostvaruje kroz etničke partije. Chandra tvrdi da je institucionalno privilegovan monodimenzionalni rasni aspekt etničkog identiteta u bivšoj Jugoslaviji išao na račun drugih dimenzija identiteta, što je učinilo da je nadmetanje vjerojatnije nego u kontekstu Indije, gdje institucije dozvoljavaju višestruki identitet dimenzije koje treba mobilizirati.¹⁵³

Etničke stranke u Republici Srbiji ispunjavaju sve ove uslove adekvatnosti. U opštem okruženju politički mobilisane etničke pripadnosti koja se odnosi na sve države koje su nekada činile Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, veliki broj etničkih grupa učestvuju u političkom životu kroz etničke partije. Nacionalistički režim Slobodana Miloševića, koji je bio

¹⁵² Op.cit. PROJEKAT, „Stanje političke zajednice Roma u Srbiji, Detaljnije pogledati: <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2014/05/Stanje-politicke-zajednice-Roma-u-Srbiji.pdf> Datum preuzimanja 23.02.2019.

¹⁵³ Op.cit. Chandra K.(2005), Democratic stability and ethnic parties, Perspectives on Politics, Vol. 3, No. 2, str. 246..

vrlo represivan protiv manjina, završio se tek u oktobru 2000. Godine, a srpski nacionalizam je i dalje bio moćno sredstvo za mobilizaciju većinskog biračkog tijela na parlamentarnim izborima 2008. Godine, što je najverovatnije odgovor na manjinu u vidu etničkog nadmetanja¹⁵⁴.

Mađari u Vojvodini (3,91% stanovništva, Republički zavod za statistiku, 2003.) I Bošnjaci u Sandžaku (1,81%, ibid.) Su demografski jaki i politički organizovani dovoljno da njihove stranke igraju ulogu parlamentarne partije na nacionalnom nivou. Pet partija nacionalnih manjina natječe se za glasove mađarske nacionalne manjine: Savez vojvođanskih Mađara (SVM), Demokratska zajednica Mađara u Vojvodini (DZVM), Demokratska stranka Mađara u Vojvodini (DSVM), Građanska unija Mađara (GSM) i najnovija partija koja je registrovana u januaru 2010. godine: Pokret mađarske nade (PMN). Deset stranaka je trenutno registrovano kao stranke bošnjačke manjine. Od njih su Stranka demokratske akcije Sandžaka (SDA) i Sandžačka demokratska stranka (SDP) koje su se odvojile od SDA 1995. godine. SDA vodi stalnu izbornu koaliciju bošnjačkih stranaka, Bošnjačku listu za evropski Sandžak, koju čine SDA, Bošnjačka demokratska partija Sandžaka (BDSS) i Reformisti Sandžaka (RS). Najnoviji učesnik je Sandžačka nacionalna stranka (SNP) koju je u oktobru 2009. godine osnovao bivši gradonačelnik Novog Pazara i bivši član SDP-a Mirsad Đerlek. Za izbore 2008.¹⁵⁵

Slobodan Milošević je započeo razgradnju komunističke Srbije i jugoslovenske ustavne arhitekture kasnih 1980-ih u Vojvodini, etnički i vjerski najraznovrsnijoj komponenti jugoslovenske federacije i najbogatijem regionu Srbije..¹⁵⁶

Popis stanovništva 2002., prvi u 21. stoljeću, ima nesumnjivo veliku važnost jer ukazuje na bitne promjene koje su se dogodile u posljednjemu međupopisnom razdoblju i predstavlja osnovni demografski izvor za znanstveno proučavanje razvitka i svih struktura stanovništva. Taj popis, kao i mnogi raniji, ogledalo je etničko-političkih okolnosti u kojima je proveden, ali je prema mnogim karakteristikama specifičan i različit od prethodnih.¹⁵⁷

Popis iz 2011. godine, izveden u kontekstu geopolitičkog pomeranja, ekonomске krize, politizacije i bojkota popisa od strane Albanaca, ulaska Srbije u evropske integracione tokove i nerešenog sukoba na Kosovu, nesumnjivo je ogledalo društveno-političkog miljea zemlje. Metohije, što je sve imalo značajan uticaj na etnodemografski rast zemlje i konačne rezultate popisa.¹⁵⁸

Tabela 17.prikazuje šarolikost stanovništva Srbije.

¹⁵⁴ Zuber C.I. (2013), Beyond outbidding? Ethnic party strategies in Serbia, Erschienen in: Party Politics, str. 762.

¹⁵⁵ Ibidem, str.763.

¹⁵⁶ Raos V.(2014) Izborni uspjeh regionalističkih stranaka u Hrvatskoj i Srbiji, Političke perspektive, Pregledni članak UDC 342.25. str. 70.

¹⁵⁷ Raduški N.(2003), Etnička slika Srbije – popis 2002. godine, Centar za demografska istraživanja Institut društvenih nauka, Beograd, str.253.

¹⁵⁸ Raduški N(2013) Etnički procesi i nacionalne manjine u Srbiji po popisu 2011. godine, Detaljnije vidjeti:
<http://www.nspm.rs/kuda-ide-srbija/etnicki-procesi-i-nacionalne-manjine-u-srbiji-po-popisu-2011.-godine.html?alphabet=1> Preuzeto: 01.03.2019.

“Srbi kao većinski narod broje 6,0 miliona (83,3%), zatim slede Mađari (253,9 hiljada ili 3,5%), Romi (147,6 hiljada ili 2,1%) i Bošnjaci (145,3 hiljada ili 2,0%), dok ostale nacionalnosti participiraju sa ispod 1%, kao što su Hrvati (57,9 hiljada ili 0,8%), Slovaci (52,8 hiljada ili 0,7%), Crnogorci (38,5 hiljada ili 0,5%), Vlasi (35,3 hiljada ili 0,5%) i drugi.”¹⁵⁹

Srbi	6,0 miliona	83,3%
Mađari	253,9 hiljada	3,05%
Romi	147,6 hiljada	2,01%
Bošnjaci	145,3 hiljada	2,0%
Hrvati	57,09 hiljada	0,8%
Slovaci	52,8 hiljada	0,7%
Crnogorci	38,5 hiljada	0,5%
Vlasi	35,3 hiljada	0,5%

Tabela 17. Stanovništvo Srbije¹⁶⁰

Ministarstvo za nacionalne i etničke zajednice je osnovano 2000. godine, Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina donesen je 2002. godine¹⁶¹

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Ragazzi F., Balalovska K. (2011), Diaspora Politics and Post-Territorial Citizenship in Croatia, Serbia and Macedonia, Edinburgh Research Explorer, The University of Edinburgh, CITSEE Working Paper Series, no. 18, vol. 2011, CITSEE, str. 14.

VII ZNAČAJ ETNIČKIH PARTIJA ZA POLITIKU I DRUŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE I SRBIJE

Etničke grupe su “tip kulturnog kolektiviteta, onaj koji naglašava ulogu mitova o porijeklu i istorijskim sjećanjima”, a to prepoznaje jedna ili više kulturnih razlika.¹⁶² Etničke grupe, pogotovo ako se nalaze u situaciji nepovoljnog položaja u odnosu na druge takve grupe, postavljaju zahtjeve koji odražavaju kako historijske kontinuitete tako i percipirane savremene prilike.

1. SLUČAJ BOSNE I HERCEGOVINE

Poznavanje Bosne i Hercegovine posebno je važno za proučavanje odnosa između nacionalizma, demokratije i demokratske konsolidacije. Tripolarna etnička struktura je osnovna karakteristika BiH. Muslimani predstavljaju većinsko stanovništvo sa više 1.905.829 miliona (43,7%) od 4.364.574 stanovnika Bosne i Hercegovine, Srbi su bili prema popisu iz 1991. drugi najveći narod sa 1.369.258 (31,4%); Hrvati su brojali 755.892 (17,3%). Stvarni obrasci naseljavanja ovih zajednica bili su daleko od koncentracije u kompaktne, homogene oblasti.

Ako je Arend Lijphart u pravu kada piše da je važan uslov političke stabilnosti u etnično-podijeljenim društvima održavanje međuetničkih granica i ograničeni masovni kontakt, onda je

---

¹⁶² Wolff S.(2002), Beyond Ethnic Politics in Central and Eastern Europe, University of Bath, UK, str.2.

etnička geografija BiH praktično zagarantirana da će biti malo olakšanje od etničke politike bilo na lokalnom nivou ili centru.¹⁶³

Rat i krvoproljeće krvoproljeće na tlu BiH je uzrokovalo strah da će demokratizacija ponovo osloboditi demone iz prošlosti, što je u velikoj mjeri u glavama masovne javnosti. Obnovljeni sukob između Srbije i Hrvatske koji je počeo ozbiljno nakon što je HDZ izabran u Hrvatskoj u aprilu 1990. godine, veoma je otežavao Srbima i Hrvatima u Bosni i uzrokovaо je da počnu opažati svakog druge sa uzajamnom sumnjom i opreznošću.

Među spoljnim akterima nema sumnje da su i Srbija i Hrvatska imale ideje o Bosni i Hercegovini. To se može vidjeti u njihovoј podršci SDS-u, odnosno HDZ-u, u nizu zatvorenih susreta Miloševića i Tuđmana početkom 1991. godine, za koje se špekulisalo da se radi o podjeli BiH.¹⁶⁴ Paraliza i brza dezintegracija federalne vlasti tokom 1990-1991. godine lišili su BH institucionalnog kanala koji bi mogao djelovati kao posrednik i prizivni sud za unutarnje sukobe. Sve u svemu, dubina etničkih fragmenata u kombinaciji sa razdvajanjem historijskih, kulturnih i političkih faktora značila je će putanja demokratskog razvoja biti krivudava i teška¹⁶⁵ Kao što znamo, Predsjedništvo BiH sastoji se od tri predsjednika: bošnjački, hrvatski i srpski član predsjedništva. Tripolarost kao nezavisna varijabla smatra se nepodobnom za demokratsku konsolidaciju. To je tako zato što su međuetničke koalicije formirane u cilju stvaranja vlade sklone da se dijele po glavnom međuetničkom rascjepu u državi i na taj način primoravaju treću stranu da izabere strane. Kada ta partija dosljedno zaostane za jednom od dvije jače partije, partija izvan te koalicije će se naći politički isključena¹⁶⁶

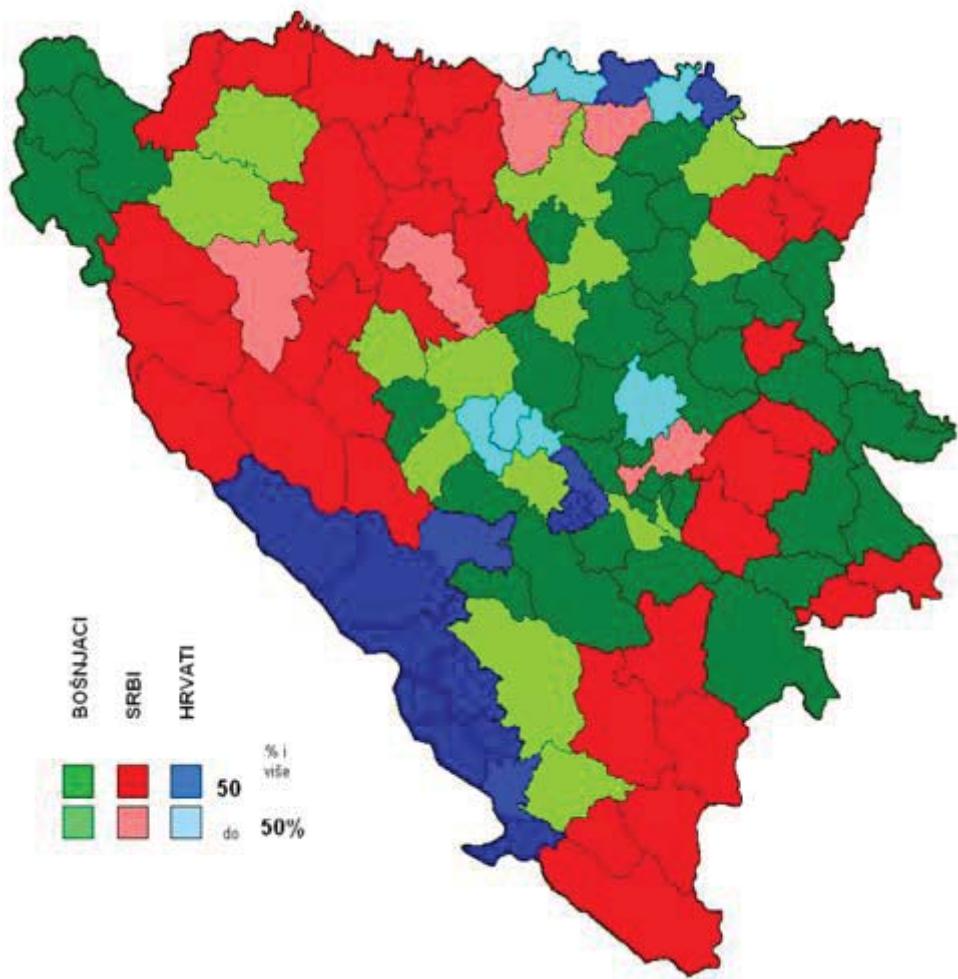
---

¹⁶³ Hislope R.L.(1995), Nationalism, Ethnic Politics, and Democratic Consolidation: A Comparative Study of Croatia, Serbia, and Bosnia-Hercegovina Volume I, The Ohio State University, str.243.

¹⁶⁴ Ibidem, str.250

¹⁶⁵ Ibidem, str.244.

¹⁶⁶ Ibidem str.248.

Slika 11. Etničke grupe u BiH –popis 1991.

2. SLUČAJ SRBIJE

Srpska politička kultura često je opisivana kao skup vjerovanja koja uključuju historijske mitove, priče o vojnoj hrabrosti, vrijednosti samopožrtvovanja, osećaj historijski nezaslužene kazne, tendencije za paranoju i obožavanje heroja, očaravajuće teorije zavjere, i pretjerani osjećaj samo-važnosti na svjetskoj sceni.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Hislope R.L.(1995), Nationalism, Ethnic Politics, and Democratic Consolidation: A Comparative Study of Croatia, Serbia, and Bosnia-Herzegovina Volume I, The Ohio State University, str.321.

Srbi smatraju da poslijeratna politička formula Titove Jugoslavije je bila izvor dubokog stradanja Srba. Naime, Tito je zadužen za navodnu provedbu politike vođene tezom "slaba Srbija, jaka Jugoslavija". Protagonisti ovog pogleda navode unutrašnju teritorijalnu podjelu Jugoslavije kao primarni primjer Titove predrasude prema Srbima. Ovo shvaćanje van Srbije nije prihvaćeno.

U vrijeme Kraljevine SHS-Kraljevine Srbaca, Hrvata i Slovenaca, srbijanci su smatrali Crnogorce, Makedonce i bosanske Muslimane kao Srbe. Najbolji primjer etničkog djelovanja u historiji Srbije je to da je Milošević angažovao agencije za prinudu države, kao i vanparnične paravojne grupe da pokrenu vojnu okupaciju Kosova, da sprovedu teror protiv osumnjičenih manjinskih grupa u Sandžaku i Vojvodini i da uplaše, potisnu i izoluju srpsku političku opoziciju. Ustavnom revizijom formirane su autonomne pokrajine Kosova i Vojvodine u Srbiji, iako kao podređeni dijelovi.

Stojeći na oko 2 miliona, Albanci su najveća manjinska grupa u Srbiji i koncentrisani su u pokrajini Kosovo, gde čine oko 90% stanovništva. Kosovo je izuzetno siromašno područje Srbije. Najveća stopa nataliteta u Evropi je 32 na 1.000 stanovnika. Kada je reč o bivšoj Jugoslaviji, Albanci sa Kosova imali su najveću stopu nezaposlenosti 1981. godine (27,5%), najniži BNP po glavi stanovnika u 1984. godini (26,3%), najvišu stopu stopa odojčadi i najviše stope nepismenosti. Mađari su treća po veličini nacionalnost (430.964, ili 3,5%) u Srbiji i nalaze se u severnoj pokrajini Vojvodini gde čine većinu u 8 od 45 opština (ili 22% stanovništva Vojvodine). Na nivou sela i gradova, Mađari čine većinu u 81 od 463 naselja. Slavski muslimani su koncentrisani u regionu Sandžaka, teritoriji jugozapadne Srbije koja se preklapa sa Crnom Gorom.¹⁶⁸

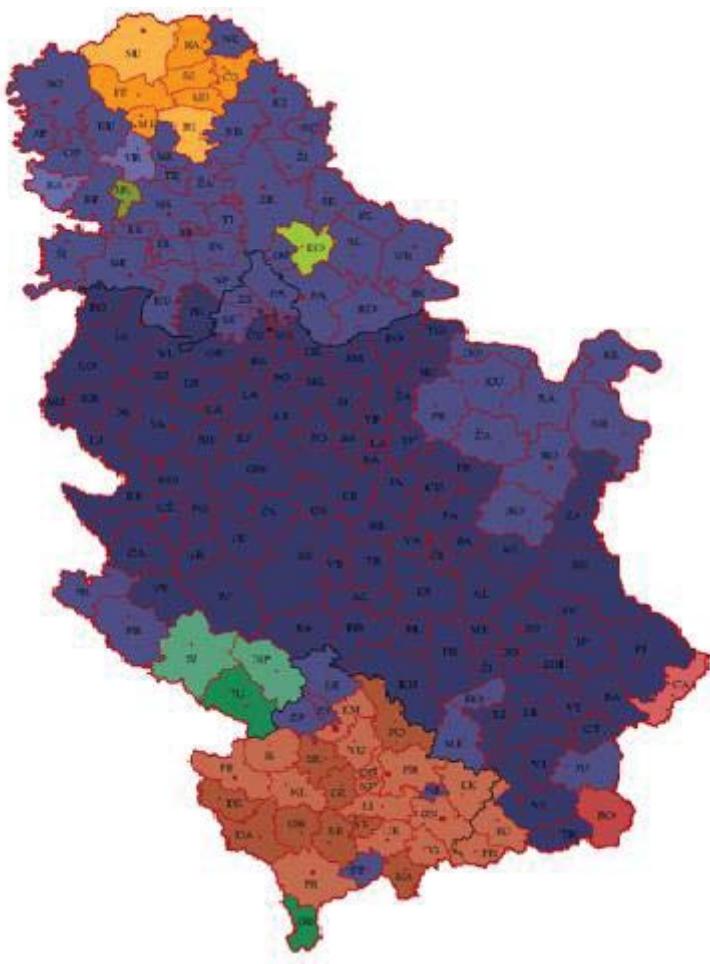
Sveukupno, muslimani čine 60,5% stanovništva Sandžaka u Srbiji.

Postoji stav da oživljavanje srpskog nacionalizma pod vodstvom Slobodana Miloševića nosi najveću odgovornost za uništavanje Jugoslavije.

Miloševićevi ciljevi centralizacije i homogenizacije i njegova karakterizacija Srba kao jedinstvene grupe sa legitimnim zahtjevom za nadmoćnost savršeno se uklapaju u dimenzije monističkog nacionalizma.

---

¹⁶⁸ Ibidem, str.329-133.

Srbi
Albanci
Ukrajinci
Bošnjaci
Slovaci
Bugari
Mađari

Slika 12. Etničke grupe u Srbiji

VII ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U današnje vreme politički sistem je prihvaćen kao sistemska pristupa za proučavanje politike, koja je proces upravljanja cijelim društvom. Politika je jedan od najopštijih i najznačajnijih pojmova klasične i moderne društvene nauke. Ona usmjerava i reguliše sve društvene procese i odnose.

Većina postojećih definicija se slaže, u najmanju ruku, da je etnička partija ona koja zagovara interes jedne etničke grupe. Tri ključna aspekta jedne etničke partije su "posebnost" „Centralnost“ i „temporalnost“ interesa koje zagovara. Po 'posebnosti' misli se da etnička partija mora uvijek isključiti neku grupu, implicitno ili eksplisitno. Jedan od razloga što je demokratija prirodno problematična u društвima koja su sklona sukobima je zbog pritisaka za politizaciju pitanja identiteta. U društвima podijeljenim po etničkim crtama, na primjer, često je lakše partijama u kampanji privući glasačku potporu pozivajući se na etničke pripadnosti, a ne na pitanja klase ili ideologije. Sam etnički konflikt prolazi kroz različite faze koje zahtijevaju razine intervencije. Prva faza je faza ranih upozorenja. Tada je moguće identificirati etničke konflikte ali je nemoguće mobilizirati sredstva za njihovo sprečavanje. U drugoj fazi konflikt poprima jasnу formu. Tada postoji mogućnost uplitanja eminentnih osoba i delegacija koje će utvrditi činjenice. Treća faza je faza rješavanja problema; tada nastaje potreba za uključivanjem treće strane koja dolazi iznutra ili izvana. Oblast upravljanje etničkim konfliktima, od strane lokalnih elita, vlada ili pripadnika međunarodne zajednice, predstavlja kontinuiran process koji nema krajnju tačku u konačno rješenje. Upravljanje konfliktima je snesavršen proces u koji, nebitno koliko se dobro proveo, ostavlja potencijal za nasilje u većini etničkih grupa. Etnički konflikt može biti ograničen, ali se ne može u potpunosti riješiti. Efektivno upravljanje nastoji da umiri manjinske grupe i njihove fizičke sigurnosti i, zato što je često predvodnik budućih prijetnji, njihovu kulturnu sigurnost.

Što se partijskog sistema Bosne i Hercegovine tiče, a koji je i tema ovoga rada, važno je istaći da je ustvari najznačajnije njegovo obilježje upravo ta etnička komponenta koja je u krajnjem i uticala na njegovo oblikovanje. To je slučaj i sa ostalim heterogenim republikama bivše SFRJ: Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Makedonije. Na prvim višepartijskim izborima 1990. godine od 43 partije koje su registrovane u BiH do kraja oktobra pomenute godine, na izbore je izašlo samostalno ili u koalicijama njih 15. Svaka od tih partija je u tom periodu, da kažemo njihovog nastanka, imala nacionalno obilježje koje se kod najvećeg broja i danas zadržalo. Bosnu i Hercegovinu karakteriše etnički rascjep, koji je zasigurno mnogo jači u odnosu na druge republike SFRJ. Upravo etnički rascjep je doveo do dezintegracije republike, ratnih sukoba. Najznačajnije etničke stranke u BiH su: Stranka demokratske akcije, Hrvatska demokratska

zajednica i Srpska demokratska stranka, koje su, nedvojivo, najdominantnije stranke u BiH, što pokazuju i rezultati predsjedničkih i parlamentarnih izbora u BiH.

Iako je višepartizam u Srbiji uspostavljen istovremeno kada i u drugim istočnoevropskim državama, političke promjene i demokratizacija Srbije se bitno razlikuju od ostalih postkomunističkih društava.

U Srbiji je Ustavom iz 1990. godine uveden polupredsjednički sistem. Polupredsednički sistem je sistem sa dualnom egzekutivom u kojem i predsjednik i premijer imaju moć donošenja odluka. Ovi sistemi, prema Lajphartu, nisu sinteza parlamentarizma i prezidencijalizma, već alternacija između predsjedničkih i parlamentarnih faza, u zavisnosti od odnosa snaga partija. skupštine i vlade, sudova, školstva, zdravstva, pa do pozorišta - u pogledu njihove "upotrebine vrednosti". Prve partije u Srbiji nastale su početkom 80-ih godina XIX vijeka, iako su neformalno postojale još od 50-ih. Te partije su: Liberalna stranka, Napredna stranka i Narodna radikalna stranka. Danas, u Srbiji živi mnogo nacionalnih manjina, te većina njih ima svoju partiju. Najznačajnije etničke partije u Srbiji su: Savez vojvođanskih Mađara, SDA Sandžaka i romske partije (iako diskrimirane još uvijek).

VIII BIBLIOGRAFIJA

Knjige:

1. Arnautović, S. (2009) Političko predstavljanje i izborni sistemi u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću, Sarajevo,
2. Bieber, F. (2008), Bosna i Hercegovina poslije rata: Politički sistem u podijeljenom društvu, Buybook, Sarajevo,
3. Brass P. (1991) Ethnicity and Nationalism. New Delhi: Sage.
4. Easton D.(1953) The Political System: An Inquiru into the State of Political Science, New York.
5. Lijphart A.(1977), Democracy in Plural Societies , New Haven, CT: Yale University Press.
6. Lijphart A.(1992) Demokracija u pluralnim društvima, Globus – Školska knjiga, Zagreb,
7. Trnka Kasim,(2006) Ustavno pravo 2.izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo.
8. Weber M.(1947), The Theory of Social and Economic Organizacion, New York.

Izvori iz publikacija

1. Andelić N.(2003), Bosnia and Herzegovina- End of Legacy, Frank Cass Publishers Crown House, 47 Chase Side, Southgate London N14 5BP,
2. Atanacković Z.(1971), Politički sistemi nedovoljno razvijenih zemalja, Beograd,
3. Bhavnani R, Miodownik D.(2008), Ethnic Polarization, Ethnic Salience, and Civil War, Journal of Conflict Resolution,
4. Brass P. (1991) Ethnicity and Nationalism. New Delhi: Sage.,
5. Čakić-Kumpes J, Zlatković- Winter (1991), Etnički konflikt i razvoj: pogled na neka istraživanja, Migracijske teme ,
6. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne i Hercegovine, Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socio-economic Development Vol. 2, str.376.
7. Chandra K.(2005), Democratic stability and ethnic parties, Perspectives on Politics, Vol. 3, No. 2,
8. Chandra K.(2011), What is an ethnic party?, New York University, New York, USA,
9. Ćuković A. (2013), Partijski sistem Bosne I Hercegovine, Univerzitet Crne Gore, Fakultet političkih nauka Podgorica,

10. Deren-Antoljak Š.(1986) Almondov koncept političkih sistema, Fakultet političkih nauka, Zagreb.
11. Dahl R.A. (2003), Philosophy of Democracy, Exhibited in His Essays, Annual Review of Political Science, Vol. 6, s
12. Donais T.(2002), The Politics of Privatization in Post-Dayton Bosnia, Southeast European Politics Vol. III, No,
13. Goati V.(2008), Političke partije i partijski sistemi, Podgorica : Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore,
14. Hislope R.L.(1995), Nationalism, Ethnic Politics, and Democratic Consolidation: A Comparative Study of Croatia, Serbia, and Bosnia-Herzegovina Volume I, The Ohio State University.
15. Horowitz, D. (1985) Ethnic Groups in Conflict. Berkeley, CA: University of California Press.
16. Huber J.D.(2011), Mjerenje etničkog glasanja:, Da li proporcionalni izborni zakoni politiziraju etničku pripadnost?,
17. Huntington S. (1968) Political Order in Changing Societies. New Haven, CT: Yale University Press.
18. Institut društvenih nauka, Beograd,
19. Ishiyama J, Breuning M.(2011), What's in a name? Ethnic party identity and democratic development in post-communist politics, University of North Texas, Denton, USA,
20. Lajphart, A.(2003), Modeli demokratije, Službeni list, Beograd, Podgorica,
21. Marković G.(2011) Ograničenja demokratskog potencijala političkog režima Bosne i Hercegovine, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu,
22. Morton R., Davies and Vaughan A. Lewis,(1971) Models of Political System, London,
23. Mozaffar S, Scarritt J.(2000) Electoral Institutions, Ethnopolitical Cleavages, and Party Systems in Africa's Emerging Democracies,
24. Muhamasanović A, Kulanić A.(2017), Kako smo glasali ,šta naš čeka 2018-te? Analiza, Balkanski centar za studiju i analize,
25. Muller R.(1991), The influence of grain components on infusion mash performance, Inst. Brew., March-April, 1991, Vol. 97.
26. Rabushka A, Shepsle K.(1972), Politics in Plural Societies: A Theory of Democratic Instability, Columbus, OH: Merrill,
27. Raduški N.(2003), Etnička slika Srbije – popis 2002. godine, Centar za demografska istraživanja
28. Raduški N.(2004), Romska nacionalna manjina u Srbiji – demografske tendencije i problemi, Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka, Beograd,
29. Ragazzi F., Balalovska K.(2011), Diaspora Politics and Post-Territorial Citizenship in Croatia, Serbia and Macedonia, Edinburgh Research Explorer, The University of Edinburgh, CITSEE Working Paper Series, no. 18, vol. 2011, CITSEE,

30. Raos V.(2014) Izborni uspjeh regionalističkih stranaka u Hrvatskoj i Srbiji, Političke perspektive, Pregledni članak UDC 342.25.,
31. Reilly B.(2006), Political Engineering and Party Politics in Conflict-Prone Societies,
32. Schneider G., Wiesehofer N.(2008) Ethnic Polarization, Potential Conflict, and Civil Wars: Comment , Department of Politics and Management University of Konstanz,
33. Seiler D. L.(1999). Comment classer les partis verts en Europe? In: P. Delwit and J.- M. De Waele eds., Les partis verts en Europe. Bruxelles: Complexe.
34. Singer P. W. (2000)“Bosnia 2000: Phoenix or Flames.” World Policy Journal 17:1,
35. Stojarova, V., Peterson, E. (2010) Party politics in the Western Balkans, Routledge, London and New York,
36. Stojiljković Z.(2007), Političke partije i politička participacija, Slučaj Srbija, Univerzitet u Beogradu Fakultet političkih nauka,
37. Šućur Z.(2000), Romi kao marginalna skupina, Pravni fakultet, Zagreb,
38. Wolff S.(2002), Beyond Ethnic Politics in Central and Eastern Europe, University of Bath, UK,
39. Zuber C.I. (2013), Beyond outbidding? Ethnic party strategies in Serbia, Erschienen in: Party Politics,

Internet izvori:

1. Kovačević S. Predavanje I, dostupno na: http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/I_predavanje.pdf datum pristupa: 11.01.2022.
2. Lake D.A, Rotchild D.(1996), Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict, International Security, Vol. 21, No. 2, The MIT Press, str.41, <https://press.princeton.edu/titles/6253.html>,
3. Ustav BiH, <http://mvp.gov.ba>,
4. Shematski prikaz nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, <http://www.dei.gov.ba>,
5. NDI, Bosnia-Herzegovina Democracy Assessment Report, 2009, str.3, https://www.ndi.org/Bosnia_Herzegovina_Democracy_Assessment_Report_2009,
6. Stranka demokratske akcije, <http://sda.ba/home/dokumenta-sda/>,
7. Centralna izborna komisija- CIK, Potvrđeni rezultati Općih izbora 2018.godine. https://www.izbori.ba/rezultati_izbora?resId=25&langId=1#/1/0/0/0/0,
8. Centralna izborna komisija- CIK, Potvrđeni rezultati Općih izbora 2014.godine. <http://www.izbori.ba/Potvrđeni2014/Finalni/PredsjednistvoBiH/Default.aspx>,
9. Program Srpske demokratske stranke, str.6. <http://www.sdsrs.com/UcitaneSlike/admin/Program SDS.pdf>,
10. Jozelić: Religiozne institucije osnažuju etničke podjele u Bosni i Hercegovini, Jozelić: Religiozne institucije osnažuju etničke podjele u Bosni i Hercegovini

- <https://bnn.ba/misljenja-i-osvrti/jozelic-religiozne-institucije-osnazuju-etnicke-podjele-u-bosni-i-hercegovini>,
11. Narodna skupština Republike Srbije, <https://www.serbia.com/srpski/o-srbiji/politicko-uredenje/>
  12. Istorija političkog delovanja u Srbiji, <https://forum.b92.net/topic/69723-istorija-politickog-delovanja-u-srbiji/>,
  13. Republička izborna komisija RIK <http://www.rik.parlament.gov.rs/arhiva.php>,
  14. Program SDAS, <https://www.sda.rs/program/>,
  15. PROJEKAT,,Stanje političke zajednice Roma u Srbiji, <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2014/05/Stanje-politicke-zajednice-Roma-u-Srbiji.pdf>,
  16. Politički sistem Srbije, dostupno na: <https://dokumen.tips/documents/politicki-sistem-srbije.html> datum pristupa: 11.01.2022.
  17. Raduški N.(2013) Etnički procesi i nacionalne manjine u Srbiji po popisu 2011. godine, <http://www.nspm.rs/kuda-ide-srbija/etnicki-procesi-i-nacionalne-manjine-u-srbiji-po-popisu-2011.-godine.html?alphabet=1>.
  18. Ustav Republike Srbije, <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/139-100028/ustav-republike-srbije>
  19. Central and Eastern Eurobarometer 1990-1997: Trends CEEB 1-8 (ICPSR 4153), <https://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/studies/4153>,

Tipologija političkih sustava, dostupno na: <https://pdfcoffee.com/transformacija-politickih-sustava-9-43-merkel-pdf-free.html> datum pristupa: 11.01.2022.

Ostali izvori:

1. Program SDAS,
2. Program Srpske demokratske stranke
3. Program Saveza Vojvođanskih Mađara
4. Statut Saveza vojvođanskih Mađara
5. Statut Srpske demokratske stranke
6. Statut Stranke Demokratske Akcije
7. Statut Stranke demokratske akcije Sandžaka
8. Statut, program i programska deklaracija HDZ BiH.

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: Politologija/ Medjunarodni odnosi i diplomatija
Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Sena Kasumovic
Naslov rada: Etnicke stranke u Bosni i Hercegovini i Srbiji
Vrsta rada: Magistarski rad
Broj stranica: 96

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum
Sarajevo, 10.02.2022

Potpis